МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра міжнародних економічних відносин

Допущено до захисту
Завідувачка кафедри
к. е. н., доцент Уханова І.О.
"_30_"__квітня__2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини
за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини»

НА ТЕМУ: **«РОЗВИТОК ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ»**

Виконавець:
студентка 4 курсу 13 групи ЦЗФН
Зубко Людмила Олександрівна
/підпис/

Науковий керівник:
д.е.н, професор
Єрмакова Ольга Анатоліївна
/підпис/

ОДЕСА – 2025

АНОТАЦІЯ

Зубко Л.О., «Розвиток зовнішньоекономічних відносин між Україною та ЄС в умовах повномасштабного вторгнення рф».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини». - Одеський національний економічний університет. - Одеса, 2025 р.

Кваліфікаційна робота складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є зовнішньоекономічні відносини між Україною та ЄС в умовах повномасштабного вторгнення рф.

У роботі досліджено підходи до визначення поняття та особливостей формування і реалізації зовнішньоекономічних відносин країни, узагальнено чинники впливу на реалізацію зовнішньоекономічних відносин країни, досліджено вплив поглиблення інтеграції на розвиток зовнішньоекономічних відносин країни.

Проаналізовано становлення та розвиток зовнішньоекономічних відносин між Україною та ЄС, зроблено аналіз показників стану та динаміки зовнішньоекономічних відносин між Україною та ЄС у розрізі окремих напрямків їх реалізації, узагальнено та проведено аналіз чинників впливу на зовнішньоекономічні відносини між Україною та ЄС в умовах повномасштабного вторгнення рф.

Визначено перспективи активізації та розвитку зовнішньоекономічних відносин між Україною та ЄС в умовах повномасштабного вторгнення рф, у тому числі за рахунок виконання Україною вимог на вступ до ЄС, узагальнення перспективних напрямків активізації зовнішньоторговельних відносин та активізації інвестиційної діяльності між Україною та ЄС.

Ключові слова: зовнішня торгівля, експорт, імпорт, прямі іноземні інвестиції, структура ПІІ, зовнішньоекономічні відносини, європейська інтеграція.

ANNOTATION

Zubko L.O., "Development of foreign economic relations between Ukraine and the EU in the conditions of a full-scale invasion of the rf".

Qualification work for obtaining a bachelor's degree in specialty 292 "International Economic Relations" under the educational program "International Economic Relations". - Odessa National Economic University. - Odesa, 2025

The qualification work consists of three sections. The object of the study is foreign economic relations between Ukraine and the EU in the conditions of a full-scale invasion of rf.

The paper explores approaches to defining the concept and features of the formation and implementation of the country's foreign economic relations, summarizes factors influencing the implementation of the country's foreign economic relations, and examines the impact of deepening integration on the development of the country's foreign economic relations.

The formation and development of foreign economic relations between Ukraine and the EU were analyzed, indicators of the state and dynamics of foreign economic relations between Ukraine and the EU were analyzed in terms of individual areas of their implementation, and factors influencing foreign economic relations between Ukraine and the EU in the context of a full-scale rf invasion were summarized and analyzed.

The prospects for the intensification and development of foreign economic relations between Ukraine and the EU in the conditions of a full-scale rf invasion have been identified, including through Ukraine's fulfillment of the requirements for accession to the EU, generalization of promising areas for the intensification of foreign trade relations and the intensification of investment activity between Ukraine and the EU.

Keywords: foreign trade, export, import, foreign direct investment, FDI structure, foreign economic relations, European integration.

ЗМІСТ

		Стор.
ВСТУП		4
Розділ 1.	Теоретичні основи дослідження зовнішньоекономічних відносин в умовах поглиблення інтеграції……..	8
1.1.	Поняття та особливості формування і реалізації зовнішньоекономічних відносин країни…….	8
1.2.	Чинники впливу на реалізацію зовнішньоекономічних відносин країни……..	15
1.3.	Вплив поглиблення інтеграції на розвиток зовнішньоекономічних відносин країни…….	23
Висновок до розділу 1……		26
Розділ 2.	Аналіз зовнішньоекономічних відносин між україною та єс в умовах повномасштабного вторгнення рф.....	28
2.1.	Аналіз становлення та розвитку зовнішньоекономічних відносин між Україною та ЄС……..	28
2.2.	Аналіз показників стану та динаміки зовнішньоекономічних відносин між Україною та ЄС у розрізі окремих напрямків реалізації…….....	35
2.3.	Аналіз чинників впливу на зовнішньоекономічні відносини між Україною та ЄС в умовах повномасштабного вторгнення рф……..	50
Висновок до розділу 2……		56
Розділ 3.	Перспективи активізації та розвитку зовнішньоекономічних відносин між україною та єс в умовах повномасштабного вторгнення рф.....	58
3.1.	Виконання Україною вимог на вступ до ЄС як чинник поглиблення економічної інтеграції……..	58
3.2	Напрямки активізації зовнішньоторговельних відносин між Україною та ЄС……...	69
3.3.	Перспективи активізації інвестиційної діяльності між Україною та ЄС……..	74
Висновок до розділу 3…….		79
ВИСНОВКИ……..		81
Список використаних джерел……..		84

ВСТУП

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) завжди була і є одним із основних видів діяльності будь-якої держави. Під спільним впливом усіх держав світу міжнародні економічні відносини відбуваються в глобальному контексті, тому неможливо уявити, щоб будь-яка країна повністю розірвала свої економічні зв'язки з іншими країнами світу. Політична, економічна, культурна, інформаційна та соціальна взаємозалежність світу зумовлена інтеграційними процесами, розвитком новітніх технологій та наслідками поширення глобалізації. Міжнародне економічне співробітництво є одним із головних факторів, що впливають на рівень розвитку економіки кожної країни та світовий прогрес загалом, а зовнішньоекономічна діяльність суб'єктів господарювання різних країн є невід’ємною складовою частиною такого співробітництва. Це важлива і невід'ємна частина господарської діяльності підприємств, фірм, усіх учасників ринкових відносин, тому зрозуміло, що питання активізації та розвитку зовнішньоекономічної діяльності є актуальними для дослідження в умовах, коли Україна поглиблює економічну інтеграцію з Європейським Союзом, поступово все більше інтегруючись до спільного ринку ЄС. Поглиблення інтеграції створює нові можливості та виклики для реалізації зовнішньоекономічних відносин України та її суб’єктів господарської діяльності, передбачає суттєву роботу із імплементації європейського законодавства, адміністративних норм та розвиток спроможності витримати конкурентний тиск. Зрозуміло також, що здійснення інтеграції в умовах повномасштабного вторгнення також призводить до необхідності швидкого пристосування до нових загроз у зовнішньоекономічній діяльності – це стосується як загроз обстрілів інфраструктури та виробничих потужностей, так і необхідності реагувати на потреби у зміни логістики, більшу недовіру інвесторів тощо. Таким чином, можна відзначити помітний інтерес до питань, пов’язаних із здійсненням зовнішньоекономічної діяльності у сучасних умовах та актуальність обраної теми кваліфікаційної роботи.

Актуальність теми призвела до формування зацікавленості науковців та практиків в дослідженні її окремих аспектів. Так, Пашко П. та Пашко Д. наголошують на інвестиційній безпеці ЗЕД [1], Ваі Х. та Лю Ю. досліджують експорт глобальної торгівельної вартості [2]. Серед чинників впливу на зовнішньоекономічну діяльність Толпежнікова Т. [3] робить акцент на кросс-культурних чинниках; О. Полінкевич виокремлює політичну стабільність у країні, рівень освіти та навчання, соціальну відповідальність, державну політику у сфері інноваційного та інвестиційного розвитку, вид економічної діяльності, політику місцевих органів влади у сфері інноваційного та інвестиційного розвитку, рівень розвитку соціальної та виробничої інфраструктури тощо [4]; М. Агву виокремлює культурне, політичне та технологічне середовище ЗЕД [5]. Окремі дослідники зосереджуються на розвитку зовнішньоекономічних відносин України, у тому числі з ЄС, наприклад, А.В. Завгородній концентрується на узагальненні національних та регіональних вимірів зовнішньоекономічної діяльності [6]; Ю.Г. Козак, Н.В. Притула, О.А. Єрмакова та ін. розглядають зовнішньоекономічну діяльність у вимірах регіонів та на рівні окремих підприємств [7]; І Гаврилюк аналізує показники зовнішньоекономічної діяльності, що відображають характер економічних відносин між Україною та країнами ЄС [8]. Між тим актуальним є продовжувати дослідження показників зовнішньоекономічної діяльності між Україною та ЄС, тому що військова агресія продовжує спричиняти негативний вплив, а подальше удосконалення такої діяльності потребує формування пропозицій вже сьогодні.

Мета роботи полягає у дослідженні та аналізі зовнішньоекономічних відносин між Україною та ЄС в умовах повномасштабного вторгнення рф для формування пропозицій щодо їх розвитку.

Для досягнення мети роботи було поставлено наступні **завдання**:

— дослідити поняття та особливості формування і реалізації зовнішньоекономічних відносин країни;

— узагальнити чинники впливу на реалізацію зовнішньоекономічних відносин країни;

— дослідити вплив поглиблення інтеграції на розвиток зовнішньоекономічних відносин країни;

— проаналізувати становлення та розвиток зовнішньоекономічних відносин між Україною та ЄС;

— проаналізувати показники стану та динаміки зовнішньоекономічних відносин між Україною та ЄС у розрізі окремих напрямків реалізації;

— проаналізувати чинники впливу на зовнішньоекономічні відносини між Україною та ЄС в умовах повномасштабного вторгнення рф;

— визначити перспективи активізації та розвитку зовнішньоекономічних відносин між Україною та ЄС в умовах повномасштабного вторгнення рф.

Об'єктом дослідження є зовнішньоекономічні відносини між Україною та ЄС в умовах повномасштабного вторгнення рф.

Предметом дослідження є теоретичні підходи та практичні пропозиції щодо розвитку зовнішньоекономічних відносин між Україною та ЄС в умовах повномасштабного вторгнення рф.

Методи дослідження. При підготовці кваліфікаційної роботи бакалавра використано загальнонаукові методи дослідження, зокрема синтез та узагальнення наукової інформації для дослідження визначення поняття зовнішньоекономічні відносини та чинників, які впливають на їх реалізацію; застосовано статистичний аналіз, табличний та графічний аналізу інформації при дослідженні показників стану та динаміки зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС, показників динаміки та структури прямих іноземних інвестицій між Україною та ЄС; застосовано SWOT-аналіз для визначення сильних, слабких сторін, можливостей та загроз зовнішньоекономічної діяльності України та ЄС. Кваліфікаційна робота бакалавра виконана з використанням пакету офісних програм MS Office.

Інформаційна база дослідження. Теоретичною базою кваліфікаційної роботи бакалавра виступила наукова література з проблем

зовнішньоекономічних відносин та європейської інтеграції, аналітична інформація Інтернет-джерел, статистична інформація профільних міністерств України та статистичних організацій.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами виконання кваліфікаційної роботи бакалавра опубліковано тези:

Зубко Л.О. Зовнішня торгівля товарами між Україною та ЄС в умовах інтеграції на тлі повномасштабного вторгнення. Електронний збірник наукових студентських робіт «Минуле, сучасне, майбутнє». 2025. Випуск 15. С. 16-17.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (101 найменування). Загальний обсяг роботи становить 94 сторінки. Основний зміст викладено на 83 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ ІНТЕГРАЦІЇ

1.1. Поняття та особливості формування і реалізації зовнішньоекономічних відносин країни

Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) є важливою складовою міжнародних економічних відносин, яка сприяє підвищенню міжнародної конкурентоспроможності різних суб'єктів господарювання в їх боротьбі на світових ринках. Актуальним питанням ЗЕД присвячено велику кількість наукових праць, що відображають різні аспекти її особливостей, сутності та управління, що пояснюється, насамперед, еволюцією теорії та практики міжнародного бізнесу, а також розвитком ідей теорії порівняльних переваг у напрямку створення теорії міжнародного виробництва за моделлю Дж. Даннінга [9, С. 45] та динамічною моделлю конкурентних переваг М. Портера [10, С.87].

Зовнішньоекономічна політика має бути комплексною, тобто охоплювати як економічні відносини з іноземними державами, так і внутрішньоекономічні відносини даної країни. Держава здійснює зовнішньоекономічну політику через два види установ і організацій: системні та спеціальні, створені для потреб зовнішньоекономічної політики. Вплив зовнішнього середовища на зовнішньоекономічну політику знаходить відображення в політичних союзах і зовнішньоекономічній залежності, значення останньої з часом зростає. Зовнішньоекономічна політика поділяється на низку галузевих політик залежно від форми зовнішньоекономічних відносин, на торговельну, капітальну, імміграційну, технологічну, сферу послуг тощо. Зовнішня політика вільної торгівлі має своє коріння в доктрині економічного лібералізму. Вона сходить до класичної теорії вільного ринку та вільної торгівлі, згідно з якою ринкові сили автоматично

забезпечують повне використання всіх факторів виробництва та економічну рівновагу [11, С.23].

Слід зазначити, що розгляд особливостей зовнішньоекономічної діяльності країни слід почати з теоретичних положень, тому що само теоретичні дослідження є основою для більш детального аналізу в аналітичній частині кваліфікаційної роботи. Для з'ясування цього питання, насамперед, доцільно провести узагальнений аналіз визначення терміну «зовнішньоекономічна діяльність» у законодавчих документах, словниках та у працях різних дослідників (табл. 1.1).

Отже, слід зазначити, що визначення в Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» не охоплює конкретних сфер такої діяльності, а розкриття зовнішньоекономічної діяльності визначається поняттям «господарська діяльність» , під якою розуміється будь-яка діяльність, у тому числі підприємницька, пов'язана з виробництвом і обміном матеріальних і нематеріальних благ, які виступають у формі товарів [12], Закон окреслює окремі види зовнішньоекономічної діяльності і розкривають її досить змістовно. За видами зовнішньоекономічної діяльності можна виділити основну, фінансову, інвестиційну діяльність суб'єктів господарювання в цілому та, зокрема, діяльність, пов'язану з розвитком зовнішньоекономічних зв'язків між потенційними партнерами (послуги, семінари, симпозіуми). Проте зовнішньоекономічна діяльність не обмежується лише зовнішньоекономічними зв'язками.

Поряд з цим під зовнішньоекономічною діяльністю суб'єктів господарювання України та іноземних суб'єктів господарювання розуміють експорт та імпорт товарів, капіталу та робочої сили [17, С.34]. Зовнішньоекономічну діяльність також визначають як основу розвитку експортного потенціалу [18, С.3], тому така діяльність розглядається з позиції формування конкурентних переваг галузей національної економіки, а мета здійснення зовнішньоекономічної діяльності визначається в рамках підвищення конкурентоспроможності.

Таблиця 1.1

Визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність»

Автор	Сутність
Господарський кодекс України	господарська діяльність, яка в процесі її здійснення потребує переміщення через митний кордон України майна, зазначеного у частині першій статті 139 цього Кодексу, та/або праці
Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 № 959-XII (зі змінами та доповненнями)	діяльність суб'єктів господарювання України та іноземних суб'єктів господарювання, побудована на взаємовідносинах між ними, що відбувається як на території України, так і за її межами
Сучасна економічна лексика	система економічних відносин між економіками різних країн, заснована на міжнародному поділі праці. Вона охоплює торгові, виробничі, фінансові, науково-технічні відносини, імпорт і експорт капіталу, трудову міграцію, співробітництво у вирішенні глобальних екологічних проблем
Дроздова Г. М.	сукупність виробничо-господарських, організаційно-господарських, операційно-комерційних функцій, пов’язаних з її виходом на зовнішній ринок та участю у зовнішньоекономічних операціях»; «різні форми, засоби і методи зовнішньоекономічних зв’язків»
Гребельник О. П.	розгорнута система різноманітних форм міжнародного співробітництва між державами та їх суб’єктами в різних галузях економіки; заходи щодо здійснення зовнішньоекономічних зв'язків, тобто діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності інших країн, що виникають у процесі виробництва, реалізації, розподілу та споживання продукції на основі взаємної вигоди для всіх учасників
Проскурніна Н.В., Тимошенко К.В.	особлива галузь теоретичних і практичних знань, пов'язана з організацією і технікою здійснення міжнародних комерційних операцій, у процесі міжнародного обміну матеріальними товарами і послугами, що виникає лише за умови включення іноземного контрагента в багатоступінчастий цикл виробничий процес
Шкурупій О. В.	економічна категорія, яка висвітлює відповідні (пов’язані із здійсненням міжнародного бізнесу) функції виробничих структур (фірм, організацій, підприємств, об’єднань тощо)

Джерело: складено за [12; 9, С. 47-49;13, С.69-71; 14;15, С.10-11;16, С.64-65]

Для досягнення цього вважають за необхідне дотримуватись специфічних принципів здійснення зовнішньоекономічної діяльності, зокрема: цілісності, регламентованості та керованості процесом здійснення зовнішньоекономічної діяльності; підвищення конкурентоспроможності

продукції; інформаційна достатність; можливість проведення оптимізації та адаптації для ЗЕД.

Визначення поняття зовнішньоекономічної діяльності також подається як заходи щодо здійснення зовнішньоекономічних зв'язків, тобто це діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності інших країн, що відбувається в процесі виробництва, реалізації, розподілу і споживання продукції на основі взаємної вигоди для всіх учасників [19, С.15], саме в результаті співробітництва та спільної діяльності країн формуються зовнішньоекономічні зв’язки. Також стверджується, що зовнішньоекономічні зв’язки являють собою різноманітні форми, засоби та методи [9, С. 49], а між поняттями зовнішньоекономічних зв’язків, зовнішньоекономічної діяльності та зовнішньоекономічних зв’язків існує тісний взаємозв’язок, що ускладнює визначення їх спільної підпорядкованості одне одному.

Загальне відображення сутності поняття «зовнішньоекономічна діяльність» подано на рис. 1.1.

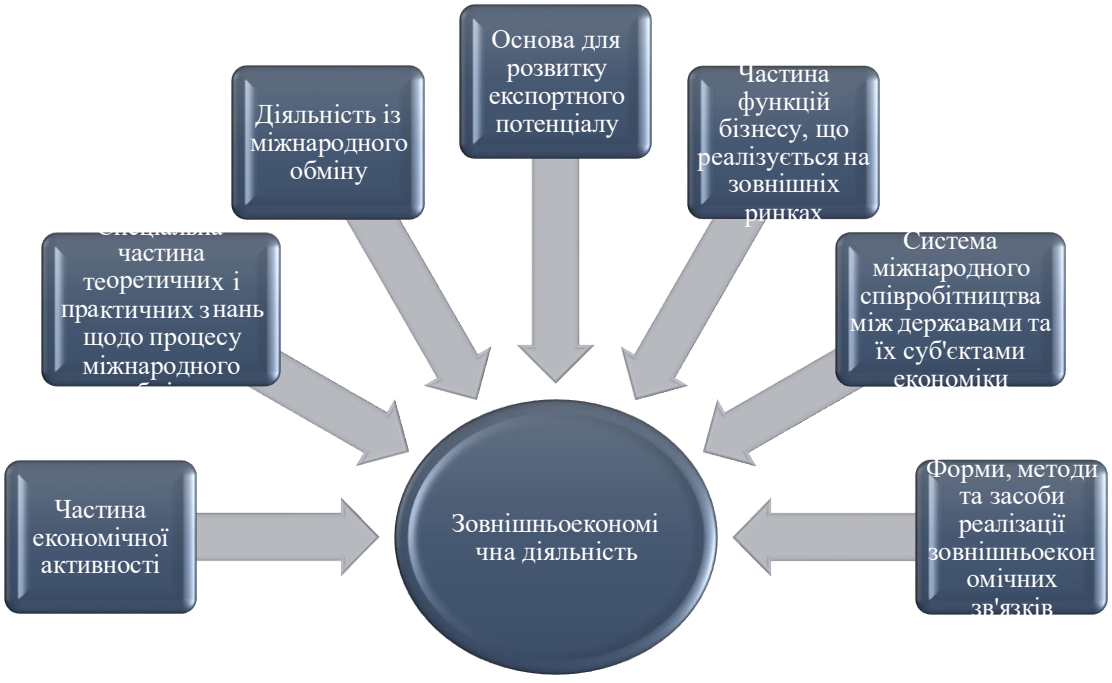

Рис. 1.1. Схематичне зображення поглядів на тлумачення сутності поняття «зовнішньоекономічна діяльність»

Джерело: узагальнено автором на основі [9, С.9; 13, С.72; 18, С.4]

Отже, як видно з рис. 1.1, спектр існуючих думок досить широкий. Слід зазначити, що сучасне визначення поняття зовнішньоекономічної діяльності охоплює досить широке коло об’єктів і може бути узагальнено охарактеризовано та розподілено на розділи (сегменти) за низкою критеріїв. аналітичні ознаки, що підкреслюють специфіку діяльності суб'єкта господарювання.

Розглядаючи структуру зовнішньоекономічної діяльності, можна виділити наступні основні форми її прояву [20]:

— зовнішня торгівля товарами та послугами;

— міждержавний рух капіталу, перш за все у вигляді прямих іноземних інвестицій;

— зовнішні науково-технічні зв'язки;

— міждержавні транспортні відносини.

Зовнішня торгівля виступає як домінуючий аспект зовнішньоекономічної діяльності та передбачає обмін товарами та послугами між країнами, включаючи імпорт та експорт, переміщення товарів і послуг як на вхід (імпорт), так і на вихід (експорт) за межі країни і служить основним способом економічної взаємодії на глобальному ринку. Міжнародний рух капіталу означає транскордонний перехід капіталу, що передбачає вилучення капіталу з внутрішнього обігу однієї країни та інвестування його в різних формах, таких як гроші чи товари, у виробничий цикл або обіг іншої приймаючої країни, щоб отримати дохід для власника капіталу. Міжнародні науково-технічні відносини обертаються навколо розвитку та використання глобальних науково-технічних досягнень у комерційних чи некомерційних цілях. Міждержавні транспортні відносини стосуються переміщення вантажів і пасажирів через міжнародні кордони. Усі перераховані вище форми міжнародних економічних відносин взаємопов’язані та взаємообумовлені [21].

Особливістю сучасних зовнішньоекономічних зав’язків є їх динамічний розвиток і поява нових форм взаємовідносин, що відбувається завдяки концентрації виробництва, спеціалізації, кооперації та глобальній інтеграції

економічної діяльності. Сучасні міждержавні економічні відносини відіграють важливу роль у вирішенні глобальних проблем і загальнополітичних цілей, зокрема міжнародних програм розвитку та збереження екологічної рівноваги. Механізм зовнішньоекономічних міждержавних економічних відносин являє собою каркас соціально-економічних і організаційно-правових норм і умов, якими керується їх функціонування, причому ключовою рисою цього механізму є його ринково-орієнтована природа, яка охоплює всі пов'язані з ним атрибути, а розвиток і функціонування базуються на фундаментальних принципах міжнародного ринку, включаючи ціноутворення, динаміку попиту та пропозиції та конкуренцію.

Безумовно, зовнішньоекономічна діяльність країни має формуватися та здійснюватися з урахуванням її зовнішньої економічної політики. У цьому сенсі вчені пропонують модель, яка допомагає проаналізувати, як у різних випадках функціонує зв'язок між зовнішньою політикою, економічною діяльністю та розвитком (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Напрями зовнішньої політики щодо сприяння зовнішньоекономічній діяльності та економічному розвитку країни

Джерело: [22]

Якщо говорити про економічну сферу зовнішньої політики, то виділяють три напрямки дій, які можуть безпосередньо впливати на стратегію розвитку країни, це: сприяння торгівлі; інвестиційна політика; та економічні, фінансові та комерційні переговори. Збільшення торгівлі країни – це питання, значення якого для зовнішніх політиків значно зросло у 20 столітті, тому що експорт призводить до більшого економічного зростання, ніж просто його внесок у ВВП. Стимулювання торгівлі полягає не лише в кількісному збільшенні національного експорту, а й у його якісному покращенні, тому важливо розробляти дії щодо стимулювання експорту з більшою кількістю компонентів з високою доданою вартістю. Щоб зробити це, зовнішні політики зазвичай намагаються вийти на нові ринки, раніше мало зацікавлені в національних товарах, і просувати товари з високою доданою вартістю в торгівлі з традиційними партнерами. Цей напрямок дій значною мірою залежить від внутрішньої політики підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів, чому сприяє підвищення рівня кваліфікації працівників [23].

Інвестиційна політика країни охоплює дві позиції, в яких може опинитись держава: залучення ПІІ, яке зазвичай розглядається як найважливіше на початкових етапах диверсифікації виробництва, та розширення національних інвестицій за кордон [24]. ПІІ є потенційно корисними як для інвестора, так і для одержувача, однак слабша сторона, реципієнт, має подбати про те, щоб гарантувати, що за переказом капіталу слідує передача технологій, яка є життєво важливою для розвитку. Щодо інвестування, розширення охоплення країни на інші регіони відкриває нові можливості для національних бізнесменів інвестувати за кордоном [25].

Третій напрямок дій намагається створити системні умови для національної стратегії розвитку, стратегія полягає у вимаганні відповідних умов для розвитку, для усунення нелояльної торгової практики розвинутих країн (таких як субсидії, тарифні та нетарифні бар’єри і демпінг), для більш справедливих режимів інтелектуальної власності (гнучкі для національних програм створення технологій) [26, С.10-12].

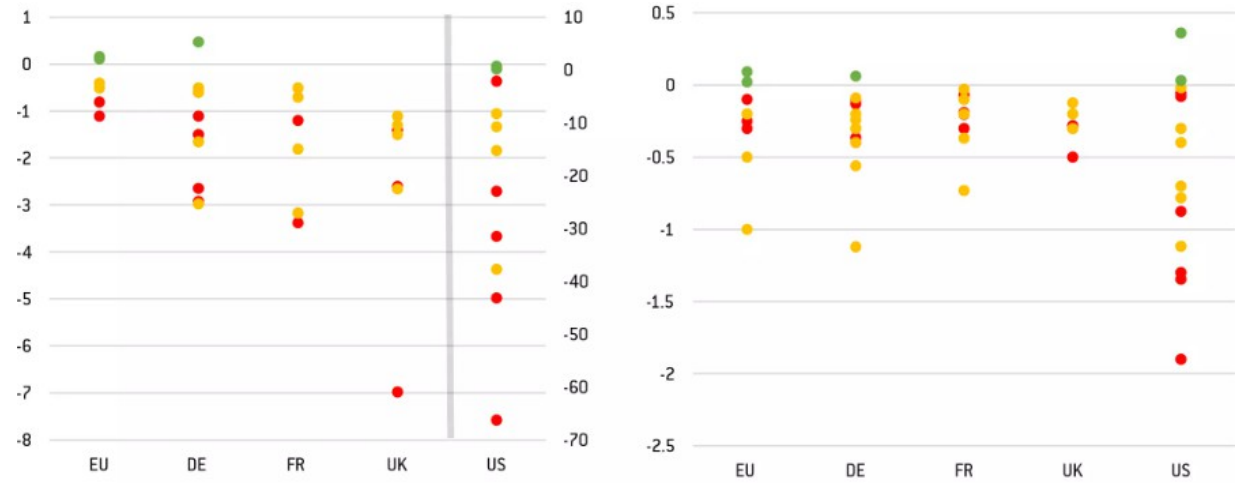
Ситуація іміджу країни в міжнародній системі має надзвичайно важливе значення для підтримки та розширення її торгових потоків, збереження її автономії по відношенню до більш впливових акторів, отримання підтримки її позицій на багатосторонніх форумах, отримання доступу до більш високого рівня сучасних технологій, а також створення необхідного середовища для своїх компаній для розширення своєї діяльності як у країні, так і за кордоном [27].

1.2. Чинники впливу на реалізацію зовнішньоекономічних відносин країни

Слід зазначити, що інтенсивність зовнішньоекономічної діяльності зумовлює необхідність удосконалення підходів до регулювання та контролю діяльності окремих суб'єктів господарювання. Особливо це стосується зовнішньоекономічної діяльності, складність управління якою посилюється не тільки сукупністю мінливих умов функціонування на внутрішньому ринку, а й необхідністю підвищення ефективності діяльності в умовах конкурентного зовнішнього середовища, яке також постійно і швидко змінюється. Зовнішня економічна політика є стратегічною основою, створеною націями для взаємодії з іншими націями, вона формується завдяки різноманітній діяльності, включаючи дипломатію та торговельні угоди [28].

На зовнішню економічну політику впливає кілька факторів. Одним з основних чинників є внутрішні фактори, також відомі як національні фактори. Є багато внутрішніх факторів, які впливають на зовнішню економічну політику, наприклад економічні міркування. Вони зображують особливі умови, труднощі та зміни, з якими нація стикається в національній економіці. Ці внутрішні елементи впливають на економічні інтереси нації, бажання співпрацювати з іншими країнами та реакцію на міжнародні проблеми та кризи [29].

Зовнішня діяльність нації значною мірою залежить від торгових угод, економічних пріоритетів і глобальних економічних тенденцій. Наприклад, відносини між США та Китаєм є цікавим прикладом того, як торгові та економічні інтереси можуть впливати на зовнішньополітичні рішення. Китай став значною економічною силою на міжнародній арені, і Сполучені Штати стурбовані його економічною практикою та політикою. Торговий дисбаланс, правові конфлікти щодо інтелектуальної власності та проблеми з доступом на ринок – усе це сильно вплинуло на міжнародний підхід Сполучених Штатів до Китаю. Торгова війна адміністрації Трампа та спроби збалансувати економіку, що послідували за нею, підкреслюють важливість економічних факторів у зовнішній економічній політиці [30]. Наприклад, вже було проведено аналітичні дослідження, які оцінили потенційний довгостроковий вплив на США та Європу різних тарифних сценаріїв – торгова угода, односторонні мита США та мита США плюс заходи у відповідь. Тарифи, змодельовані цими дослідженнями, коливаються від 10 до 25% для всіх торгових партнерів США, із перспективою, що в результаті можливого пом'якшення політики залишиться 60% мита для Китаю. При цьому відплата з боку торгових партнерів буде рівною мірі митам США (Рис. 1.3).

Експорт, % ВВП, %

Рис. 1.3. Оцінки довгострокового впливу тарифних сценаріїв

Джерело: [31]

Прогнозувати подальшу політику та рішення Д. Трампа доволі важко, але якщо такий сценарій справдиться, то відмічається, що вплив на торгівлю для ЄС прогнозується меншим, ніж для США, що частково пояснюється сценаріями, за якими всі торгові партнери США будуть вживати заходів у відповідь, а для США це призведе до скорочення торгівлі з усіма країнами, але для всіх інших країн це призведе до скорочення торгівлі лише з одним партнером – самими США. Окрім того, за прогнозами можна зробити висновок, що вплив на ВВП, ймовірно, буде для США сильнішим, ніж для ЄС, головним чином через залежність США від імпорту товарів кінцевого споживання та ресурсів для виробництва. За сценарієм ВВП США може впасти на 0,7%, тоді як ВВП ЄС може скоротитися на 0,3% в середньому. Серед великих європейських країн економіка Німеччини може постраждати особливо серйозно, із середнім прогнозованим скороченням ВВП на 0,4%. Таким чином, поки що вважають, що для світових економік ефект від тарифів США буде меншим порівняно з іншими потрясіннями (наприклад, COVID-19: -5,6%; енергетична криза, спричинена вторгненням росії в Україну: -2,4%). Головним ефектом буде зменшення попиту в США, а не негативний шок конкурентоспроможності щодо інших економік [31].

Також, узагальнюючи чинники, слід відмітити, що підприємства та інші організації з економічними інтересами також можуть чинити суттєвий тиск на уряди, щоб вони вжили заходів для захисту економічного зростання та стабільності. Іншою важливою частиною економічних міркувань зовнішньої економічної політики при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності є залежність від ресурсів. Залежність від певних ресурсів, наприклад, енергії, може суттєво вплинути на міжнародні відносини країни. На розвиток зовнішньої економічної політики значною мірою впливає уявлення про загрози національній безпеці. Стратегічний вибір країни та її взаємодія з міжнародним співтовариством залежать від її оцінки потенційних загроз і небезпек. На зовнішню економічну політику країни значною мірою впливають її міжнародні

зв’язки та альянси. Договори та угоди накладають зобов’язання на нації та визначають спосіб їх взаємодії з рештою світу [32].

Якщо казати про конкретні сучасні фактори, що пливають на зовнішньоекономічну активність країн світу, то слід також зупинитись на найбільш впливових глобальних трендах, які в цілому впливають як на розвиток зовнішньої торгівлі, так і на переміщення потоків зовнішніх інвестицій. Так, по-перше, дослідники акцентують увагу на тому, що хоча інфляція падає в багатьох промислово розвинутих країнах, вона залишатиметься вищою за попередні рівні, перевищуючи цільові показники інфляції, встановлені основними центральними банками, крім того, втручання уряду та геополітичні ризики впливатимуть на перспективи ще досить довго. В цілому за прогнозами визначають п'ять ключових факторів, що впливають на світову економіку та зовнішньоекономічну активність. Найважливіші проблеми включають високу інфляцію, низькі темпи економічного зростання, міцний ринок праці, геополітичну напруженість і стрибки цін на енергоносії та товари (Рис. 1.4).

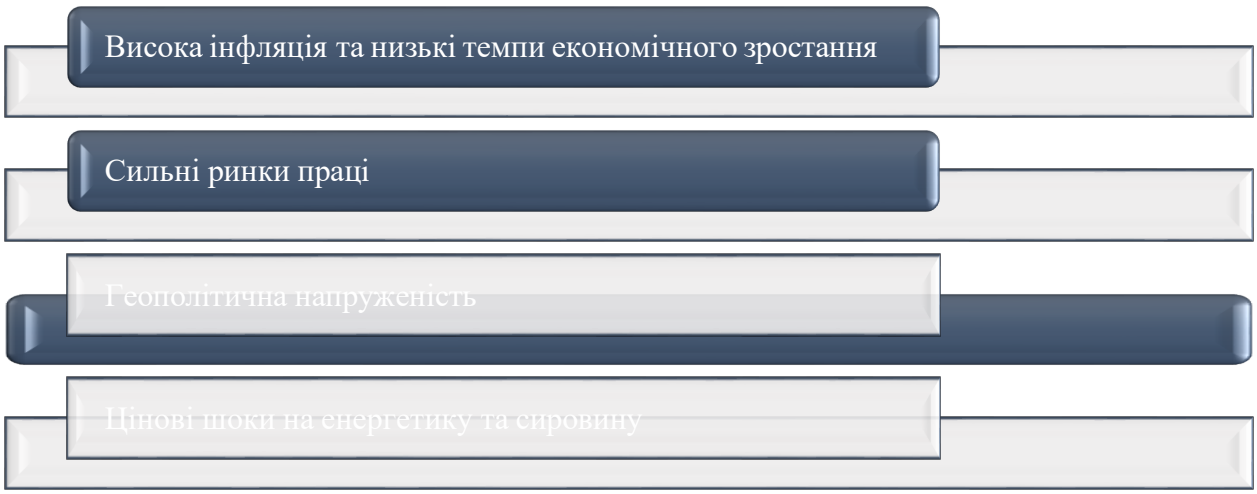

Рис. 1.4. П'ять ключових факторів, що впливають на світову економіку та зовнішньоекономічну активність

Джерело: складено за [33]

Розглянемо ці чинники та тенденції більш детально.

1) Висока інфляція та низькі темпи економічного зростання – дослідники відмічають, що економічне зростання в Європі та США буде слабким і, ймовірно, зазнає стагфляції. Якщо інфляція залишиться високою, а темпи економічного зростання сповільняться, буде зафіксовано майже нульове реальне економічне зростання, що перешкоджатиме інвестиціям. Однак у 2024 році реальне зростання в США та єврозоні може перевищити 1%. Міжнародний валютний фонд підтверджує це твердження в своєму оновленому огляді світової економіки за січень 2023 року. Передбачається, що глобальне зростання прогнозується на рівні 3,1% у 2024 році та 3,2% у 2025 році через більшу, ніж очікувалося, стійкість великих ринків. Прогноз на 2024–2025 роки, однак, нижчий за історичне (2000–2019) середнє значення в 3,8%, з підвищеними ставками політики центрального банку для боротьби з інфляцією, припиненням фіскальної підтримки на тлі високого боргу, що обтяжує економічну діяльність. Інфляція падає швидше, ніж очікувалося, у більшості регіонів. Очікується, що глобальна загальна інфляція впаде до 5,8% в 2024 році та до 4,4% в 2025 році. Цілеспрямовані та ретельно продумані структурні реформи сприятимуть зростанню продуктивності та стійкості боргу, а більш ефективна багатостороння координація потрібна для врегулювання боргів, щоб уникнути проблем і створити простір для необхідних інвестицій [34].

2) Сильні ринки праці – вважається, що відносно міцні ринки праці повинні запобігти різкому спаду світової економіки. Несприятливий макроекономічний вплив високої інфляції на реальні доходи домогосподарств буде пом’якшений відносно стабільними ринками праці та високими показниками зайнятості. У промислово розвинутих країнах, зокрема, висока інфляція та падіння реальних доходів створюють помітний тиск на попит на споживчі товари. Крім того, значне відновлення споживання після рецесії 2020 року, спричиненої COVID-19, зараз сповільнюється. Що стосується компаній, то менш сприятливі умови фінансування перешкоджають інвестиціям через вищі процентні ставки [35].

3) Геополітична напруженість - російсько-український конфлікт і зростання напруженості між США та Китаєм продовжують негативно впливати на світову економіку. Крім того, політика на Близькому Сході створює геополітичні ризики, які можуть суттєво вплинути на економічні перспективи [34].

4) Високі процентні ставки - постійно висока інфляція та економічна стагнація створюють дилему довіри до центральних банків. Контролювати інфляцію буде складніше для Європейського центрального банку, який почав підвищувати ставки пізніше, ніж ФРС США, головним чином через те, що прогноз інфляції в єврозоні затьмарений значною невизначеністю порівняно зі США. На такий прогноз впливають значні ризики, зокрема, подальша ескалація російської війни проти України з поновленням цінових шоків на енергоносії та товари. Крім того, існує ризик потенційної рецесії через занадто різке підвищення процентних ставок центральними банками [36].

5) Цінові шоки на енергетику та сировину – дослідники зазначають, що після російського вторгнення в Україну в 2022 році енергетичні та сировинні ринки стали критично важливими макроекономічними драйверами. Крім того, товарні ринки стали вирішальним фактором впливу на світову економіку. Побоювання, що поставки природного газу в Європу можуть бути обмежені і що серйозна рецесія може бути неминучою, поки що виявилися безпідставними. Однак вплив минулорічних рекордних цін на енергоносії на інфляцію продовжить залишати свій відбиток на зростанні [36].

Також необхідно розглянути фактори, що впливають на зовнішньоекономічну діяльність окремих підприємств, так як само вони є основними суб’єктами ЗЕД у будь-якій країні світу. З цього приводу слід відзначити, що до таких факторів відносяться фактори зовнішнього та внутрішнього середовища підприємств. Спершу розглянемо, які фактори зовнішнього середовища впливають на розвиток зовнішньоекономічної діяльності та відмітимо, що під зовнішнім середовищем розуміють простір, що відображає сукупність зовнішніх факторів прямого і непрямого впливу [37].

Зважаючи на те, що серед науковців немає однозначного підходу щодо класифікації факторів зовнішнього впливу на зовнішньоекономічну діяльність підприємств, у табл. 1.2 представлена узагальнена класифікація.

Таблиця 1.2

Основні фактори впливу на ЗЕД

Фактори	Характеристика
Фактори прямого впливу	
Споживачі	Зовнішньоекономічна діяльність залежить від наявності та купівельної активності споживачів, до яких відносяться інші підприємства, установи, громадяни на зовнішньому ринку.
Постачальники	Зовнішньоекономічна діяльність пов'язана із імпортом сировини, матеріалів, комплектуючих, причому міра цієї залежності може бути досить значною.
Конкуренти	Національні підприємства зазнають конкурентного тиску з боку іноземних виробників на внутрішньому та зовнішніх ринках.
Рівень державного регулювання та підтримки ЗЕД; законодавство у сфері ЗЕД	На розвиток ЗЕД підприємств впливає наявність дієвих державних програм розвитку окремих галузей, підтримка експортно-кредитних агентств, які можуть надавати страхові та гарантійні послуги експортерам і банкам-кредиторам за зовнішньоекономічними контрактами. Важливою є уніфікація національного законодавства із міжнародними нормами.
Рівень розвитку бізнес середовища	Важливим чинником є рівень корумпованості економіки, бюрократії та адміністративних процедур.
Загальний макроекономічний стан	Зростання цін на енергетичні ресурси, знецінення національної валюти, зниження темпів промислового виробництва, прискорення темпів інфляції можуть спричинити негативну динаміку експорту та імпорту.
Рівень НТП	Розвиток НТП призводить до активізації виробництва високотехнологічної продукції, що скорочує її імпорт та підвищує експорт товарів із більшою доданою вартістю.
Наявність кваліфікованих кадрів	Підприємства потребують кадрів відповідного фаху та кваліфікації, тому необхідно забезпечувати їх відтворюваність.
Фактори непрямого впливу	
Стан зовнішньоекономічних зв'язків держави	Існування державних зовнішньоекономічних зв'язків, контактів та угод з іншими державами, організаціями та інтеграційними утвореннями сприяє розвитку зовнішньоекономічних зв'язків підприємств
Міжнародна політична ситуація	Наявність військових конфліктів, економічних блокад перешкоджає виходу підприємств на зовнішні ринки
Митно-тарифна політика та соціально-культурні особливості інших країн	Бар'єрами для експорту вітчизняної продукції можуть стати тарифні та нетарифні обмеження, особливості національного менталітету та стереотипи ведення бізнесу інших держав
Природно-кліматичні умови	Стихійні лиха можуть вплинути на виконання підприємствами зобов'язань перед іноземними партнерами.

Джерело: складено за [38, С. 11-14.; 39; 40].

В свою чергу, внутрішні фактори, які впливають на розвиток зовнішньоекономічної діяльності являють собою фактори, які мають місце в межах підприємства і спричинені його діяльністю [41] (Рис. 1.5).

Рис. 1.5. Внутрішні фактори, які впливають на зовнішньоекономічну діяльність підприємств

Джерело: складено за [41; 42, С.44-45].

Таким чином, основними внутрішніми факторами розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств є: фактори, які впливають на організаційну структуру управління ЗЕД; фактори, які впливають на розробку та реалізацію стратегії ЗЕД; фактори досягнення довгострокових цілей ЗЕД підприємства; фактори, що впливають на планування ЗЕД; фактори, які впливають на формування маркетингового середовища ЗЕД. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства має пряму залежність від підбору та навчання кадрів, рівня інформаційної підтримки здійснення зовнішньоекономічної діяльності, наявності стратегії здійснення та розвитку

ЗЕД, рівня впровадження інновацій та комп’ютеризації процесів, підходів до управління ЗЕД тощо.

1.3. Вплив поглиблення інтеграції на розвиток зовнішньоекономічних відносин країни

Економічне співробітництво, набуваючи інтеграційних форм, трансформується в укладення регіональних торговельних угод разом із запровадженням преференційних або вільних режимів торгівлі [43]. З цих причин дослідження питань міжнародного співробітництва на рівні економічної політики та зовнішньоекономічних відносин часто зосереджуються на аналізі регіональних торгових угод, кількість яких постійно зростає.

За ступенем їх економічної інтегрованості можна виділити кілька основних типів регіональних торгових угод. Відповідно до класифікації ОЕСР існує чотири основних типи регіональної економічної інтеграції, такі як зони вільної торгівлі, митні союзи, спільні ринки та економічні союзи. СОТ розрізняє три типи регіональних торгових угод. це зони вільної торгівлі, митні союзи та угоди про економічну інтеграцію. Проте найпоширенішою вважається категоризація, яка включає п'ять типів регіональної економічної інтеграції. Ці категорії – зони вільної торгівлі, митні союзи, спільні ринки, економічні союзи та політичні союзи. Сьогодні регіональні торгові угоди охоплюють більше половини міжнародної торгівлі, і за останні 20 років їх кількість зросла втричі. В середньому кожна країна-член СОТ наразі має 11 партнерів з регіональними торговими угодами. Перші позиції займають малі експортоорієнтовані країни, такі як Сінгапур і Чилі; кожна з них уклала більше 30 угод з більш ніж 60 країнами [44].

Регіональні торгові угоди були основним інструментом взаємної лібералізації протягом останніх років, і існують докази, які підтверджують, що розвиток торгівлі та сприяння зовнішній торгівлі були спричинені саме цим

розвитком, водночас зони вільної торгівлі та угоди про економічну інтеграцію постійно були домінуючою формою торговельної інтеграції країн [45]. Що стосується видів торгівлі, на які поширюються регіональні торговельні угоди, то в XX столітті більшість угод складалися з угод про торгівлю товарами, і лише на початку XXI століття ряд угод про торгівлю товарами та послугами почав переважати. Регіональні торговельні угоди, укладені протягом останнього десятиліття, зазвичай значно перевищують переговорні умови торгівлі; вони включають низку нормативних актів, що стосуються таких питань, як інвестиції, конкуренція та внутрішні нормативні акти, що виправдовує їх використання як відображення глибини економічного співробітництва між країнами, які підписали угоду. Таким чином, вони не обмежуються лібералізацією, а розглядають низку питань, починаючи від змін у бізнес-моделях компаній, що працюють у цих країнах. секторів, які охоплюються угодою, до умов надання преференційного доступу до ринків країн-партнерів [46].

Регіональні торговельні угоди дозволяють країнам відносно легко та швидко встановлювати кращі торговельні відносини, які вони бажають встановити. У порівнянні з повільними процесами багатосторонньої торговельної системи СОТ, вони є привабливим інструментом для досягнення різноманітних прагнень їхніх учасників, головним з яких є досягнення вищих показників зростання за рахунок активізації потоків товарів і послуг між країнами-членами.

Якщо розглядати обставини, за яких країна з більшою ймовірністю виграє від співпраці на багатосторонньому (або регіональному) співробітництві, тобто інтеграції, тут є наступні висновки:

- Учасники багатосторонньої угоди можуть отримати вигоду за рахунок решти світу або через покращення умов торгівлі на конкурентних ринках, або, що більш імовірно, у сфері послуг, шляхом переміщення ренти на фірми учасників на олігополістичних ринках - якщо виключені країни не помстяться шляхом укладення аналогічних договорів.

- Більш ефективні переговори можуть бути можливими в багатосторонньому контексті, ніж у багатосторонньому контексті: існує менше занепокоєння щодо того, що аутсайдери зможуть вільно використовувати взаємний обмін поступками, ніж якби існували загальні зобов'язання щодо ННС. Однак відхилення від принципу ННС можуть призвести до неефективності через збільшення невизначеності щодо вартості концесій.
- Регуляторна співпраця може бути більш бажаною між підмножиною країн, ніж глобально. В ідеалі країни обирають своїх партнерів спонтанно, сектор за сектором, залежно від витрат і вигод від регуляторної гармонізації. Але за певних обставин може бути бажано вибрати партнерів заздалегідь у макроугодах, а потім прагнути до поглиблення міжгалузевої інтеграції [46].

Також слід відзначити, що хоча взаємодії між економічною інтеграцією та торгівлею приділено багато уваги, існує також взаємозалежність між економічною інтеграцією та потоками ПІІ [47]. У таблиці 1.3 узагальнено впливи як на приплив, так і на відтік ПІІ з точки зору приймаючої країни відповідно до сфери впливу (аспект інтеграції).

Таблиця 1.3

Впливи інтеграції на ПІІ та торгівлю між країнами

Аспект інтеграції	Вплив на надходження ПІІ до приймаючої країни	Вплив на відтік ПІІ з приймаючої країни
Лібералізація торгівлі	Переважно позитивні. Може бути негативним для горизонтальних ПІІ та для країн-членів зі слабкими перевагами та/або надмірною конкуренцією	Посилення конкуренції стимулює покращення переваг фірм у власності, таким чином збільшуючи їх міжнародну конкурентоспроможність
Лібералізація ПІІ, покращення інвестиційного клімату	Позитивним є відсутність бар'єрів, покращений інвестиційний клімат та зниження ризику.	Місцеві фірми не стикаються з регуляторними перешкодами для інвестування за кордоном і мають кращий доступ до активів.
Розширений розмір ринку	Позитивно для надходження ПІІ з країн, що не є членами	Позитивно для внутрішнього регіонального потоку ПІІ, негативно для інвестування за межі інтегрованої території

Джерело: складено за [48]

Таким чином, регіональна інтеграція веде до створення торгівлі, це призводить до переміщення інвестицій з однієї країни в іншу в пошуках нових інвестиційних можливостей і через регіональну раціоналізацію міжнародного виробництва. Між тим внутрішньорегіональні ПІІ можуть збільшуватися в одних країнах-членах і зменшуватися в інших країнах, однак слід відмітити, що приплив ПІІ з-за меж інтегративного угруповання може зрости, якщо середній рівень захисту підвищиться. Можна очікувати позитивного зв'язку між участю країни в інтеграційній угоді/об'єднанні та потоками ПІІ в цю країну. Зокрема, приплив ПІІ з-поза меж інтегративного угруповання ймовірно збільшиться: більший ринок робить регіон більш привабливим для інвестицій Очевидно, можна вказати на загальний позитивний вплив лібералізації торгівлі, як частини інтеграційних процесів, на приплив ПІІ [49].

Економічна інтеграція може мати значний вплив на переваги фірм у власності, вона забезпечує кращий доступ до ринків у межах угруповання, таким чином дозволяючи їм отримати вигоду від ефекту масштабу. Це, у свою чергу, може призвести до збільшення витрат на НДДКР та підвищення інноваційності та конкурентоспроможності продукції та послуг підприємств. Таким чином, підприємства матимуть кращу позицію в конкуренції та будуть більш схильні використовувати ці переваги за кордоном, можна зробити висновок, що діяльність на більшому ринку сприяє нарощуванню потенціалу фірм для розширення також на міжнародному рівні [50].

Висновок до розділу 1

На підставі проведеного у першому розділі дослідження можна зробити декілька висновків. Зовнішньоекономічна діяльність є важливою складовою сучасної економіки, її вивчення становить значний інтерес для наукової спільноти. Єдиного підходу до визначення зовнішньоекономічної діяльності немає, у науковців існують розбіжності в розумінні цього питання, аде можна узагальнити існуючі визначення та визначити, що зовнішньоекономічна діяльність є однією зі сфер господарської діяльності держави, тісно пов'язаної

з експортом та імпортом товарів, робіт і послуг, залученням іноземних кредитів та інвестицій, реалізацією спільних проектів з представниками бізнесу інших держав.

Зовнішня політика є критично важливим елементом, який формує відносини між країнами. Факторів, які впливають на цю політику, дуже багато. Внутрішні фактори відіграють величезну роль у впливі на підхід нації до світу. Важливо розуміти динаміку внутрішніх чинників для нації, щоб зробити свою зовнішню політику кращою. Ці елементи часто взаємодіють із політичною ідеологією, економічними інтересами та проблемами національної безпеки.

Економічна інтеграція має переважно позитивний вплив на розвиток взаємної торгівлі та надходження ПІІ до країн-членів інтеграційного угруповання. Цей позитивний вплив відбувається головним чином через три аспекти (результати) інтеграції: лібералізація торгівлі, лібералізація прямих іноземних інвестицій та розширення розміру ринку.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ

2.1. Аналіз становлення та розвитку зовнішньоекономічних відносин між Україною та ЄС

Зовнішньоекономічна діяльність, як вже було зазначено у попередньому розділі, є важливою складовою розвитку економіки будь-якої держави. Починаючи з періоду незалежності та перебудови економіки України, що характеризується виходом на міжнародні економічні ринки, участю у міжнародному поділі праці, все це почало вказувати вплив на розвиток зовнішньоекономічної діяльності, яка виступає зовнішнім фактором, що суттєво впливає на соціально-економічний розвиток не тільки держави, а й суб'єктів господарювання. Вивчення цього питання та аналіз практичних засад її реалізації набуває особливої актуальності в умовах глобалізації економіки та в період створення вільної зони торгівлі між Україною та ЄС.

У фаховій літературі виокремлюють різні етапи формування та розвитку зовнішньоекономічної діяльності, зокрема виділяють три основні етапи розвитку ЗЕД України (Таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

Етапи розвитку зовнішньоекономічної діяльності України

Етап	Часові межі	Характеристика
I	X ст. – початок XX ст.	виникнення та розвиток торговельних відносин як форми зовнішньоекономічної діяльності
II	1918–1991 рр.	повна монополія держави на здійснення зовнішньоекономічної діяльності
III	1991–2008 рр.	розпочато процес приєднання України, а також її вступ до Світової організації торгівлі (СОТ)
IV	2008 р. – червень 2014 р.	підписання політичної та економічної частини Угоди про асоціацію з Європейським Союзом (ЄС)
V	липень 2014р. – до сьогодні	політика інтеграції України в Європейський Союз (ЄС)

Джерело: складено за [51]

Таким чином, на першому етапі було сформовано перші зародки зовнішньоекономічної діяльності, що проявлялися у формі торговельних відносин, про які згадував ще М. Грушевській в «Ілюстрованій історії України» [52, С. 37], саме цей період виникли торговельні зв'язки України із балтійськими країнами, основними товарами експорту були хутро, мед, сіль, хліб, ліс, шкури, а імпортувались прянощі, тканини, золоті та срібні вироби, вироби з дорогоцінним камінням тощо. Поступово збільшилися обсяги виробництва зерна, яке експортували Чорним морем до Туреччини, Італії, Франції, Греції, Англії [53, С. 57]. Все це сприяло соціально-економічному розвитку України, створювало підґрунтя для розвитку експортно-імпортних операцій, відправну точку виникнення зовнішньоекономічної діяльності. На другому етапі можна відзначити повну монополію держави на здійснення зовнішньоекономічної діяльності, але зазначають, що Україна посідала важливе місце у зовнішній торгівлі СРСР, держава намагалась контролювати всі зовнішньоекономічні зв'язки. Третій етап ознаменувався процесом приєднання України до СОТ, який розпочався ще у грудні 1993 р., коли Уряд направив офіційну заяву про вступ. Розпочинається новий виток у розвитку державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності України, яка із вступом до СОТ отримала можливість доступу на світові ринки товарів і послуг як рівноправного партнера, що сприяло розширенню можливостей експортерів, збільшенню доходів і надходжень у бюджет, споживачі отримали ширший вибір товарів та послуг; відбулось прийняття законодавчих актів необхідних для адаптації економіки України відповідно до вимог СОТ. Характерною четвертого етапу стала перспектива членства України в ЄС. Угода «Про партнерство та співробітництво» набула чинності у 1998 р., Україна також заявила про бажання отримати асоційоване членство в ЄС, тому з 1994 по 2005 рр. політика держави була направлена на посилення діалогу стосовно інтеграції України в ЄС та вихід відносин на новий рівень стратегічного партнерства. П'ятий етап ознаменувався підписанням економічної частини Угоди про асоціацію з ЄС, що стало стимулом до

проведення внутрішніх реформ, модернізації економіки, підвищення конкурентоспроможності національного товаровиробника, залученню іноземних інвестицій. Можливо, наразі можна переглянути цю періодизацію, поставивши завершення п'ятого етапу у 2022 році, коли почалась повномасштабна агресія росії [51]. До цього часу Україна ще зберігала зовнішньоекономічні відносини із росією, Білорусією та мала доволі значний рівень розвитку зовнішньоекономічних відносин з кранами СНД, але з 2022 року можна стверджувати про корінну зміну у векторі вибору торговельних та інвестиційних партнерів.

Якщо розглядати головні вехи співпраці безпосередньо між Україною та ЄС, які призвели до поступового розвитку зовнішньоекономічної діяльності, то їх можна узагальнити наступним чином (Таблиця 2.2).

Таким чином, з набуття незалежності у 1991 році Україна мала довгий шлях до ринкової демократії, для чого здійснила багато реформ. Поступово в уряді та суспільстві поширювались ідеї європейської інтеграції, які остаточно стали превалювати з 2014 року, коли стало зрозуміло, що членство в ЄС стане якорем для відбудови України. Це особливо важливо у повоєнний період, який вимагатиме не лише фізичної реконструкції знищених потужностей, житла та інфраструктури, а й модернізації український інституцій.

Укладання 14.06.1994 р. Угоди про партнерство і співробітництво між Україною, Європейськими співтовариствами та їх державами-членами (УПС), яка стала базовим двостороннім міжнародним договором, в якому визначено основні засади співпраці з широкого кола питань політичного, торговельно-економічного та гуманітарного характеру. УПС була на 10 років із можливістю автоматичної пролонгації на 1 рік, а серед її головних цілей визначено наступні (Рис. 2.1).

Таблиця 2.2

Основні етапи розвитку співпраці між Україною та ЄС

Ключові дати	Основні здобутки етапу
14.06.1994	Підписана Угода про партнерство та співробітництво (УПС) між Україною та ЄС (набула чинності 1 березня 1998 р.). Укладення УПС дозволило встановити регулярний двосторонній діалог на політичному та секторальних рівнях, впровадити впорядкований режим торгівлі між обома сторонами на основі принципів ГАТТ/СОТ, визначити пріоритети адаптації законодавства України до acquis communautaire
1.06.1995	Підписана Тимчасова угода про торгівлю та питання, пов'язані з торгівлею між Україною та ЄС
11.06.1998	Затверджена Стратегія інтеграції України до ЄС.
10.12.1999	Європейська Рада схвалила Спільну стратегію ЄС щодо України для зміцнення стратегічного партнерства
02.2005	Європейською Радою схвалено Спільний план дій Україна-ЄС, який став основою ключових реформ в Україні. Серед ключових здобутків протягом терміну Плану дій: надання Україні статусу країни з ринковою економікою ЄС, надання права приєднуватися до зовнішньополітичних заяв і позицій ЄС, укладення Угоди про спрощення оформлення віз, поширення на Україну фінансування Європейського інвестиційного банку, поглиблення секторальної співпраці.
30.03.2012	Ініційовано Угоду про асоціацію між Україною та ЄС. Угода є міжнародно-правовим документом, який на договірно-правовому рівні закріплює перехід відносин між Україною та ЄС від партнерства та співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції.
21.03.2014	Підписано Політичну частину Угоди про асоціацію між Україною та ЄС
27.6.2014	Підписано Економічну частину Угоди про асоціацію між Україною та ЄС
1.01.2016	Поглиблена та Всеосяжна Зона Вільної Торгівлі між Україною та ЄС набула чинності. Вона є частиною Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та надає Україні можливості для модернізації її торговельних відносин та економічного розвитку
11.05.2017	Україна отримала безвізовий режим з Європейським Союзом
28.02.2022	Україна подала заявку на вступ до Європейського Союзу
23.06.2022	Глави держав та урядів 27 країн-членів ЄС, базуючись на позитивних рекомендаціях Європарламенту та Єврокомісії та за рішенням Європейської Ради, ухвалили одностайне рішення надати Україні статус кандидата.

Джерело: складено за [54]

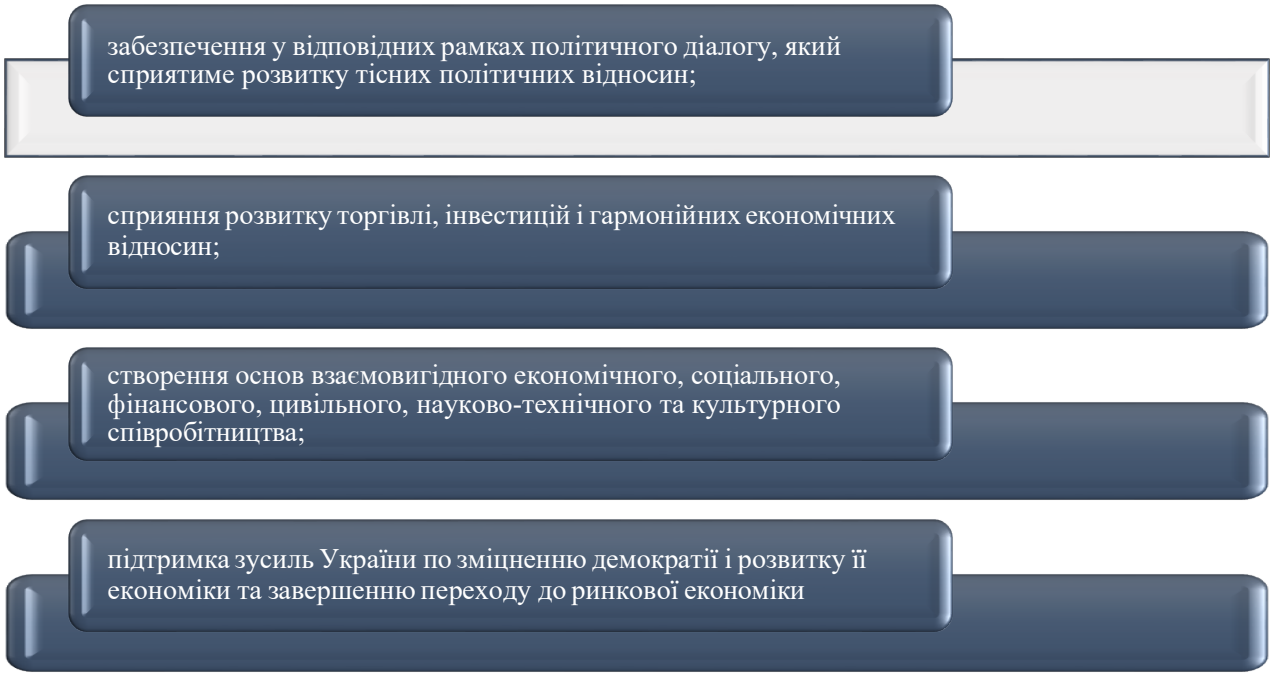

Рис. 2.1 Основні цілі партнерства України та ЄС за УПС

Джерело: складено за [55]

В якості предмету УПС, таким чином, було визначено права та обов'язки сторін, а в якості об'єкту визначено сфери співпраці, причому вони мали переважно економічний характер. Слід відмітити, що в питаннях взаємної торгівлі Україна та ЄС зобов'язались гарантувати принцип свободи транзиту товарів, дотримуватися принципу найбільшого сприяння з обмеженим використанням національного режиму у торгівлі та інвестиційній діяльності.

Політика України щодо розбудови відносин з ЄС впроваджена на основі Закону України від 1 липня 2010 року «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». Відповідно до статті 11 Закону однією з основоположних засад зовнішньої політики України є «забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в ЄС» [56]. Слід відзначити, що Європейський Союз завжди знаходився в числі головних торговельних партнерів України, а з 2014 року він перейшов до категорії основного торгового партнеру. Також з 2014 року країни ЄС стали важливим (а може й головним) пунктом призначення для трудових мігрантів з України: лише у 2014-2019 роках країни Європейського Союзу

видали українським громадянам близько 2,8 мільйона дозволів на здійснення оплачуваної діяльності [57]. Окрім того, на країни ЄС в останні роки припадає валова частка прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну (хоча слід зазначити, що це більшою мірою лише статистично, тому що інвестицій з Кіпру та Британських Віргінських островів статистично обліковуються як ПІІ з ЄС, хоча насправді не є такими - це частково українські гроші, раніше переведені в офшори).

Важливим елементом Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [58] стало створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВ ЗВТ), застосування Розділу IV Угоди про асоціацію між Україною та ЄС в частині поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі розпочалося з 1 січня 2016 року. ПВЗВТ передбачає суттєву торговельну лібералізацію (тарифи та квоти усуваються у взаємній торгівлі), гармонізацію законодавчих положень і нормативно-регулятивних документів. Створення Зони вільної торгівлі між Україною та ЄС полягає у наступному (Рис. 2.2).

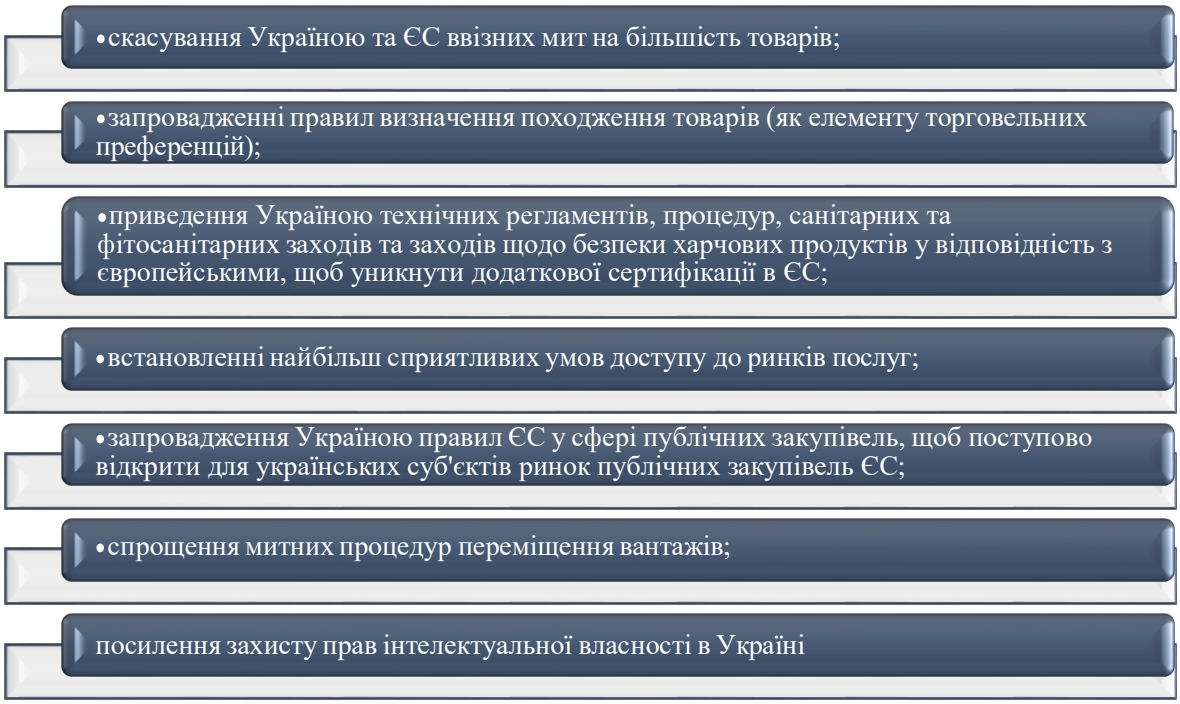

Рис. 2.2. Основні положення Розділу IV Угоди про асоціацію між Україною та ЄС в частині ПЗВТ

Джерело: складено за [58]

За визначеними сторонами регламентами створення Зони вільної торгівлі має відбуватися протягом 10 років, результатом чого стануть тісніша економічна інтеграція, національні умови для торгівлі між Україною та ЄС, покращення в Україні інвестиційного клімату, підвищення ступеня безпеки та якості товарів, розширення для українських експортерів не лише на спільний ринок ЄС, але й до ринків третіх країн через перехід на міжнародні стандарти. Якщо розглядати заплановану лібералізацію торгівлі за окремими товарними групами, то слід відзначити наступне (Рис. 2.3).

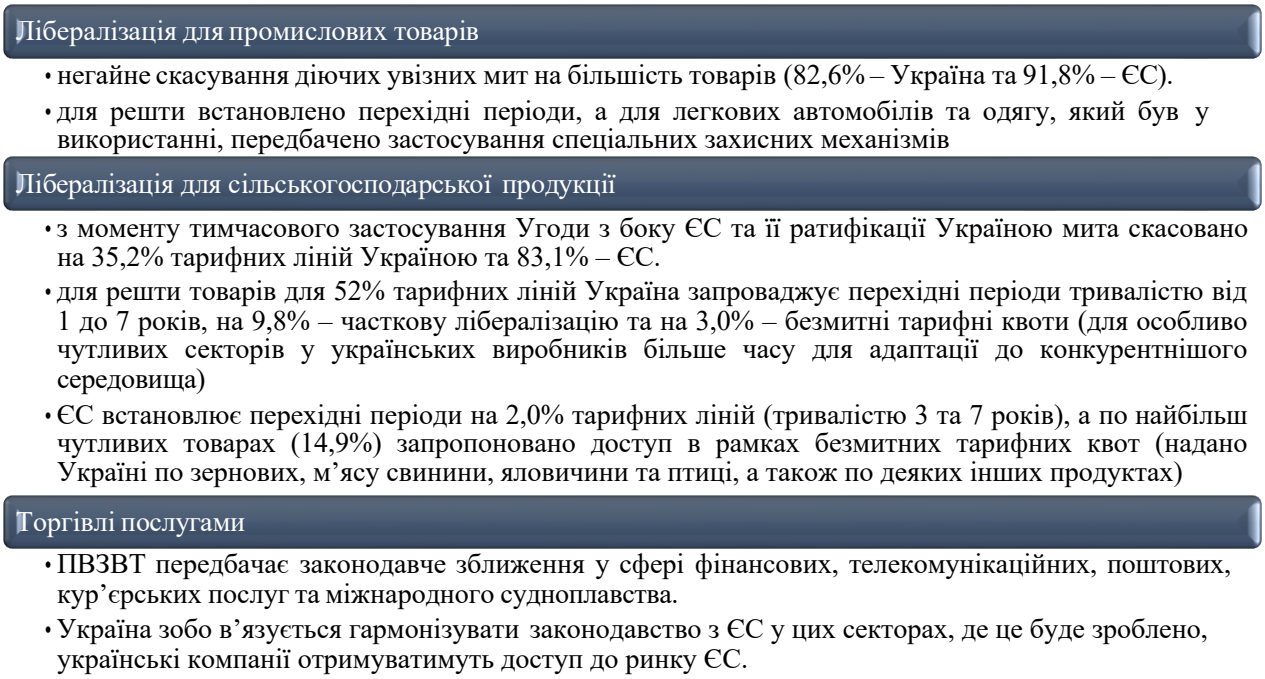

Рис. 2.3. Лібералізація торгівлі між ЄС та Україною в умовах Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі для промислових та сільськогосподарських товарів, сектору послуг

Джерело: складено за [59]

Також слід відзначити, що в умовах війни Україна запросила у ЄС можливості для максимального полегшення експорту продукції та поглиблення торговельних відносин з ЄС й інших країн світу, у відповідь на що ЄС у 2022 р. тимчасово надав згоду на повну лібералізацію торгівлі із скасуванням ввізних мит, вхідних цін на фрукти та овочі, тарифних квот для продукції сільського господарства, антидемпінгових мит для імпорту сталі. Це

рішення відоме як Регламент про тимчасову лібералізацію торгівлі у доповнення до умов, застосовних до української продукції в рамках Угоди про Асоціацію [60] 6 червня 2023 року набував чинності Регламент Європейського Парламенту та Ради № 2023/1077 від 31 травня 2023 року [61] про продовження ЄС ще на рік заходів з тимчасової лібералізації торгівлі з Україною, які охоплюють скасування усіх мит, квот і торговельних захисних обмежень щодо українського експорту, він стосуватиметься скасування всіх митних зборів відповідно до Розділу IV Угоди про асоціацію між Україною щодо:

— фруктів та овочів, які підпадають під дію системи вхідних цін;

— сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки, які підпадають під дію тарифних квот;

— промислових товарів, мита на які припинили діяти ще з 1 січня 2023 року.

В умовах війни такі кроки від ЄС сприяють експорту української продукції та поглиблюють торговельні відносини.

2.2. Аналіз показників стану та динаміки зовнішньоекономічних відносин між Україною та ЄС у розрізі окремих напрямків реалізації

Спочатку проведемо аналіз показників стану та динаміки зовнішньоекономічних відносин між Україною та ЄС у розрізі окремих напрямків реалізації, виокремивши період з початку дії Зони вільної торгівлі, до періоду початку повномасштабного вторгнення російської федерації.

Так як ПВЗВТ скасувала більшість ввізних мит, було полегшено обмін товарами та супутніми послугами, то можна відмітити її позитивний вплив на динаміку двосторонньої торгівлі товарами з ЄС після кризового періоду 2014-2015 років (Рис. 2.4).

Рис. 2.4. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами України та ЄС у 2016-2021 році, млрд. дол США

Джерело: побудовано за [62]

Слід зробити висновок, що протягом 2016-2019 років середній показник дефіциту торгівлі товарами з ЄС в середньому складав -3,3 млрд дол. США, що свідчить про його поступове скорочення (для прикладу, у 2013 році дефіцит торгівлі склав -9,7 млрд дол. США), поліпшення цього показника стало можливим через розширення експортування товарів з України до ринку ЄС. У 2020 році через прояви ковідних обмежень можна побачити зростання дефіциту торгівлі товарами до -5,1 млрд. дол. США, однак в 2021 році дефіцит він склав - до 2,2 млрд дол. США. Таким чином, поступово відзначається зростання експорту та імпорту товарів (за виключенням 2020 року), в середньому зростання експортних поставок складало 14,8% в рік, а імпортних 16,1% на рік (якщо досліджувати період з 2016 року та до початку 2020, тобто поки ще почалась негативна дія ковідних обмежень). Пандемія відобразилась на експорті та імпорті негативним чином, у 2020 році український експорт до ЄС впав на 10,9%, а імпорт – на 4,9%, але буквально у 2021 році на тлі відновлення світової економіки український експорт товарів в ЄС зріс на 49,4% у порівнянні із 2019 роком, а імпорт товарів з ЄС-27 зріс на 25,2%, тобто відновлення експорту було швидшим, ніж імпорту.

Також аналіз демонструє, що впровадження в дію положень Зони вільної торгівлі Україна-ЄС призвело до зростання темпів експорту товарів з України до ЄС у порівнянні із іншими країнами світу (Рис. 2.5).

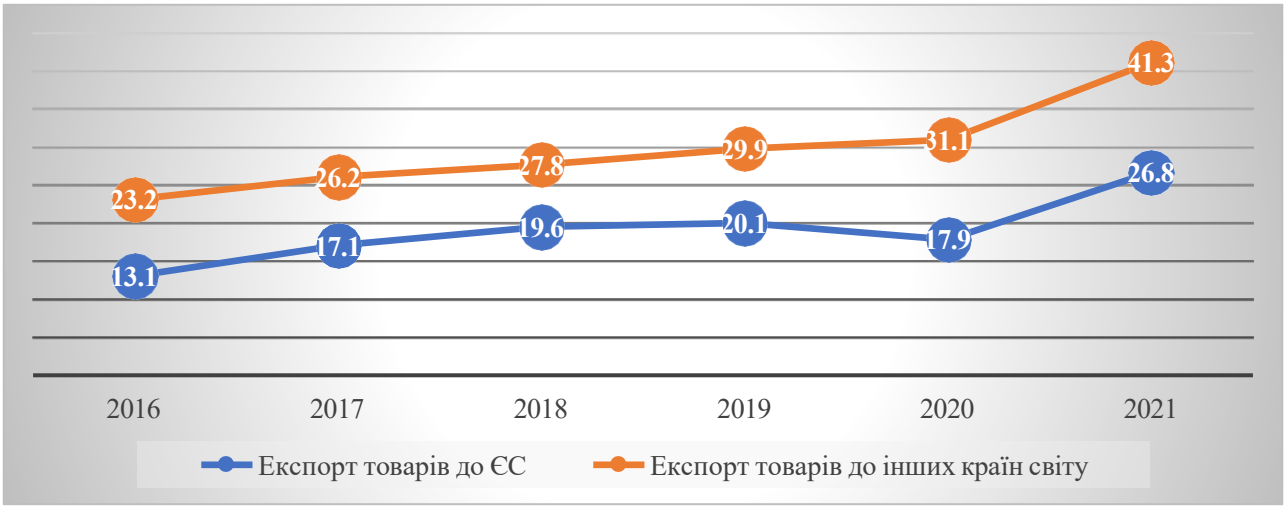

Рис. 2.5. Динаміка експорту товарів України до ЄС та решти світу у 2016-2021 роках, млрд дол. США

Джерело: побудовано за [62]

Відмічається, зростання експорту протягом всього періоду за виключенням 2020 року, причому якщо до ЄС у 2021 році експорт зріс на 65,3%, то до інших країн світу він зріс на 21,1%.

За імпортом товарів спостерігається інша тенденція (Рис. 2.6).

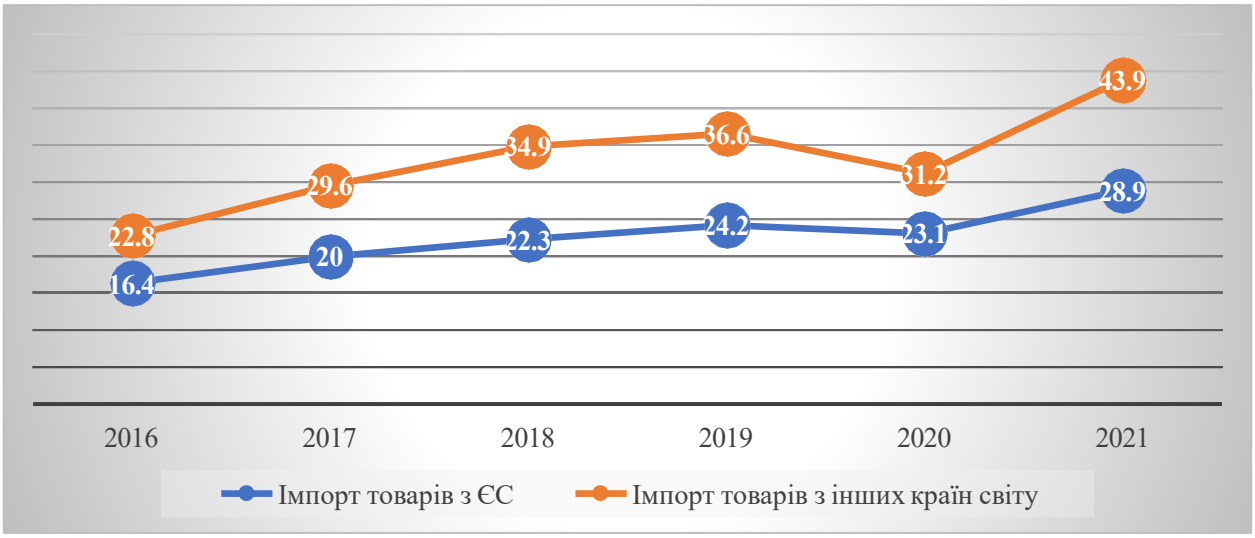

Рис. 2.6. Динаміка імпорту товарів України з ЄС та з решти світу у 2016-2021 роках, млрд дол. США

Джерело: побудовано за [62]

У випадку імпорту товарів відзначається, що з інших країн світу за результатами 2021 року він зріс більш суттєво, ніж з країн ЄС – зростання імпорту з інших країн склало 40,9%, а з країн ЄС 11,7%.

Також аналіз демонструє, що з початком дії Зони вільної торгівлі експорт товарів до країн ЄС від українських виробників став характеризуватися більшою диверсифікацією, хоча зростання (або падіння) за різними товарними групами відрізняється (Рис. 2.7).

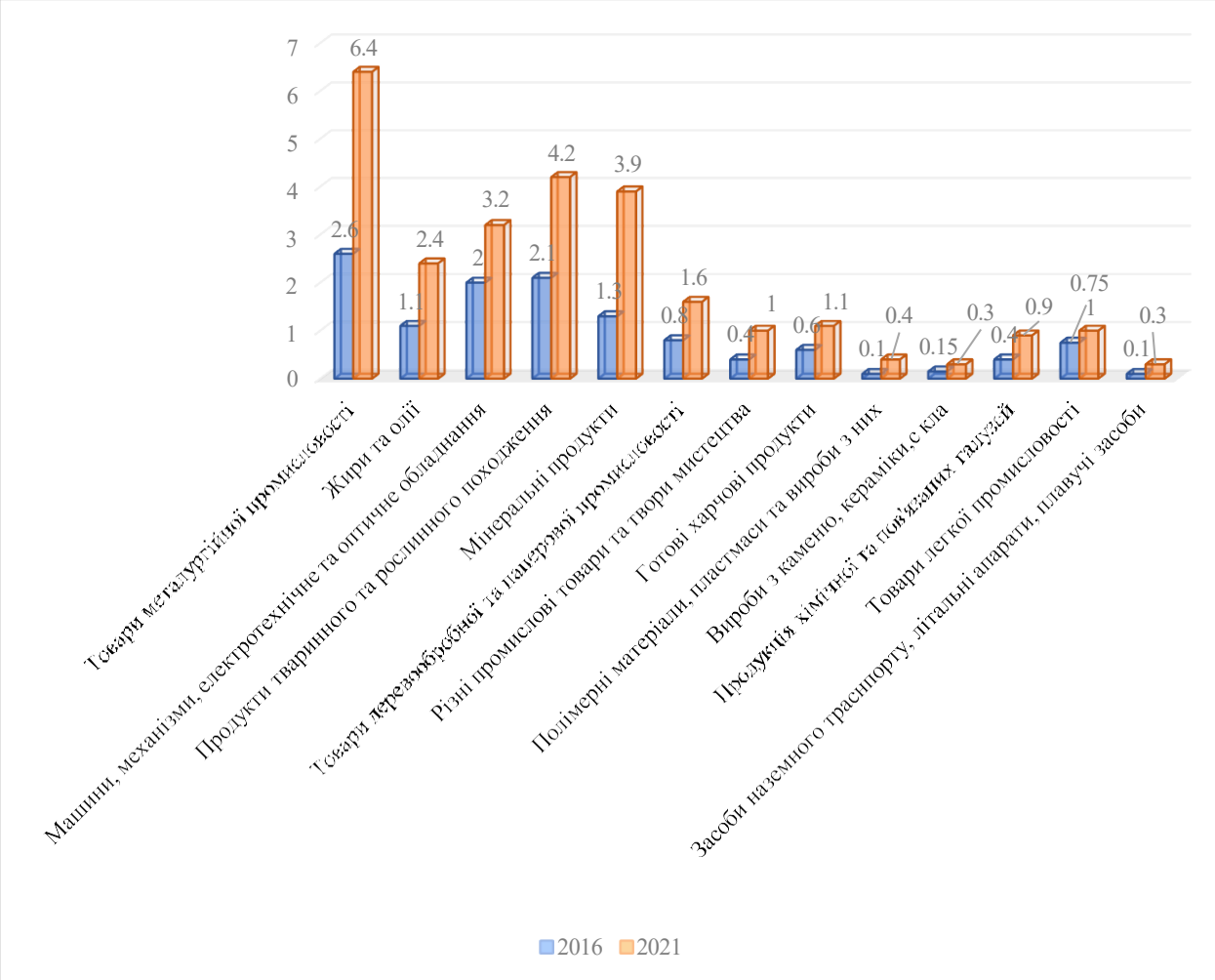

Рис. 2.7. Динаміка експорту товарів з України до ЄС у 2016 та 2021 роках, млрд дол. США

Джерело: побудовано за [62]

Можна відзначити, що відбулось зростання в експорті за всіма товарними групами, однак найбільше за обсягами продемонстровано зростання експорту товарів металургійної промисловості, продуктів

тваринного та рослинного походження, жирів та олій, готова продукція з більшою доданою вартістю зростала в обсягах експорту не так суттєво, як ці товари.

Також, як вже було сказано, за положеннями Зони вільної торгівлі було скасовано більшість ввізних мит ЄС, що забезпечило суттєве зменшення митних бар'єрів для експорту товарів українських експортерів (Рис. 2.8).

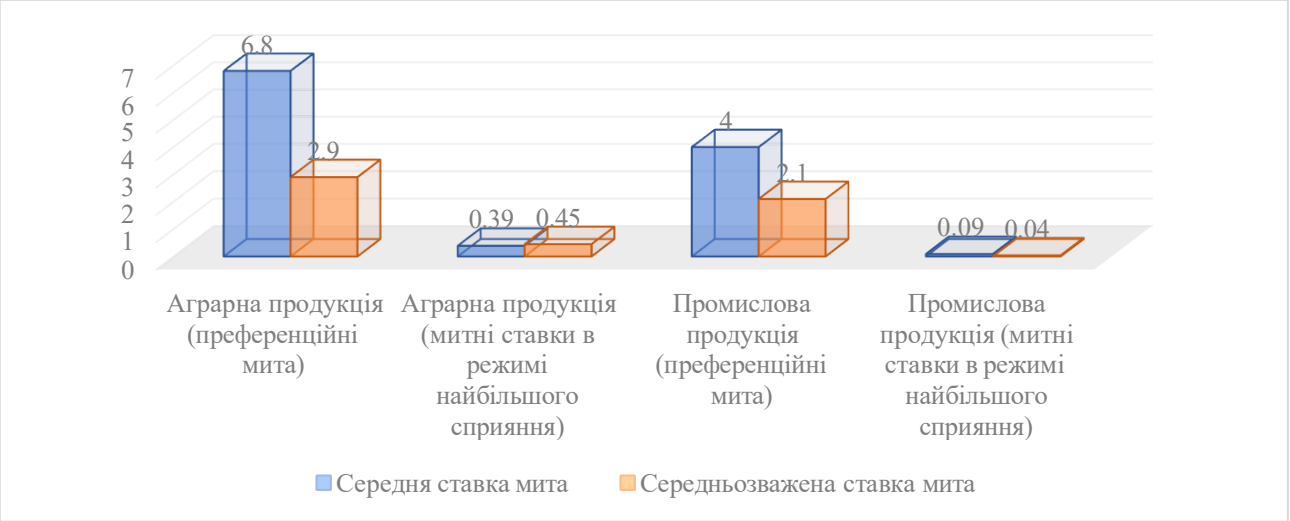

Рис. 2.8. Митні ставки ЄС для товарів з України станом на 2020 рік

Джерело: складено за [63]

Таким чином, для товарів з України була отримана перевага доступу на ринок Європейського Союзу у порівняні з країнами світу, в яких немає укладених преференційних торговельних угод.

Тепер проаналізуємо торгівлю послугами між Україною та ЄС в період до початку повномасштабного вторгнення. В цілому відмічається, що зростання експорту послуг з України до ЄС також було вищим у порівнянні зі зростанням експорту до інших країн світу, експорт послуг на спільний ринок ЄС почав зростати у 2016 р, причому до початку ковідних обмежень він зріс на 52,6%, причому до інших країн зростання експорту послуг склало 31,6% [64]. На рис. 2.9 надано графік динаміки експорту та імпорту послуг України з ЄС і сальдо торгівлі послугами.

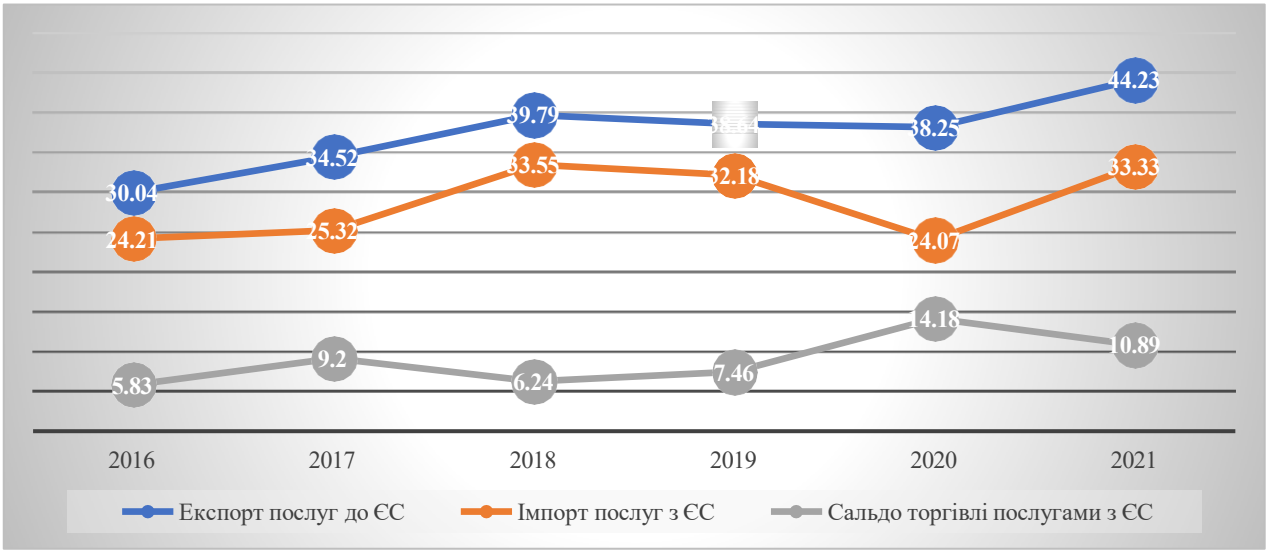

Рис.2.9. Динаміка експорту та імпорту, сальдо торгівлі послугами України з ЄС у 2016–2021 рр, млрд. дол. США,

Джерело: складено за [64]

Можна побачити, що сальдо зовнішньої торгівлі послугами з ЄС, на відміну від торгівлі товарами, було позитивним весь досліджуваний період, причому навіть у у 2020 році експорт послуг на відміну від імпорту впав незначно, що призвело до формування позитивного сальдо у розмірі 14,18 млрд. дол. США.

Також надаємо аналіз експорту послуг до ЄС за основними укрупненими групами послуг (Табл. 2.2).

Таким чином, можна відмітити особливе зростання динаміки експорту послуг з ремонту та технічного обслуговування, що не віднесені до інших категорій; послуг, пов'язаних з подорожами; послуг з будівництва; послуг зі страхування; послуг, пов'язаних з фінансовою діяльністю; державних та урядових послуг.

Надалі слід проаналізувати, яка ситуація склалась у зовнішній торгівлі з ЄС в умовах повномасштабного вторгнення. Можна відзначити, що ЄС в цей період є головним торговельним партнером України – за результатами 2022 року питома вага торгівлі товарами з ЄС склала 55,2% всього обсягу зовнішньої торгівлі країни, а у 2023 році цей показник зріс до 56% [65].

Таблиця 2.2

Динаміка основних груп експорту послуг України до ЄС у 2016-2021 роках, млрд. дол. США

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Усього	30,04	34,52	39,79	44,69	38,25	44,23
Послуги з переробки матеріальних ресурсів	6,79	8,46	10,42	10,60	9,79	9,68
Послуги з ремонту та технічного обслуговування, що не віднесені до інших категорій	0,74	0,73	0,69	0,94	0,69	0,79
Транспортні послуги	11,28	12,82	12,74	13,61	10,15	11,55
Послуги, пов'язані з подорожами	0,37	0,48	0,58	0,63	0,29	0,48
Послуги з будівництва	0,18	0,27	0,39	0,58	0,37	0,30
Послуги зі страхування	0,39	0,24	0,30	0,33	0,27	1,01
Послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю	0,30	0,36	0,60	0,82	0,51	0,50
Роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності	0,12	0,12	0,18	0,33	0,23	0,23
Послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги	6,16	6,52	8,35	10,46	10,64	13,19
Ділові послуги	3,60	4,38	5,32	6,14	5,00	6,11
Державні та урядові послуги	0,02	0,02	0,03	0,05	0,03	0,03

Джерело: складено за [64]

Зовнішьоторговельний обіг з країнами ЄС у 2022 році склав 54,9 млрд дол. США (відбулось падіння на 1,5% у порівнянні із попереднім роком), у 2023 році зовнішньоторговельний обіг торгівлі товарами склав 55,9 млрд дол. США (зростання у порівнянні із 2022 роком склало 1,9%). У 2022 році експорт товарів до ЄС склав 27,9 млрд дол. США (зростання на 4,1%), у 2023 році експорт товарів до ЄС склав 23,4 млрд дол США (падіння склало 16,1%).

Показники часток експорту основних товарних категорій України до ЄС у 2022 та 2023 роках продемонстровані на рисунках 2.10 та 2.11.

Таким чином відмічається, що у 2023 році у порівнянні із 2022 у експорті зернових культур зафіксоване падіння на -2,1%, жирів та олій – на -22,3%, чорних металів на -22,3%, насіння і плодів олійних рослин на -33,2%, руд, шлаків – на -30,1%.

Рис. 2.10. Експорт товарів у зовнішній торгівлі Україна-ЄС у 2022 р. за товарними групами, %

Рис. 2.11. Експорт товарів у зовнішній торгівлі Україна-ЄС у 2022 р. за товарними групами, %

Джерело: складено за [65]

Також зафіксоване падіння для групи електричних машин – на -35,0%; деревини і виробів з деревини – на -22,9%; зріс лише експорт залишків і відходів харчової промисловості, причому +55,8%.

Серед держав-членів ЄС найбільше експорт товарів спрямовувався до Польщі (6,6 млрд дол. США), Румунії (3,8 млрд дол. США), Угорщини (2,27 млрд дол. США), Німеччини (2,23 млрд дол. США), Італії (1,5 млрд дол. США) та Іспанії (1,5 млрд дол. США) [66].

Згідно інформації Держстату та ураховуючи ситуацію, що склалася у зв'язку з військовою агресією росії проти України за підтримки білорусі інформацію щодо торгівлі послугами буде оприлюднено після завершення терміну для подання статистичної та фінансової звітності, встановленого Законом України "Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни", тому дані щодо торгівлі послугами у 2022-2023 роках проаналізувати неможливо.

Також важливу роль у зовнішньоекономічній діяльності України та ЄС грають прямі інвестиції, збільшення яких повинно бути наслідком посилення співпраці України з Європейським Союзом, цей напрям ЗЕД дуже важливий, тому що ефективне залучення іноземного капіталу дозволяє вирішити проблеми технологічного оновлення та містять у собі потенціал збільшення експорту продукції та послуг українських підприємств. Динаміка прямих іноземних інвестицій з країн ЄС в Україну у 2017–2021 роках продемонстрована на Рис. 2.12.

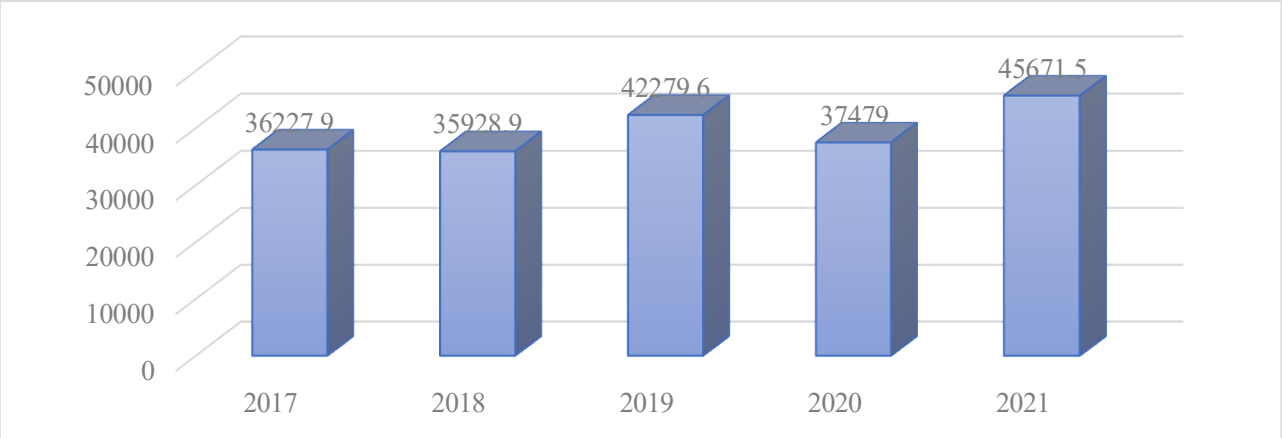

Рис. 2.12. Динаміка прямих іноземних інвестицій з країн ЄС в Україну у 2017–2021 роках, млн дол. США

Джерело: побудовано за даними [67]

Можна відмітити зростання ПІІ з країн ЄС, яке відбувалось протягом майже всього довоєнного періоду, у 2019 році ПІІ зросли на 17,7%, однак у 2020 році відмічається падіння ПІІ з ЄС на 11,4%, що спричинено негативним впливом пандемії COVID-19, яка в цілому в світі негативно вплинула на глобальні потоки ПІІ, в тому числі й в Україні. Вже у 2021 році з відновленням світової економіки ПІІ з ЄС в Україну зросли на 21,9%.

Для України економіка ЄС була основним центром тяжіння вкладення іноземних інвестицій в закордонні економіки у порівнянні з іншими країнами світу (Рис. 2.13).

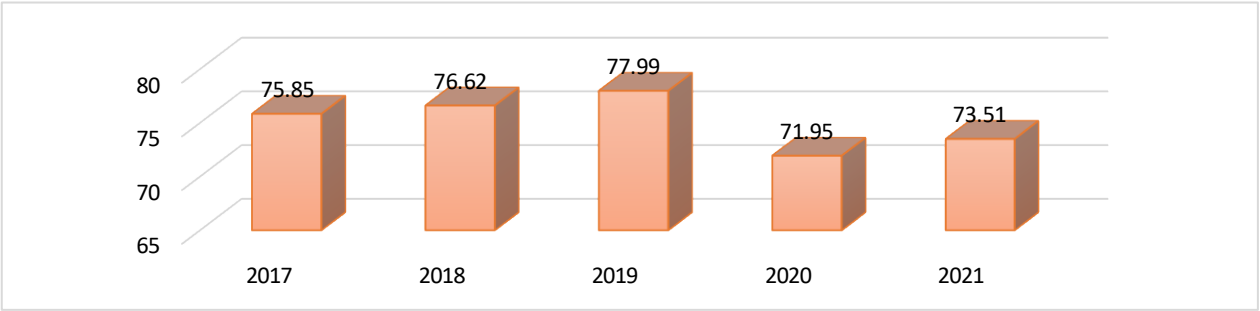

Рис. 2.13. Динаміка частки прямих іноземних інвестицій з України до ЄС у 2017–2021 роках, %

Джерело: побудовано за даними [67]

Можна відзначити, що частка ПІІ з України в країни ЄС зростала з 2017 по 2019 роки (з75% до 77,99%), однак після падіння у 2020 році вона так і не відносилась до доковідного періоду.

За останні роки до повномасштабного вторгнення великі інвестори в Україну з числа країн ЄС практично не змінилися (Табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Основні обрані інвестори ПІІ (акціонерного капіталу) країн ЄС в Україну за 2018 та 2021 роки, млн дол. США

Країни	2018 рік	2021 рік
Всі з країн ЄС	36227.9	45671.5
Австрія	1387,0 1	1938.4
Нідерланди	9084.1	13440.4
Німеччина	1604.9	1701.4
Об'єднане Королівство	2724.4	3069.8
Франція	1299.1	744.4
Кіпр	15009.1	19469.6

Джерело: побудовано за даними [67]

Можна побачити, що серед основних обраних для аналізу країн ЄС, що вкладають ПІІ в Україну, є як найпотужніші економіки ЄС, такі як Німеччина, Австрія, Франція, так і країни з низьким рівнем оподаткування (Нідерланди, Кіпр), що вказує на надходження офшорних коштів.

За даними Національного банку України щодо ситуації із географічним розподілом ПІІ з країн ЄС у 2022 році, то серед основних інвесторів за

географічною структурою надходження капітальних інвестицій виокремлювались наступні країни (Рис. 2.14).

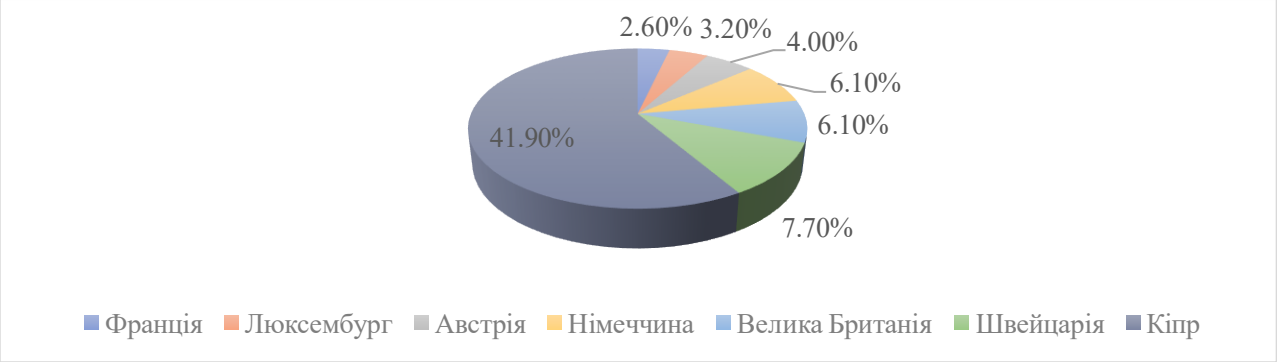

Рис. 2.14. Частки основних країн ЄС за вкладенням ПІІ в Україну станом на 2022 рік, %

Джерело: складено за [68]

Таким чином можна відзначити превалювання Кіпру за вкладанням ПІІ у 2022 році, його частка складає більше 41%.

Аналіз впливу війни на зовнішню торгівлю Україна-ЄС дозволяє дійти висновку, що вже у 2023 році експорт ЄС в Україну значно зріс, а імпорт з України впав, зокрема продажі з держав-членів в Україну зросли на 29,8% до 39 млрд євро, а імпорт скоротився на 17,3% до 22,9 млрд євро, в основному через низькі світові ціни на сільськогосподарську та металургійну продукцію, а також через складнощі із логістикою. Частка країн ЄС в експорті України становила 66%, в імпорті – 53%. Найбільшим торговим партнером України в цій групі була Польща. ЄС продавав в Україну в основному пальне, транспортні засоби та зброю, само Польща лідирувала в цих сферах. В основному імпорт складався з сільськогосподарської, харчової та металургійної продукції, а також залізної руди. Ембарго на продаж зерна до п’яти країн Центральної Європи не мало довгострокового негативного впливу на загальний обсяг українського експорту, оскільки були знайдені нові напрямки в інших країнах ЄС (передусім в Іспанії). Усі найважливіші партнери України з ЄС, особливо Німеччина, збільшили експорт в Україну. У випадку Німеччини їх вартість зросла на 67,3% порівняно з 2022 роком (Рис. 2.15).

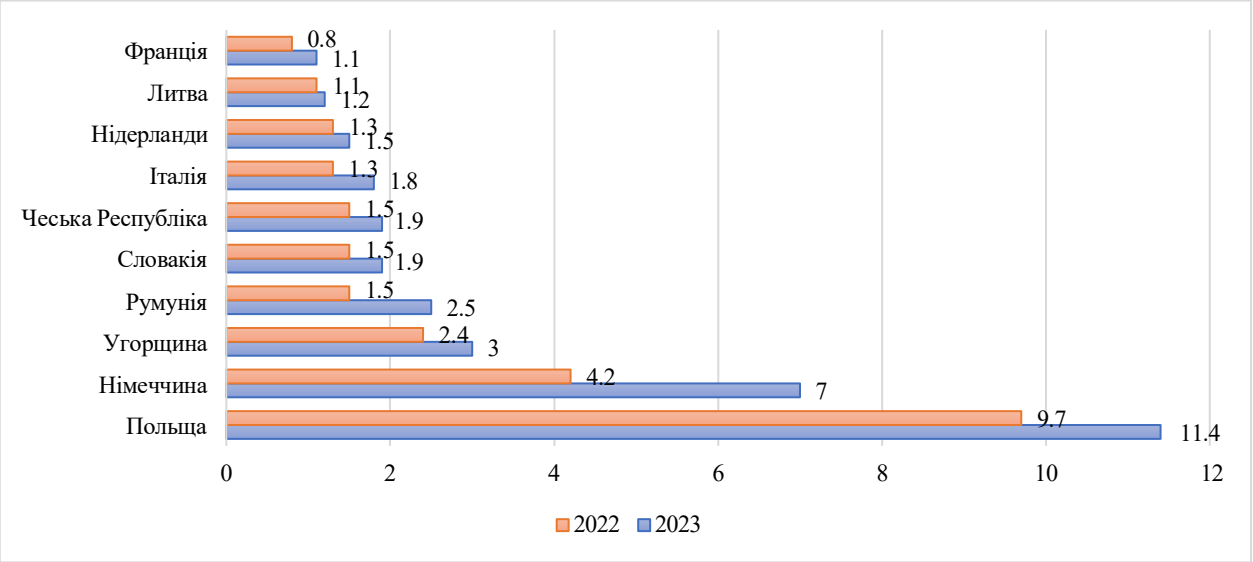

Рис. 2.15. Найбільші експортери товарів ЄС в Україну у 2022 та 2023 рр., млрд.євро

Джерело: складено за [69]

Імпорт товарів з України в основному скоротився в країнах, які з нею межують, а також у Болгарії, слід відмітити, що у квітні-травні 2023 року ці країни запровадили ембарго на частину української сільськогосподарської продукції. Іспанія була єдиним великим реципієнтом українських товарів, який спостерігав значне зростання імпорту, в основному завдяки збільшенню обсягу імпорту зерна з України на 51% (Рис. 2.16).

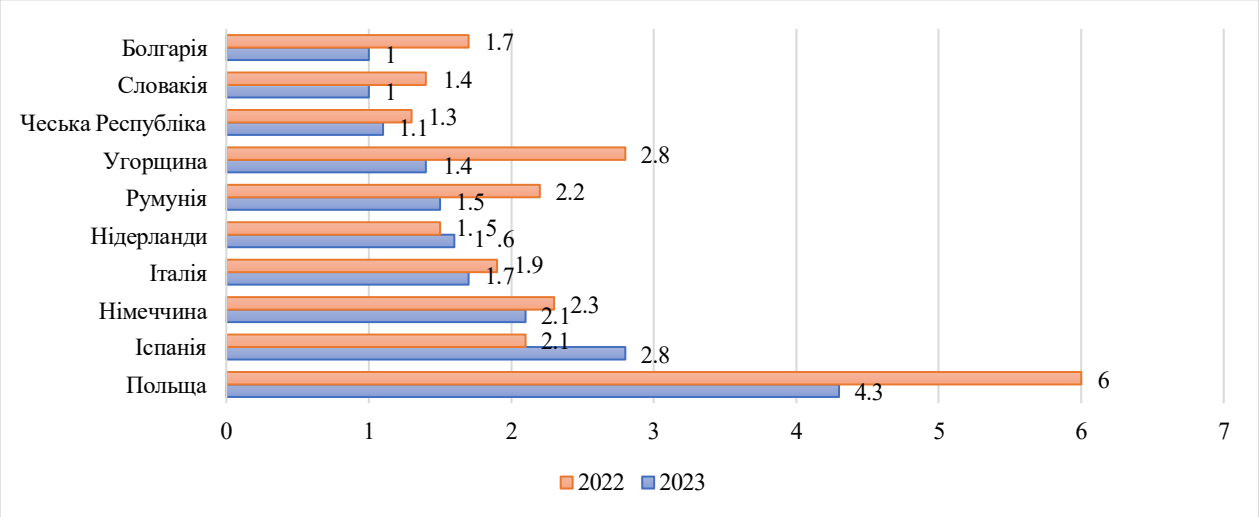

Рис. 2.16. Найбільші країни ЄС імпортери товарів з України у 2022 та 2023 рр., млрд.євро.

Джерело: складено за [69]

Найважливішими експортними товарами ЄС в Україну були паливо, різні типи транспортних засобів і комплектуючі до зброї. Польща відіграла ключову роль у кожній із цих категорій. Іншими важливими категоріями експорту були продукція машинобудування та фармакологічної промисловості (Рис. 2.17).

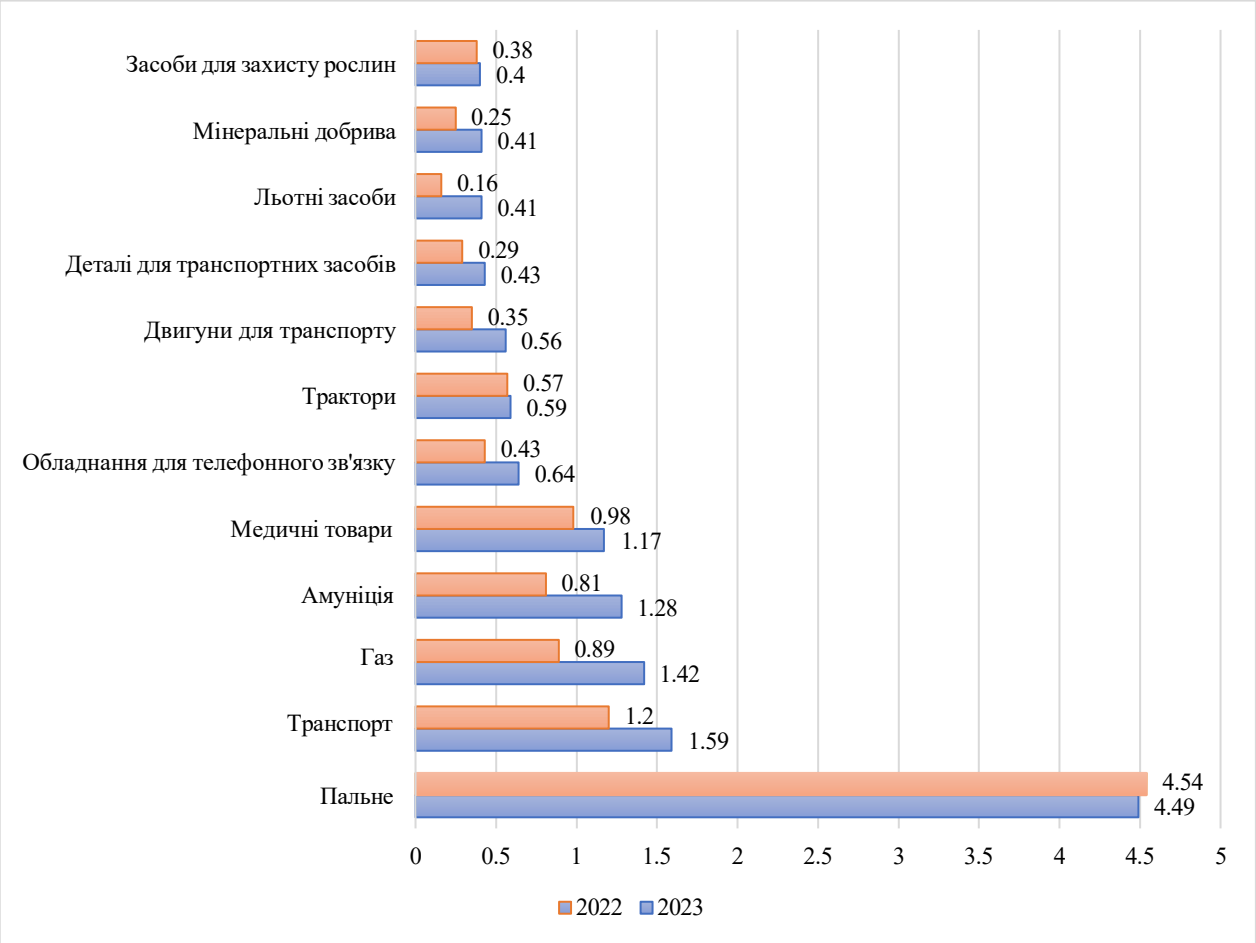

Рис. 2.17. Основні експортні товари ЄС в Україну у 2022 та 2023 рр., млрд.євро. Джерело: складено за [69]

У 2023 році країни ЄС зазвичай імпортували з України переважно агропродовольчу продукцію, металургійну продукцію та залізну руду. Продажі українського зерна до ЄС зросли на 10,3% у вартісному та на 23,9% у натуральному вираженні. Зменшення вартості експорту рослинних олій (переважно соняшникової) на 29,6% пов’язане з падінням ціни, оскільки тоннаж реалізації був вищим на 7,4% (Рис. 2.18).

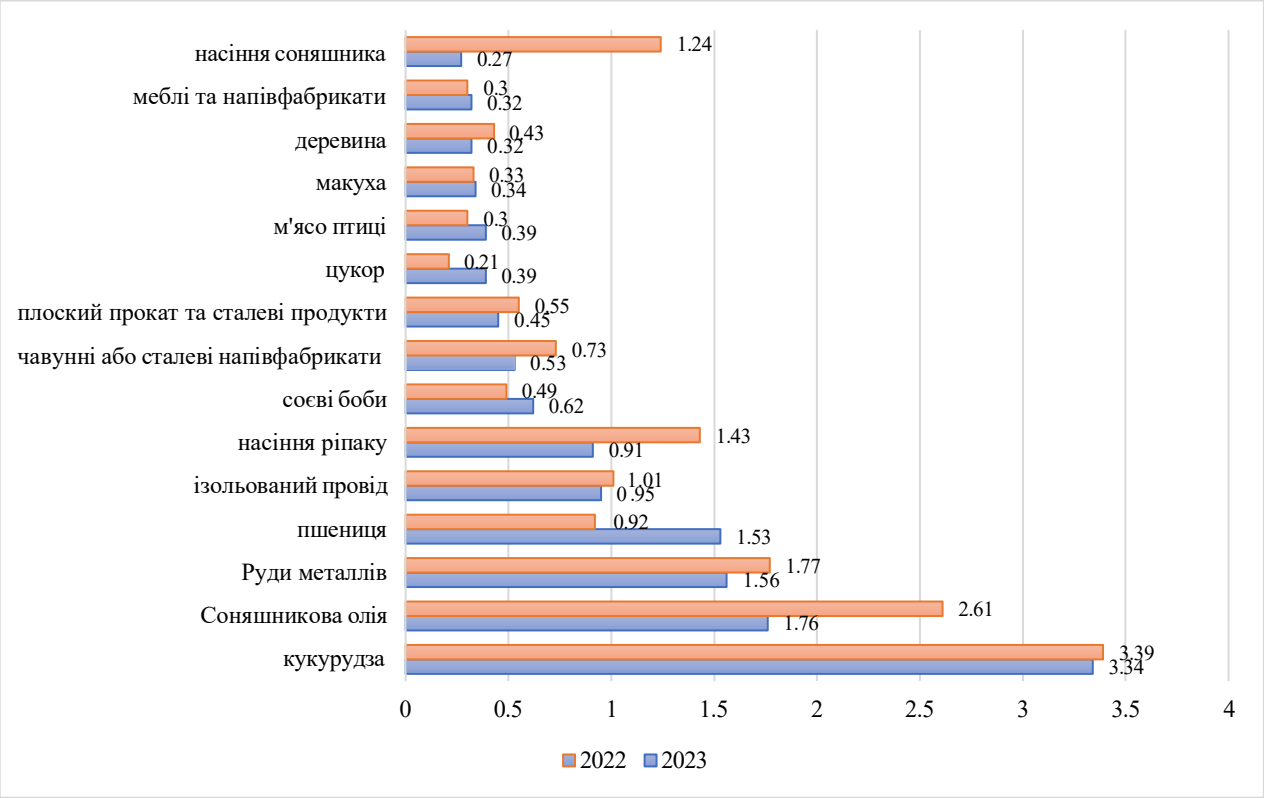

Рис. 2.18. Основний імпорт ЄС з України у 2022 та 2023 роках., млрд.євро.
Джерело: складено за [69]

Війна також вплинула на види транспорту, які задіяні у здійсненні торгівлі товарами між Україною та ЄС, так після війни автомобільний транспорт відіграє найважливішу роль в експорті та імпорті товарів. У 2023 році на нього припадало майже 80% вартості продажів. Це означає, що наземні пункти пропуску України з державами-членами ЄС мають першочергове значення для двостороннього потоку товарів (Рис. 2.19, Рис. 2.20).

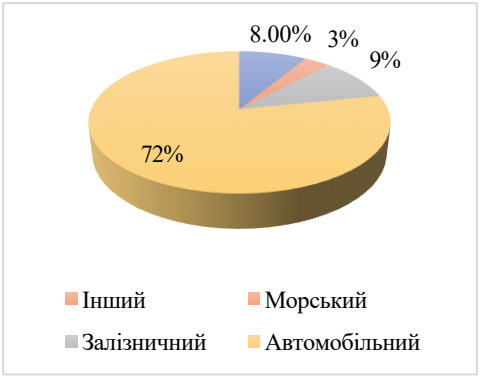

Рис. 2.19. Експорт з ЄС в Україну у 2023 р. за видами транспорту

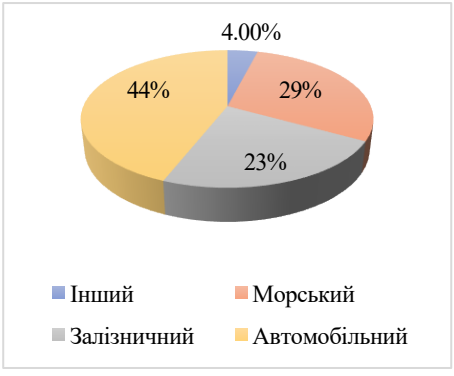

Рис. 2.20. Імпорт до ЄС з України у 2023 р. за видами транспорту

Джерело: складено за [69]

Слід підкреслити, що автомобільний транспорт суттєво зріс у торгівлі з Україною після повномасштабного вторгнення росії. У період з 2021 по 2023 рік обсяги поставок зросли на 35% у випадку експорту з ЄС і на 29% щодо імпорту в ЄС.

Безумовно, слід сказати, що з 2022 по 2024 рік Європа надала Україні допомогу на загальну суму 118,2 мільярда євро у відповідь на російське вторгнення, яке почалося в лютому 2022 року. З усіх країн найбільший внесок зробила Німеччина, надавши понад 15 мільярдів євро, за нею йде Великобританія з майже 14 мільярдами євро (Рис. 2.21).

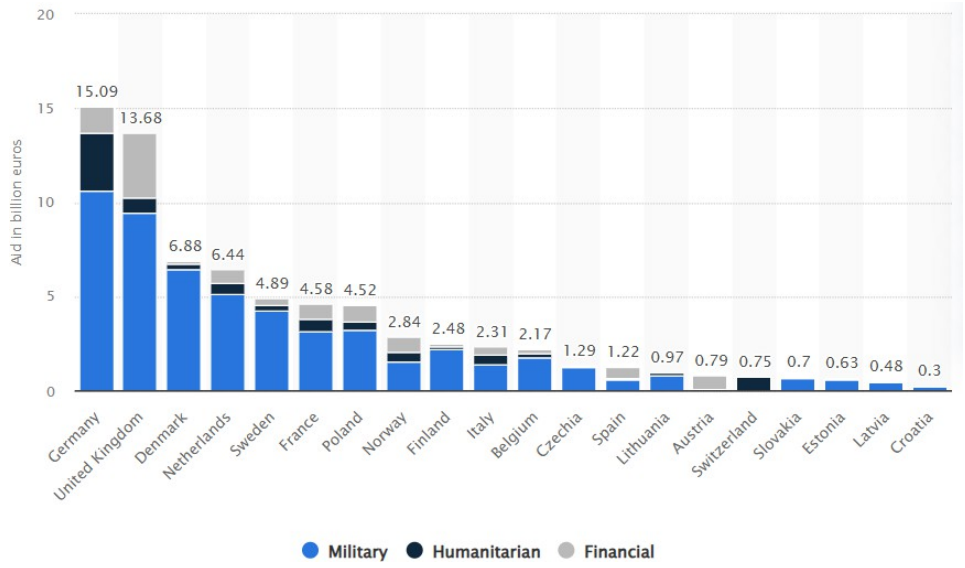

Рис. 2.21. Рейтинг країн ЄС за допомогою, наданою Україні з січня 2022 р. по серпень 2024 р., за видами допомоги (у мільярдах євро)
Джерело: [70]

Також слід відзначити, що фінансова допомога ЄС Україні буде продовжуватись й надалі у розрізі різних видів допомоги: прямої підтримки державного бюджету, поповнення інвестиційних фондів та технічна і адміністративна підтримка (Рис. 2.22).

38,27 мільярда євро - пряма підтримка державного бюджету

- Фінансова допомога надаватиметься у формі пільгових позик (33 млрд євро) і грантів (5,27 млрд євро).
- Підтримка у формі грантів та позик надаватиметься щоквартально для виконання показників Плану фінансування в Україні
- 20% грантових коштів у рамках першого рівня програми (1,05 млрд євро) має бути спрямовано на потреби регіонів.
- Фінансування не може використовуватися для покриття військових витрат

6,97 мільярда євро - інвестиційний фонд

- Спеціальний інвестиційний інструмент для стимулювання інвестицій у пріоритетні галузі.
- Фінансування буде доступне для інвесторів через ЄБРР, ЄІБ та інші міжнародні інституції.
- Підтримка доступна для українських приватних і державних компаній

4,76 мільярда євро - технічна та адміністративна підтримка

- Технічна допомога Уряду – гармонізація законодавства з ЄС, структурні реформи.
- Розвиток спроможності органів влади на національному, регіональному та місцевому рівнях.
- Покриття відсотків за пільговими кредитами за програмою

Рис. 2.22. Фінансова допомога ЄС Україні, 2024-2027 рр., млрд.євро

Джерело: складено за [71]

Таким чином, протягом 2024-2027 років 50 мільярдів євро від ЄС буде виділено на фінансування держбюджету, стимулювання інвестицій та надання технічної підтримки в реалізації програми.

2.3. Аналіз чинників впливу на зовнішньоекономічні відносини між Україною та ЄС в умовах повномасштабного вторгнення рф

Як вже було наголошено у першому розділі кваліфікаційної роботи бакалавра, існує багато факторів, які здійснюють вплив на зовнішньоекономічну діяльність країни. Глобалізація та інтеграційні процеси в економіці можуть значно посилити вплив деяких чинників, тому головною задачею при розробці стратегії розвитку для держави стає регулювання економічних механізмів, що формують політику зовнішньоекономічної

діяльності. Від стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності України, її політичних відносин з іншими країнами світу та факторів зовнішнього середовища залежать показники ЗЕД, між тим дію та виникнення цих факторів передбачити доволі складно. В цілому для України та її зовнішньоекономічної діяльності в числі внутрішніх факторів можна назвати ті, що змінюються під важелями економічних механізмів, вироблених урядом країни. Зовнішні фактори ЗЕД, це, перш за все, виникнення непрогнозованих обставин, спричинених, наприклад, пандемією короновірусу, вторгнення росії, зміни у зовнішніх відносинах країн-партнерів, геополітичного становища в світі [72]. Таким чином, в цілому на стан партнерських відносин між Україною та ЄС й темпи української євроінтеграції впливають зовнішні і внутрішні чинники, до яких відноситься непередбачуваність геополітичних процесів, обумовлених агресією росії проти України.

Слід також сказати, що вплив мають і ті чинники, що проявлялись і до війни. В умовах дії Угоди про асоціацію з ЄС та посилення євроінтеграційного руху великий вплив на розвиток зовнішньоекономічної діяльності України має швидкість, з якою трансформується національна система економіки та права, щоб відповідати стандартам та вимогам ЄС.

Нетарифні заходи також становлять суттєві бар'єри для торгівлі України з ЄС, причому слід сказати, що торгівля всередині ЄС піддається значно нижчому впливу нетарифних заходів, тобто члени ЄС стикаються з нижчими торговельними бар’єрами між собою, ніж країни-нечлени ЄС. Тобто повне членство в ЄС принесе зростання імпорту до ЄС з України. Уряду України слід продовжувати зосереджуватися на зниженні найбільш значущих нетарифних бар’єрів у рамках Зони вільної торгівлі шляхом активізації зусиль правового наближення до норм ЄС [73].

Українські товари недостатньо відповідають стандартам ЄС, вимогам відносно якості, що негативно впливає на їх конкурентоспроможність на ринку, що з гальмує можливості експорту багатьох товарів, держава, в свою чергу, не отримує достатньо вагомого ефекту від здійснення

зовнішньоекономічної діяльності. Угода про асоціацію з ЄС вимагає від уряду країни імплементувати багато європейських стандартів (близько 5 тисяч гармонізованих стандартів та близько 24 тисяч євростандартів, розроблених CEN, CELELEC або ETSI), також слід брати активну участь у роботі європейських організацій зі стандартизації [74, С.88-89].

Можна відзначити, що для ЄС лібералізація торгівлі з Україною стала можливістю збільшити товарну пропозицію, а скасування мит та антидемпінгових заходів на українську металопродукцію спрямоване на те, щоб зменшити дефіцит чорних металів для європейської промисловості. Усунення бар'єрів у торговельних відносинах з ЄС для України створює можливості, щоб поглибити ступень переробки сировинної продукції, наприклад у молочній та м'ясній промисловості. Українські виробники товарів отримують додаткові товарні ніші на ринку ЄС. Можливості можуть бути посилені тим, що через санкції з ринку ЄС усунені російські і білоруські експортери.

Також слід відзначити, що і у 2022 році продовжувалась здійснюватися робота з функціонування секторальних «безвізів» з ЄС, у тому числі митного, та транспортного. З 1 жовтня 2022 року став працювати «митний безвіз», а Україна отримала можливість здійснювати обмін митною інформацією щодо транзитних вантажів в режимі реального часу; транзитні спрощення; рівні фінансові умови. «Промисловий безвіз» означає Угоду про оцінку відповідності та прийняття промислової продукції (АСАА), вона є інструментом усунення технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та ЄС, тобто дасть українським виробникам змогу маркувати вироблені в Україні товари спеціальним знаком СЕ, а потім без обмежень продавати її на європейському ринку [73].

Серед внутрішніх тенденцій розвитку економіки країни слід відзначити, що ринок праці України гостро відчуває виклики повномасштабної війни. Від початку вторгнення Держстат не публікує даних щодо безробіття, але за оцінками у 2024 році рівень безробіття в Україні може сягати 14,2%.

Негативний вплив продовжують мати погіршення безпекової ситуації та збільшення обстрілів енергооб'єктів. Від початку вторгнення всі власні надходження українського бюджету йдуть на фінансування оборони, а цивільні видатки країна фінансує за рахунок іноземної фінансової допомоги — у 2025 році потреба у такому зовнішньому фінансуванні складає 38,4 млрд.дол. США, також було підписано пакет законів про підвищення податків. Продовжуються атаки на українську енергосистему та об'єкти транспортної інфраструктури. Російське вторгнення спричинило суттєве прискорення інфляції, темпи якої сягнули свого піку у жовтні 2022 р. — 26,6% р/р. Наприкінці 2022 і впродовж усього 2023 року темпи інфляції вдалося опанувати завдяки стабілізації економічної ситуації, у 2024 році інфляція стала знову пришвидшуватися, у листопаді 2024 року інфляція прискорилася до 11,2% р/р. Зростання ВВП на кінець 2024 року, ймовірно, буде вищим за 4,0%, як прогнозує НБУ. Драйверами зростання залишаються транспорт і будівництво, переробна промисловість та внутрішня торгівля [75].

Повномасштабна війна звісно є важливим негативним чинником, який суттєво впливає на зовнішньоекономічну діяльність України, як з точки зору зовнішньої торгівлі, так і з точки зору розвитку інвестиційних відносин з ЄС. Війна призвела до значного зниження привабливості України для потенційних інвесторів та суттєве падіння Індексу інвестиційної привабливості. наприклад інтегральний показник Індексу інвестиційної привабливості України протягом першої половини 2022 року впав на пів пункту і становив 2,17 бали з 5 (навіть в активну фазу пандемії цей Індекс знизився лише до значення 2,4 бали) [76]. Також, розглядаючи чинники, що негативно впливають на ПІІ, варто відзначити, що негативний вплив на економіку мають інвестиції з офшорних зон, а фактично такими є інвестиції з Кіпру, Нідерландів; недостатньо активно проводиться боротьба з бюрократичними процедурами, корупційними проявами, недостатньо швидко реформується податкова система, зокрема в галузі пільгового оподаткування для іноземних компаній, що готові вкладати ПІІ в інновації. Зростання обсягів

зовнішньоекономічної діяльності є можливим лише за умови стабільної політичної ситуації та припинення військових дій на території України [77].

Важливим кроком для підтримки України під час війни стало тимчасове скасування ЄС усіх митних тарифів на імпорт з України, яке почалося в лютому 2022 року, після початку повномасштабного вторгнення до Росії. Ці заходи лібералізації торгівлі щодо України були введені в дію 4 червня 2022 року, а згодом їх дію було продовжено до 6 червня 2024 року. У травні 2024 року Рада ЄС вирішила продовжити призупинення імпортних мит і квот на український експорт до ЄС ще на рік. Враховуючи протести фермерів, ЄС цього разу зберіг безмитну торгівлю з Україною з певними обмеженнями, на відміну від двох попередніх років. Для захисту власного ринку ЄС запроваджує два таких механізми:

1. Посилений захисний механізм, який базується на існуючому та передбачає регулярний моніторинг, за результатами якого Європейська комісія може запровадити будь-які захисні заходи, якщо виконуються певні умови.

2. Автоматичний захисний механізм, який є новим і передбачає автоматичне відновлення квот за умов, якщо імпорт м’яса птиці, вівса, яєць, зернових, цукру, меду та кукурудзи перевищує середній показник за другу половину 2021, 2022 та 2023 років [78].

Слід відзначити, що в умовах тривалої агресії з боку росії та значних людських і матеріальних втрат взаємна торгівля з ЄС стала ключовим фактором забезпечення стабільності економіки України. Безумовно, товарна структура торгівлі України з країнами ЄС змінюється під впливом нової економічної ситуації, руйнування інфраструктури, виробничих потужностей, проблем із доступністю робочої сили, логістики. Хоча сільське господарство продовжує залишатися лідером українського експорту, не варто недооцінювати потенціал сфери послуг, оскільки вона може частково компенсувати обмеження на імпорт товарів.

Зокрема, ІТ-сектор демонструє стійкість до війни та продовжує розвиватися. Війна в Україні суттєво вплинула на структуру та динаміку

торгівлі з Європейським Союзом. Глибокі економічні зв'язки, встановлені до повномасштабного вторгнення росії, а також матеріально-технічні обмеження, спричинені війною, призвели до швидкого посилення орієнтації України на ЄС. Насамперед це стосується найближчих сусідів України: Польщі, Румунії, Угорщини, Словаччини та Болгарії. Крім того, війна призвела до значної реструктуризації товарних потоків. Продукція сільського господарства та харчової промисловості зараз займає домінуючу роль в експорті. В імпорті суттєво зростає частка мінерального палива.

Таким чином, за останні роки чітко проявилися як слабкі сторони, так і потужний потенціал України як партнера ЄС. Проте, щоб розкрити потенціал цього партнерства, необхідно подолати перешкоди, які зараз гальмують розвиток зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС. Торгівля між Україною та ЄС стикається з низкою проблем, спричинених логістичними та адміністративними бар'єрами. Транспортні можливості залізничної системи ЄС також не відповідають потребам зростаючого експорту з України. Ці обмеження негативно впливають на конкурентоспроможність українських товарів на європейському ринку та стримують потенціал для зростання торгівлі між країнами [79].

Таким чином, узагальнивши аналіз, проведений у цьому розділі роботи бакалавра, можна скласти підсумок сильних, слабих сторін, можливостей та загроз у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності України з ЄС (Табл. 2.4).

Сильними сторонами, зокрема, є диверсифікований господарський комплекс, географічне розташування із кордонами між Україною та ЄС із наявними шляхами через автодороги та водні шляхи, але низька інвестиційна привабливість, нестача робочої сили через війну та економічні проблеми не дають змоги скористуватися сильними сторонами у повному обсязі. Україна може отримати додаткові переваги за рахунок ефективного використання Дунайського транспортного коридору, впровадження інвестицій та інновацій, але слід бути готовими реагувати на ризики конкуренції на ринку ЄС та воєнні ризики.

Таблиця 2.4

SWOT-аналіз зовнішньоекономічної діяльності України та ЄС

Сильні сторони	Слабкі сторони
Диверсифікований господарський комплекс Великий ресурсний потенціал та висока родючість земель. Вигідне географічне положення (вихід до Чорного моря, сухопутний кордон з ЄС Розгалуджений транспортний комплекс Зміни законодавства в контексті євроінтеграційних процесів.	Політична нестабільність Недостатня кваліфікація працівників деяких секторів економіки Низька інвестиційна привабливість Переваження тіньової економіки Нерозвинена наукова та технологічна база недостатня підтримка держави в стимулюванні зовнішньоекономічної діяльності Ускладнення логістики Високий рівень інфляції Україні Скорочення кваліфікованої робочої сили через біженство та необхідність мобілізації Недостатній рівень безпеки Труднощі в дотриманні стандартів ЄС
Можливості	Загрози
Створення додаткових умов розвитку власної переробної промисловості Розвиток Дунайського логістичного коридору Розвиток залізниці для збільшення перевезення товарів до країн Європейського Союзу Активізація ПІІ через посилення євроінтеграційних процесів Активізація впровадження інновацій у сільське господарство, промисловість, сектор послуг Залучення інвестицій з ЄС у інфраструктуру	Недостатня наявність необхідних ресурсів для виробництва Конкуренція з боку європейських виробників Великий зовнішній державний борг Загроза ракетних атак Погіршення стану ринку праці Здорожчання виробничих ресурсів, палива тощо через інфляційні процеси Підвищення податкового тиску

Джерело: авторська розробка

Таким чином, результати проведеного аналізу дозволили оцінити поточний стан зовнішньоекономічної співпраці між Україною та ЄС та виділити головні проблеми, які виникають у цьому процесі. Це дозволить у наступному розділі роботи бакалавра визначить напрями співпраці, впровадження яких може підвищити інвестиційну активність та зовнішньоторговельну діяльність.

Висновок до розділу 2

Таким чином, важливим елементом Угоди про асоціацію між Україною та ЄС стало створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВ ЗВТ), яка передбачає суттєву торговельну лібералізацію, гармонізацію законодавчих положень і нормативно-регулятивних документів.

У 2021 році на тлі відновлення світової економіки український експорт товарів в ЄС зріс на 49,4% у порівнянні із 2019 роком, а імпорт товарів з ЄС зріс на 25,2%. В цілому відмічається, що зростання експорту послуг з України до ЄС також було вищим у порівнянні зі зростанням експорту до інших країн світу, експорт послуг на спільний ринок ЄС почав зростати у 2016 р, причому до початку ковідних обмежень він зріс на 52,6%. У 2022 році експорт товарів до ЄС склав 27,9 млрд дол. США (зростання на 4,1%), у 2023 році експорт товарів до ЄС склав 23,4 млрд дол США (падіння склало 16,1%).

Можна відмітити зростання ПІІ з країн ЄС, яке відбувалось протягом майже всього довоєнного періоду, у 2019 році ПІІ зросли на 17,7%. У 2021 році ПІІ з ЄС в Україну зросли на 21,9%. Можна відзначити превалювання Кіпру за вкладанням ПІІ у 2022 році, його частка складає більше 41%.

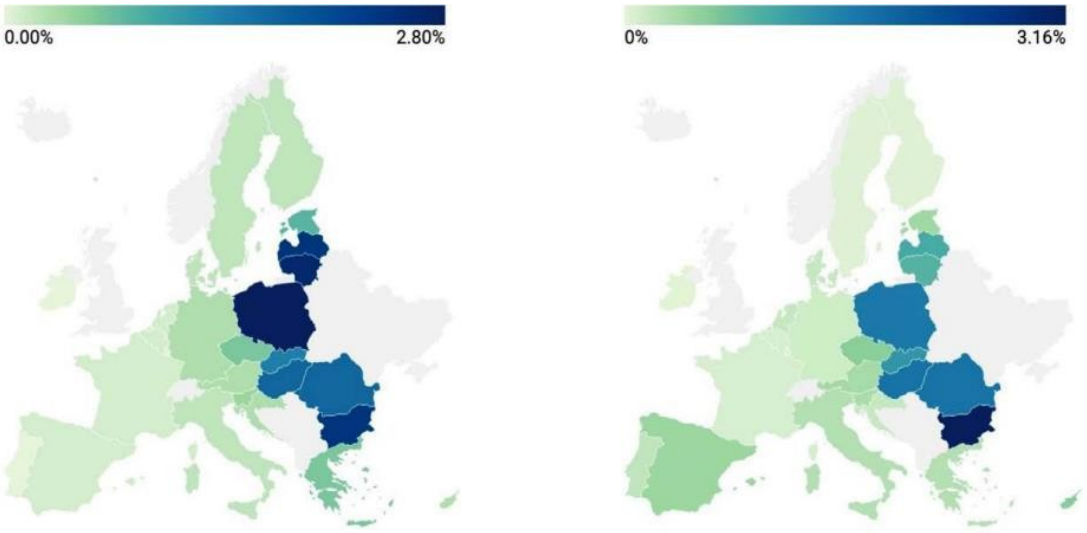
Російська інтервенція ускладнила процес євроінтеграції, Україна зазнала величезних втрат, уповільнилися темпи соціально-економічного реформування. Важливе значення для стабілізації внутрішньої ситуації має поглиблення економічного співробітництва з ЄС, поступове розширення присутності України на європейських ринках.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ АКТИВІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ

3.1. Поглиблення економічної інтеграції та виконання критеріїв вступу як чинник активізації зовнішньоекономічних відносин між Україною та ЄС

Слід відзначити, що роль України в економіці ЄС довгий час була незначною, однак слід відмітити, що для України ЄС завжди був важливим торговельним партнером і це посилилось з повномасштабною агресивною війною росії. У попередньому розділі був проведений аналіз зовнішньої торгівлі товарами та послугами України з ЄС, проаналізовано переміщення потоків прямих іноземних інвестицій, проаналізовано чинники, що впливають на зовнішньоекономічну діяльність та окреслено ряд проблем, у тому числі тих, що гальмують ЗЕД через повномасштабне вторгнення. Тому слід перед тим, як узагальнити напрямки активізації взаємної торгівлі та інвестування детальніше зупинитись на тій ролі, які грають економіки ЄС та України одна для одної в умовах поглиблення інтеграції.

Як вже було відзначено, уже у 2022 році торгівля товарами з ЄС перевищила половину загальної торгівлі товарами України, проте слід сказати, що роль України як торговельного партнера ЄС залишається другорядною. Між тим у 2022 році ЄС експортував в Україну товарів на 30 млрд євро та імпортував на 28 млрд євро, зберігши активне сальдо торгівлі попри різке падіння української економіки. Але якщо говорити про частку торгівлі з Україною, то для ЄС вона становила менше одного відсоткового пункту від загальної торгівлі ЄС у 2022 році, майже не змінившись порівняно з 2021 роком [80]. Цей факт візуалізовано на рис. 3.1.

Експорт ЄС до України Імпорт ЄС до України

Рис. 3.1. Роль України в торгівлі товарами ЄС, 2022 р., % від загальних показників окремих країн

Джерело: [80]

Можна побачити, що максимальний обсяг експорту складає 2.8%, а обсяг імпорту – 3,16%, найбільш активно торгівля відбувається між Україною та тими країнами ЄС, які є її сусідами, але навіть для них частка України у зовнішньоторговельних операціях є незначною. Якщо розглядати торгівлю товарами в період з початку дії Угоди про зону вільної торгівлі та до початку повномасштабного вторгнення, тобто з 2016 по 2021 рік, то товарообіг ЄС з Україною зріс майже вдвічі. Польща та Німеччина були найбільшими експортерами в Україну серед держав-членів з 2016 року, при цьому Польща випередила Німеччину в 2019 році і з тих пір утримує лідерство. У Болгарії експорт товарів в Україну зріс майже втричі, тоді як Ірландія, Іспанія, Латвія, Литва, Угорщина та Словаччина збільшили експорт більш ніж удвічі у 2016–2021 роках. У 2022 році експорт із сусідніх країн до України ще більше активізувався, сусіди України стали ключовими напрямками для українських товарів. Роль України в торгівлі країн-членів ЄС відрізняється з точки зору географії та конкретних категорій товарів. Україна інтенсивніше торгує зі своїми сусідами, у 2022 році експорт в Україну становив 2,8% загального експорту Польщі, що є найвищим показником серед країн-членів ЄС, це видно

з Рис. 3.1. Частка литовського експорту була більшою (3,8%) у 2021 році, але вона зменшилася внаслідок логістичних проблем, які виникли після того, як Білорусь дозволила Росії використовувати свою територію для нападу на Україну. Інші країни-члени мали набагато менші частки. Щодо імпорту з України, то найбільшу українську частку в загальному імпорті країни-члена ЄС становила Болгарія, причому імпорт з України становив 3,2% від загального обсягу країни. З усіма іншими партнерами частки були нижчими, коливаючись від приблизно 2% до майже нуля у випадках, наприклад, Франції чи Ірландії. Якщо говорити про конкретну продукцію, то Україна завжди активно постачала в ЄС зернові, в основному кукурудзу або кукурудзу, сою, соняшникову олію та деякі металопродукції.

Можна пояснити це тим, що для таких країн внутрішній ринок ЄС є більш привабливим для збуту власних товарів, ніж український, те саме може стосуватись й закупівлі товарів, причому частка взаємної торгівлі на внутрішньому ринку ЄС продовжує зростати (Рис. 3.2).

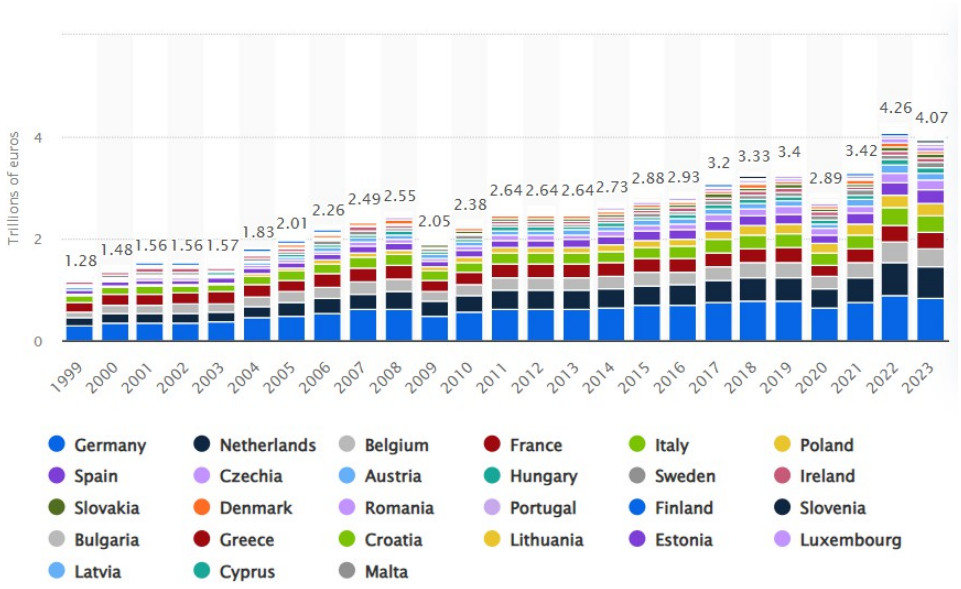

Рис. 3.2. Експорт товарів країнами-членами ЄС до інших країн ЄС 1999-2023 рр. (у трильйонах євро)

Джерело: [81]

За період з 1999 року експорт у межах Єдиного європейського ринку зріс із приблизно 1,3 трильйона євро щорічно до понад 4 трильйонів євро до 2023 року. Успіх єдиного ринку у сприянні торговельній інтеграції полягає в «чотирьох свободах» ЄС — свободі товарів, послуг, праці та капіталу, — які усунули бар'єри в торгівлі між державами-членами та дозволили підприємствам працювати в усьому Союзі так само, як і вони. на своїх внутрішніх ринках. Станом на 2023 рік Німеччина та Нідерланди є найбільшими країнами-експортерами всередині ЄС, експортуючи приблизно 850 мільярдів і 600 мільярдів євро відповідно [81].

Однак Україна поступово інтегрується в європейські ланцюжки створення вартості, наприклад, виробляючи запчастини для автомобілів на багатьох заводах, побудованих у західній Україні, особливо з 2014 року. Однак основний український продукт у цій сфері — комплекти проводів запалювання — становив лише незначну частку загального обсягу поставок автомобільних компонентів у ЄС.

Повна та всеосяжна зона вільної торгівлі (ПВЗВТ) передбачала скасування більшості мит на доступ до ринку до 2026 року. Однак, як наслідок повномасштабного вторгнення Росії в Україну, ЄС вже повністю лібералізував свій ринок для українських товарів. Це повинно мати стимулюючий ефект для експорту промислових товарів ЄС, враховуючи, що Україна збереже сукупний попит на ці товари, особливо після війни, в тому числі для цілей реконструкції та відновлення України. Повна інтеграція в єдиний ринок ЄС також означатиме скасування тарифних квот. Скасування тарифних квот матиме більші наслідки, ніж скасування тарифних ліній, оскільки Україна є дуже конкурентоспроможною в сільськогосподарській продукції, на яку поширюються тарифні квоти, включаючи зерно. Проте на Україну припадає лише близько 1% загальної торгівлі товарами ЄС за виключенням традиційно першого місця в ЄС на ринках пшениці –35,0 % загального імпорту ЄС, кукурудзи – 66,0%, ячменю – 75,0%, вівса – 71,0% [82]. Отже, тимчасова повна лібералізація торгівлі імпортом з України, що надає їй повний доступ до ринку

ЄС, не спричинила кардинальних змін в імпорті ЄС. Однак це може вплинути на ринки в кількох державах-членах ЄС, які межують з Україною та забезпечують вхідні ворота для України на внутрішній ринок ЄС.

Між тим, не можна забувати про проблеми, пов'язані зі скаргами та невдоволенням місцевих фермерів у деяких країнах ЄС, які не можуть конкурувати з Україною за ефективністю зерна. Це питання вже спричинило заборону на імпорт кількох сільськогосподарських продуктів з України, що викликало політично чутливі суперечки між Україною, Польщею, Словаччиною та Угорщиною безпосередньо перед польськими виборами в жовтні 2023 року. Ці проблеми можна вирішити шляхом запровадження обмежених у часі тимчасових заходів щодо імпорту окремих продуктів до певних країн, поки не буде знайдено правильний баланс між загальною економічною ефективністю та її розподілом серед споживачів і виробників у найбільш постраждалих державах-членах ЄС. Цей баланс потрібно знайти вже зараз, а не чекати завершення процесу вступу. Очікується, що нетарифна лібералізація, яка передбачає гармонізацію технічних бар'єрів у торгівлі (ТБТ), санітарних і фітосанітарних заходів (СФС), а також взаємне визнання, дасть ще один поштовх торгівлі між ЄС та Україною. Поки що гармонізація в Україні триває, але не досягнуто рівня взаємного визнання більшості товарів [83]. Що стосується продуктів тваринного походження, здатність України вийти на ринок ЄС продовжує залежати від перевірки окремих установ. Для промислової продукції очікується укладення Угоди про оцінку відповідності та прийняття промислової продукції (АСАА). Інші аспекти нетарифної лібералізації стосуються полегшення транспортних маршрутів та покращення доступу українських товарів до єдиного ринку ЄС. Важливість пом'якшення таких нетарифних бар'єрів проілюструвала ініціатива Solidarity Lanes, яку ЄС висунув для покращення доступу України до європейського автомобільного та залізничного транспорту, без якого Україна не зможе підтримувати свій експорт на ринок ЄС. З травня 2022 року «Шляхи солідарності» дозволили Україні експортувати близько 176 млн тонн товарів, у тому числі близько 84

млн тонн зерна, олійних культур і супутніх товарів. «Шляхи солідарності» також дозволили Україні імпортувати 72 мільйони тонн необхідних товарів: від військової та гуманітарної допомоги до палива та інших продуктів. Загальна вартість торгівлі Шляхами солідарності оцінюється приблизно в 207 мільярдів євро, включаючи близько 146 мільярдів євро імпорту в Україну [84]. Таким чином, дана ініціатива може бути інструментом для активізації взаємної торгівлі, а її ключові здобутки ініціативи продемонстровані на рис. 3.3.

вересень 2023 р

- ЄС виділяє 7 млрд євро на інфраструктурні проекти, вперше відкриваючи конкурс для українських та молдовських організацій.

Липень 2023

- Росія припиняє Чорноморську зернову ініціативу
- Дослідження щодо залізничного сполучення ЄС з Україною та Молдовою, пропонується створити сполучення європейської колії від Кракова/Катовіце (Польща) до Львова (Україна), а також від Ясс (Румунія) до Кишинева (Молдова).

червень 2023 р

- 250 млн євро інвестовано в проекти Solidarity Lanes для покращення транскордонного сполучення між Україною, Молдовою та ЄС.
- Асоціація України з програмою ЄС із фінансування інфраструктури – Connecting Europe Facility, що дозволяє Україні подати заявку на фінансування ЄС у транспортній, енергетичній та цифровій сферах – для кращих зв'язків між ЄС та Україною.

січень 2023 р

- 226 млн євро покращує довгострокове сполучення з Україною та Молдовою та зміцнює шляхи солідарності в Польщі, Румунії та Німеччині.

Грудень 2022

- Додаткові 240 млн євро інвестовано в покращення інфраструктури на шляхах солідарності в Німеччині, Польщі та Румунії.

Липень 2022

- Пропозиція щодо розширення Транс'європейської транспортної мережі (TEN-T) до України та Молдови.

червень 2022 р

- Нові угоди про автомобільний транспорт між ЄС, Україною та Республікою Молдова дозволяють додаткові автомобільні перевезення. Автоперевізники можуть здійснювати транзит і працювати між територіями один одного без необхідності отримання дозволів

Рис. 3.3. Ключові здобутки ініціативи Solidarity Lanes

Джерело: розроблено за [84]

Що стосується перспектив активізації торгівлі послугами, то ПВЗВТ забезпечує національний режим і режим ННС для послуг, однак існує кілька винятків і застережень. ЄС зберігає значні горизонтальні та галузеві застереження, а також застереження щодо окремих держав-членів. Загальноєвропейські застереження в першу чергу стосуються економічної діяльності, яка вважається комунальним або може бути об'єктом державних монополій. Спеціальні застереження для держав-членів охоплюють сфери сільського господарства та мисливства, рибальства, енергетики, видобутку корисних копалин, професійних послуг, фінансових послуг, транспортних послуг, купівлі нерухомості та інші. З боку України горизонтальних застережень немає, але діють галузеві застереження, зокрема щодо власності на землю. Україна також вимагає, щоб постачальники послуг мали українське громадянство (наприклад, для нотаріальних послуг чи керівництва навчальними закладами), отримали ліцензію (наприклад, для кількох поштових видів діяльності) або відповідали вимогам професійної кваліфікації відповідно до законодавства України (наприклад, для медичних і стоматологічних послуг, або пов'язаних із здоров'ям і соціальних послуг).

Транскордонне постачання послуг передбачає доступ до ринку та національний режим, але це не стосується аудіовізуальних послуг, національного морського каботажного транспорту, а також послуг внутрішнього чи міжнародного повітряного транспорту. Щодо транскордонного постачання послуг, ЄС зберігає майже в десять разів більше застережень, ніж Україна (262 проти 28). В основному це ділові, фінансові та транспортні послуги.

Що стосується присутності фізичних осіб у бізнес-цілях, існують положення про деякі основні правила для подолання регуляторних бар'єрів у торгівлі в тих секторах послуг, де країни-партнери взяли на себе конкретні зобов'язання. Отже, ЄС зберігає великі застереження, а Україна майже не має застережень. У секторі послуг повноправне членство України в єдиному ринку ЄС вимагало б від ЄС зняття великого переліку наявних застережень.

Повна лібералізація торгівлі послугами має ще більше полегшити торгівлю послугами між Україною та ЄС. Це повинно мати значно більший вплив на Україну, оскільки ЄС має більшість застережень щодо повної лібералізації. З огляду на те, що частка України у зовнішніх послугах ЄС є незначною, ЄС в цілому навряд чи зазнає значного впливу. Україна вже відзначила 52% зростання експорту послуг до ЄС у 2016–2021 роках. Німеччина та Польща є двома основними напрямками українського експорту послуг. Найвищі темпи зростання спостерігалися для експорту до Естонії, яка зросла в сім разів, Мальти з майже чотириразовим зростанням, а також Хорватії, Литви, Люксембурга, Польщі та Нідерландів, які зафіксували приблизно дворазове зростання з 2016 року. У розбивці за секторами найбільші обсяги торгівлі послугами припадають на комерційні послуги з Польщею, Німеччиною, Італією, Нідерландами, Іспанією та Францією.

Між тим, якщо розглядати останні роки, то загальна відкритість економіки, виміряна співвідношенням торгівлі України до ВВП, знизилася внаслідок збоїв, пов’язаних з війною. Порушення чорноморських і сухопутних експортних маршрутів української сільськогосподарської продукції перешкоджає експорту, хоча Шляхи солідарності Україна-ЄС забезпечили альтернативні транспортні шляхи, а відкриття нового чорноморського маршруту з серпня 2023 року значно покращило обсяги експорту. У лютому 2025 року «Шляхи Солідарності» перевезли: близько 70% українського імпорту (у порівнянні з приблизно 30% через Чорне море), близько 40% українського експорту несільськогосподарської продукції (у порівнянні з приблизно 60% через Чорне море), близько 20% українського експорту зерна, олійних культур і супутніх продуктів (порівняно з приблизно 80% через Чорне море) [85].

Також слід відмітити, що ПВЗВТ між ЄС та Україною вимагає узгодження з acquis ЄС у гармонізованій сфері та передбачає можливість укладення Угоди про оцінку відповідності та прийняття (АСАА). Підготовка до АСАА між ЄС та Україною просувається, але Україні необхідно перевірити

своє законодавство, процедури, стандарти та технічні вимоги на відповідність Договору про функціонування Європейського Союзу. Що стосується стандартизації, законодавство України повністю узгоджено з acquis ЄС. Національні стандарти в Україні прийняті відповідно до європейських гармонізованих стандартів, але Україна все ще має старі суперечливі стандарти, які необхідно терміново відкликати.

Україна досягла прогресу в приведенні свого законодавства у відповідність до acquis ЄС щодо акредитації та оцінки відповідності. Національне агентство з акредитації України є підписантом 65-ї Європейської багатосторонньої угоди про співробітництво з акредитації (EA MLA) у сферах акредитації випробувальних та калібрувальних лабораторій, медичних лабораторій, органів з оцінки відповідності, органів з сертифікації систем управління, органів з сертифікації персоналу та інспекційних органів. Україна є повноправним членом Міжнародного співробітництва з акредитації лабораторій (ILAC) та Міжнародного форуму з акредитації. Реорганізовано метрологічну інфраструктуру. Україна посилила потужності своїх національних метрологічних інститутів у Києві та Івано-Франківську, але в березні 2024 року Національний метрологічний інститут у Харкові зазнав подальших пошкоджень від війни, що вплинуло на можливості калібрування та вимірювання ваги та часу [86].

Україна частково узгоджена з acquis ЄС щодо ринкового нагляду. Планові та позапланові перевірки ринкового нагляду було відновлено з 1 квітня 2024 року для трьох пріоритетних секторів, пов’язаних із застосуванням АСАА. Необхідно повністю відновити ринковий нагляд, у тому числі для електронної комерції, щоб забезпечити якість і безпеку продукції, що обертається на ринку, як це передбачено в Плані щодо України.

ЄС, як було зазначено у попередньому розділі, також є найбільшим джерелом прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну, на нього припадає три чверті обсягу ПІІ у 2022 році. Реальний ефективний обмінний курс дещо зріс у 2023 році через вищу інфляцію та повільніше падіння обмінного курсу гривні

[87]. В ЄС капітал та інвестиції повинні мати можливість переміщатися без обмежень із єдиними правилами для транскордонних платежів. Банки та інші суб'єкти господарювання застосовують певні правила для підтримки боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму. Що стосується руху капіталу та платежів, НБУ розпочав реалізацію своєї стратегії пом'якшення пов'язаних з війною валютних обмежень, переходу до більшої гнучкості обмінного курсу та повернення до таргетування інфляції. НБУ майже завершив реалізацію першого етапу дорожньої карти поступового послаблення валютних обмежень. У травні 2024 року пом'якшено правила розрахунків за імпорт товарів і послуг, лізинг та оренду, погашення кредитів. Згідно з національним законодавством залишаються обмеження на придбання сільськогосподарської землі громадянами ЄС. Що стосується платіжних систем, НБУ досяг прогресу в поданні заявки на членство в SEPA шляхом узгодження своєї правової бази з acquis ЄС, але процес все ще триває. Узгодження української законодавчої бази з положеннями Директиви про платіжні послуги також просувається, зокрема щодо прозорості умов та вимог до інформації для платіжних послуг. Ще потрібне деяке подальше узгодження, наприклад, щоб відобразити відступи щодо вимог до інформації для платіжних інструментів малої вартості та електронних грошей. Щодо боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму, Україна продовжила приведення свого законодавства у відповідність до acquis ЄС [86].

Слід відзначити, що у квітні 2025 року Кабінет Міністрів України затвердив План заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в межах Пакета розширення ЄС 2024 року, що має стати черговим одним кроком до системного наближення України до європейських стандартів, незважаючи на виклики війни, даний План заходів є запорукою збереження високої динаміки євроінтеграційного процесу. Зокрема, йдеться про заходи в межах [88] основ процесу вступу до ЄС, внутрішнього ринку ЄС, конкурентоспроможності та інклюзивного

розвитку, «Зеленого» порядку денного та сталого з'єднання, ресурсів, сільського господарства та політики згуртованості, зовнішніх відносин.

Таким чином, перспективні напрямки економічного вектору руху до ЄС можна в цілому узагальнити наступним чином:

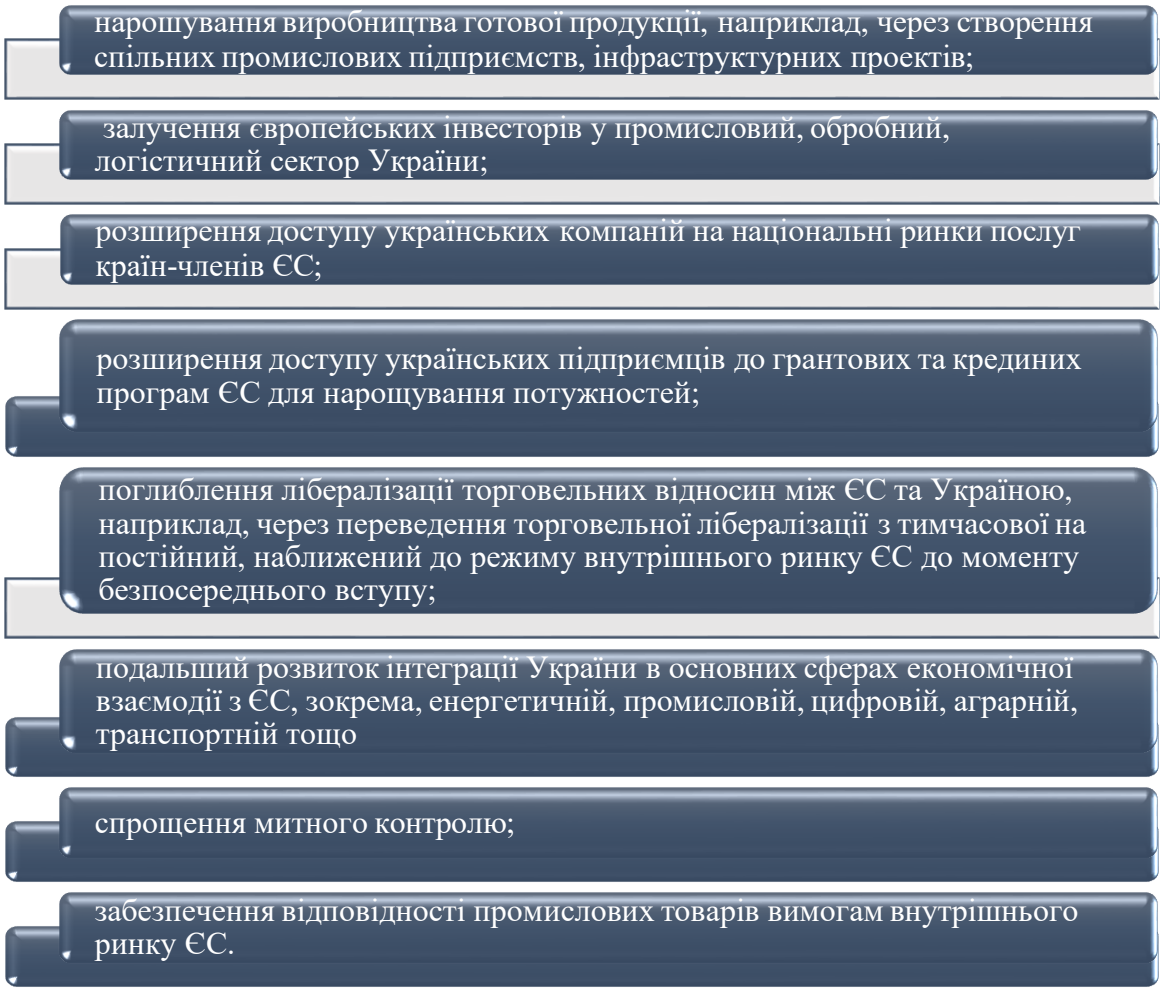

Рис. 3.4. Узагальнені перспективні напрямки економічного вектору руху до ЄС як чинник активізації зовнішньоекономічної діяльності

Джерело: сформовано автором

Таким чином, серед головних перспектив активізації зовнішньоекономічної діяльності України з ЄС можна назвати нарощування виробництва готової продукції через створення спільних промислових підприємств, інфраструктурних проектів; залучення європейських інвесторів у промисловий, обробний, логістичний сектор України; розширення доступу українських компаній на національні ринки послуг країн-членів ЄС;

розширення доступу українських підприємців до грантових та кредитних програм ЄС; поглиблення лібералізації торговельних відносин між ЄС та Україною; подальший розвиток інтеграції України в основних сферах економічної взаємодії з ЄС та забезпечення відповідності промислових товарів вимогам внутрішнього ринку ЄС.

3.2. Напрямки та перспективи активізації зовнішньоторговельних відносин між Україною та ЄС

Україна має великий економічний, транзитний, а віднедавна й військовий потенціал, який може зробити внесок в економічну безпеку ЄС. На сьогодні стратегічний геоекономічний вимір розширення ЄС стає дедалі актуальнішим у нову еру більш фрагментованої та конфронтаційної глобальної економіки. Окрім того, збої в ланцюзі постачання та підвищення цін на енергоносії після кризи COVID-19 і повномасштабного вторгнення росії в Україну продемонстрували вразливість економіки ЄС. Крім того, ліберальний порядок вільної торгівлі, на якому побудована значна частина багатства ЄС, занепадає. Натомість зростання ланцюгів поставок, промислова політика та торговельні бар'єри зростають, а Китай і США масово інвестують у стратегічні ланцюги створення вартості. Для прикладу можна привести нещодавно новину з приводу торговельної війни, оголошеної президентом США Дональдом Трампом, як раз одні з найбільших взаємних тарифів - 20% - введені проти Європейського Союзу [89].

У цей новий період економічної історії Європи розширення може стати значним активом для прагнення ЄС зменшити стратегічну залежність. Спільні цінності сприяють такому партнерству та можуть зробити його більш надійним. У той же час довгі торговельні шляхи стають все більш дорогими та вразливими, що робить близькість важливим фактором у торгових відносинах. З цих причин Україна має хороші позиції, щоб стати важливим партнером для ЄС у створенні більш стійких ланцюжків поставок. Угода про асоціацію між

Україною та ЄС та Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі вже збільшили обсяги двосторонньої торгівлі, але членство в ЄС зменшить бар'єри та транзакційні витрати, зробивши економічні відносини вигіднішими та надійнішими. Високоосвічене населення України, промислова база та природні ресурси можуть сприяти зменшенню залежності ЄС у таких стратегічних галузях, як харчова промисловість, енергетика, металургія та сировина, а також у секторах оборони та ІТ.

Український аграрний сектор міг би сприяти продовольчій безпеці ЄС і боротися зі зростанням цін. Україна вже стала третім за величиною джерелом імпорту агропродовольчої продукції ЄС, постачаючи майже половину імпортних зернових, 80% соняшникової олії та 25% м'яса птиці. Країни-члени ЄС також залежать від імпорту кукурудзи та інших зернових з України для своїх секторів кормів і тваринництва. З Україною в союзі ЄС збільшить орні землі приблизно на третину і значно посилить свою вагу як геостратегічного актора та гаранта глобальної продовольчої безпеки. Частка ЄС у світовому експорті пшениці зросте приблизно до 30%, навіть більше, ніж у Росії, досі домінуючого світового гравця з часткою близько 23% [90].

На даний момент перспективними заходами, які можуть здійснити позитивний вплив на зовнішню торгівлю сільськогосподарською продукцією України на спільному ринку ЄС називають наступні (Таблиця 3.1).

Звісно, такі ініціативи можуть зіткнуться зі значними проблемами, зокрема лобі фермерських господарств у членах ЄС, таких як Польща, але в умовах конфронтації глобальної економіки перспективна активізація та інтеграція сільськогосподарського ринку України до ЄС може розглядатися як важливий актив для ЄС у довгостроковій перспективі [90].

Україна є великим виробником широкого спектру критично важливих сировинних матеріалів, таких як титан і графіт, вона також володіє значними запасами нікелю, кобальту та марганцю, які можуть зробити Україну важливою країною у видобутку найважливіших корисних копалин.

Таблиця 3.1

Заходи для активізації зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією України на спільному ринку ЄС

Захід	Основна характеристика
Продовження пільгового періоду експорту української продукції до ЄС та продовження роботи над оптимізацією логістики, включаючи «лінії солідарності»	Такий крок є нагальним питанням, яке прямо впливає на динаміку транзиту та торгівлі українською продукцією рослинного походження. Також для нарощування обсягів торгівлі важливим є будувати складські об'єкти на території країн ЄС, де без ризику пошкодження внаслідок російських атак може зберігатись українська агропродукція. Такі проєкти можуть бути цікаві спільним підприємствам або інвесторам.
Комунікація уряду з питань секторальної інтеграції України в економічний простір ЄС	Серед основних питань такої комунікації мають бути включені питання сільського господарства, щоб представити сільське господарство України не з боку конкурента для сільськогосподарських виробників ЄС, а як партнера, який дозволить підсилити конкурентоспроможність європейської агропродукції в цілому на зовнішньому ринку.
Доєднання України до механізмів до можливостей передвступної підтримки.	Україна як країна із статусом кандидата може отримати доступ до фінансової та технічної підтримки ЄС (Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA). Зокрема, така підтримка може надаватись для допомоги розвитку сільської місцевості і агропродовольчого сектора. Наприклад, до таких програм долучені такі країни-кандидати як Албанія, Чорногорія, Північна Македонія, Сербія, а самі програми включають заходи у вигляді інвестицій у виробництво, допомога у формуванні профільних об'єднань виробників, інвестиції переробку сільськогосподарської та рибної продукції, органічне виробництво; диверсифікація виробництва та розвиток фермерства.
Приведення політики в сфері розвитку сільського господарства та сільського розвитку до практики, спільних цілей та механізмів Спільної Аграрної Політики ЄС (САП)	Це необхідно для досягнення мети гармонізації підходів до розвитку сільського господарства із вимогами ЄС. Окрім того, підтримка, яка розподіляється між країнами в межах фінансування спільної аграрної політики, може допомогти українським сільським виробникам компенсувати втрати, які були задіяні через війну, та оцінюються приблизно у 6,6 млрд дол. США (це становить близько 23% активів в українського сільського господарства). Наразі українським виробникам надається суттєво менше доступу до фінансових ресурсів, ніж європейським виробникам, а їм також необхідно для підвищення власної конкурентоспроможності запроваджувати «зелені» вимоги ЄС, адаптуватись до вимог фітосанітарних, санітарних та ветеринарних заходів.

Джерело: складено за [91]

Україна може почати розробку своїх багатих родовищ міді та літію, які, наприклад, можуть бути інтегровані в ланцюжок вартості акумуляторів ЄС.

Але сьогодні для економіки країни особливу актуальність набуває нарощування експорту технологічної продукції до ЄС, що має вирішуватися включенням українських виробництв у систему ланцюгів виробництв технологічної продукції ЄС [92]. З точки зору активізації українського експорту технологічних товарів є укладання Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції (АСАА або так званий «промисловий безвіз»), яка передбачає взаємне визнання оцінки відповідності продукції між ЄС та Україною, ця Угода буде поширена на 27 секторів, зокрема машинобудування, виробництво низьковольтного обладнання, електромагнітні машини [93]. Вочевидь для реалізації цієї мети необхідно провести реформи, які будуть сприяти гармонізації стандартів з ЄС та забезпеченню відповідності продукції українських виробників технічним регламентам ЄС, українські виробники зможуть отримати зниження нетарифних бар'єрів, зменшення витрат, пов'язаних із оцінко. Відповідності товарів, розширення доступу на ринок ЄС.

Певні результати з цього приводу вже було досягнуто у 2022–2023 рр., коли Єврокомісією було представлено Закон «Про промисловість з нульовими викидами» [94] та Закон «Про критичні сировини» [95] з метою пришвидшення екологічного та цифрового переходів, підвищення безпеки й конкурентоспроможності промисловості ЄС. Ці законодавчі акти спрямовані на те, щоб прискорити прогрес Європи у досягненні кліматичних та енергетичних цілей щодо переходу до кліматичної нейтральності, підвищення конкурентоспроможності промисловості ЄС, створення нових робочих місць. Дія даних законів забезпечує вигідні умови секторам, які будуть працювати в галузі сонячної, берегової вітрової, геотермальної енергії, виробництва біогазу тощо. Для українських виробників це цікаво виходячи із того, що вона має один із найбільших потенціалів виробництва сонячної та вітрової енергії в Європі та може бути платформою для реалізації інноваційних проєктів у виробництві й постачанні «зеленої» енергії на європейські ринки. Україна здатна не лише повністю задовольнити свій внутрішній попит на

електроенергію за допомогою сонячних та наземних вітряних електростанцій, розміщених на усього 1% з усіх придатних для цього земель — вона має значний потенціал з експорту енергії з відновлюваних джерел до країн ЄС. Для реалізації цього значного економічного потенціалу необхідно зміцнити наявні лінії електропередачі та побудувати нові, щоб міцніше поєднати мережі України та ЄС. Відновлювана енергетика зможе забезпечити додатковий дохід для економіки України та створити робочі місця з можливістю довгострокового працевлаштування. Основні висновки експертів зазначають наступне (Рис. 3.6).

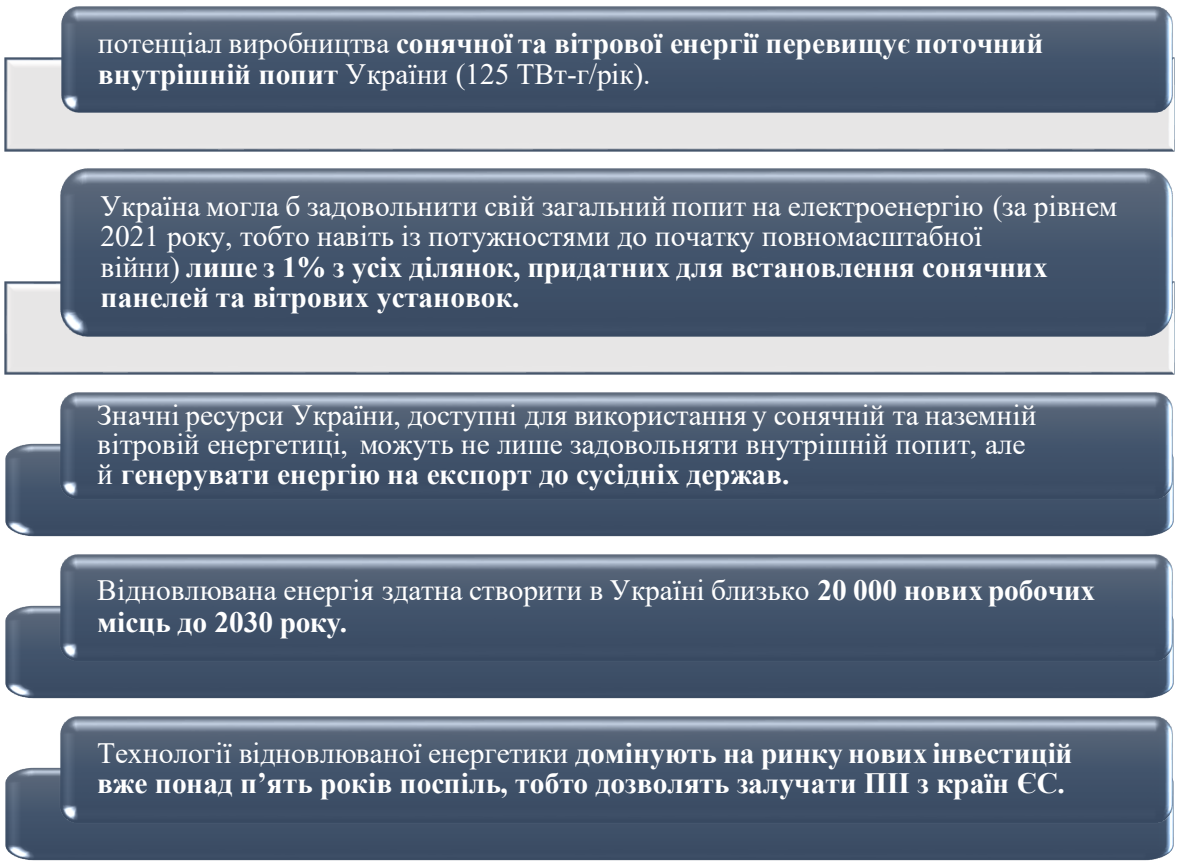

Рис. 3.6. Можливості виробництва та експорту альтернативної енергетики

Джерело: складено за [96]

Важливо також долучитися до виробничих ланцюгів для теплових насосів, обладнання для відновлюваної енергетики, «розумних»

енергозберігаючих приладів та інших проєктів, котрі сприятимуть скороченню залежності від імпорту викопного палива.

Закон «Про критичні сировини» надасть ЄС інструменти для забезпечення доступу до сталого постачання критичної сировини. Задоволення кліматичних амбіцій ЄС, цифровізація, «озеленення» економіки потребують застосування рідкоземельних елементів (РЗЕ) і таких металів, як літій, титан, галій, германій та інші, для виробництва сонячних панелей, батарей, вітряних турбін, комп'ютерних мікросхем тощо. Наразі майже 90 % РЗЕ та 60 % світового літію обробляється в Китаї, але перебої у поставках, пов'язані з COVID-19; дефіцит чипів; енергетична криза через вторгнення РФ в Україну, тарифна війна Дональда Трампа переконують ЄС у важливості диверсифікації глобальних ланцюгів поставок і налагодження співпраці з надійними партнерами. Україна має потенціал для розвитку сфери критичної сировини і може стати її постачальником для європейських партнерів. В Україні літій наявний у кількості 232 тис. тонн, або 0,4 % усього літію у світі, за обсягом покладу цього металу Україна посідає третє місце в Європі, але звісно, що доцільно налагодити безпосереднє виробництво акумуляторів [97].

Україна також має запаси титанової сировини обсягом 20 % світових ресурсів, а за СРСР мала повний замкнутий цикл титанової промисловості, запаси розташовані у тому числі Запорізькій та Сумській областях. Тому для більш ефективної торгівлі з ЄС для України важливо налагодити замкнутий цикл виробництва титану, а в перспективі виготовляти готову продукцію з нього, для чого можна модернізувати виробництва ТОВ «Запорізький титано-магнієвий комбінат (ЗТМК) та АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» (ОГХК), для яких було розроблено проєкти із приватизації, також доцільно залучення інвестицій для таких масштабних проєктів.

3.3. Перспективи активізації інвестиційної діяльності між Україною та ЄС

Ефективне відновлення економіки Україні, якій завдало суттєвої шкоди повномасштабне вторгнення, потребує чіткого визначення повноважень органів влади та інституцій в процесі співпраці з міжнародними партнерами, у тому числі – з ЄС, забезпечення розробки ефективних процедур для реконструкції, модернізації та економічного зростання як головного пріоритету державної політики на найближчі роки. Згідно зі звітами, підготовленими Світовим банком спільно з Європейською комісією та ООН, загальні потреби на реконструкцію та відновлення оцінюються майже в 440,5 млрд євро. Для успіху зусиль з відновлення, реконструкції та модернізації, у тому числі в контексті зусиль щодо інтеграції в ЄС, необхідно підтримувати постійний діалог з представниками європейського приватного сектору, який може стати вагомим джерелом інвестиційного капіталу [98].

Необхідно акцентувати увагу на тому, що повномасштабне вторгнення росії в Україну здійснило вплив на її інвестиційний потенціал та інвестиційний клімат. Цей вплив виражається як у безпосередній втраті контролю над територіями, де розташовані потенційні інвестиційні об’єкти (виробничі потужності, портові споруди, орні землі тощо) та руйнуванні інфраструктури, так і у економічній нестабільності, що вплинуло на інвестиційну активність європейських інвесторів. Воєнні дії призвели до падіння бізнес-активності і в тих регіонах, які контролює Україна через наслідки обстрілів та підвищення ризиків втрати майна. Інвестиційне середовище в Україні стало характеризуватись меншою привабливістю для інвесторів через посилену невизначеність та ризики. Також слід сказати, що інвестиційна діяльність безпосередньо пов’язана із інноваційною діяльністю, яка також зазнала впливу війни. Військова агресія призвела до зміни пріоритетів у сфері інновацій, здійснила негативний вплив на фінансування інноваційних програм, зокрема через необхідність спрямовувати кошти на потреби оборони та безпеки. Окрім

того, не можна забувати про те, що біженцями стали й кваліфіковані кадри, які виїхали у пошуку більш безпечних та стабільних умов праці за кордоном.

Усе вищевикладене вже призвело до погіршення стану міжнародного інвестиційного іміджу України, ускладнило залучення прямих іноземних інвестицій та створення нових інвестиційних партнерств з країнами ЄС, але навіть в таких складних умовах український уряд продовжує формувати та презентувати інвестиційно-інноваційні ініціативи, які спрямовані на створення середовища для технологічного розвитку та заснування та функціонування інноваційних стартапів, які неможливо розвивати без участі іноземного капіталу, обміну знаннями та технологіями, підвищення конкурентоспроможності українських підприємств та розвитку інноваційної інфраструктури. Залучення європейських приватних інвестицій має бути ефективним не лише для самих інвесторів, але й для українського суспільства, тому цей процес вимагає, зокрема [98]:

– визначення пріоритетних галузей економіки, які з припливом приватного капіталу сприятимуть створенню доданої вартості та нових робочих місць;

– впровадження реформ, які забезпечать створення сприятливого середовища для європейських приватних інвестицій для відновлення та модернізації економіки України;

– розвиток гарантійних інструментів для покриття ризиків ПІІ.

В цьому напрямку слід відзначити роботу інвестиційної платформи Advantage Ukraine, діяльність якої спрямована на поширення інформування щодо можливостей інвестування в Україні, а також пропозицій проєктів та торгівельної співпраці [99]. На платформі презентовано так зване «Інвестиційне меню», яке охоплює інвестиційні пропозиції у оборонно-промисловому, металургічному, агропромисловому комплексі, сфері енергетики, фармацевтики, природних ресурсів, логістики, меблевої промисловості, інноваційних технологій та промислового виробництва (Таблиця 3.2).

Таблиця 3.2

Актуальні інвестиційні пропозиції України на платформі Advantage Ukraine

Галузь	Основна характеристика
оборонно-промисловий комплекс	Це стратегічно важлива галузь в сучасних умовах країни та для забезпечення обороноздатності на майбутнє, вона створює багато робочих місць, може забезпечити експортне постачання зброї. На сьогодні представлено більше 10 інвестиційних проєктів, а інвестиційний потенціал оцінено у 43 млрд дол. США.
металургія та металообробка	Підприємства мають досвід високотехнологічних металургійних процесів, сформовано можливості для повного циклу виробництва титану та виробів з нього, перспективи створення «зеленої металургії». На сьогодні розроблено більше 20 проєктів з інвестиційним потенціалом більше 26 млрд дол. США.
агропромисловий комплекс	Україна має потенціал для створення нових переробних підприємств. На сьогодні сформовано більше 300 інвестиційних пропозицій із потенціалом 34 млрд дол. США.
енергетика	В структурі енергетики наявні перспективи для розвитку відновлюваної енергетики («зелений» водень, сонячна, вітрова), системи зберігання енергії. Розроблено більше 50 проєктів з інвестиційним потенціалом у 177 млрд дол. США.
фармацевтика	Дана галузь є одним із лідерів по залученню інвестицій, функціонують підприємства, які відповідають міжнародним стандартам. Пропонується більше 30 проєктів із інвестиційним потенціалом більше 19 млрд дол. США.
природні ресурси	Можуть бути розроблені родовища із великими запасами вугілля, залізної руди, природного газу, марганцю, солі, графіту, сірки, каоліну, титану, нікелю, магнію, ртуті. Сформовано більше 10 проєктів з інвестиційним потенціалом більше 5,6 млрд дол. США.
логістика та інфраструктура	Україна - це важливий транзитний коридор, тому є можливості для подальшого розвитку торгівлі та логістики. Розроблено більше 30 проєктів із інвестиційним потенціалом більше 123 млрд дол. США.
меблева та деревообробна промисловість	Країна має значну ресурсну базу та потужності деревообробки, які дозволяють стати центром меблевого бізнесу та обробки деревини в Європі. Запропоновано більше 40проєктів із сумарним потенціалом, оціненим у 5 млрд дол. США.
інноваційні технології	В Україні наявна потужна база ефективних диджитал-рішень, які комерціалізовані у тому числі на загальнодержавному рівні, країна посіла 4 місце у світі за обсягом фінансових операцій за допомогою мобільних пристроїв, має велику кількість конкурентоспроможних фахівців в сфері ІТ. На сьогодні на ринку працює більше 2000 стартапів, галузь має інвестиційний потенціал, оцінений у 11 млрд дол. США.
промислове виробництво	В економіці країни розбудована потужна мережа машинобудівних підприємств, у тому числі із випуску технологічної продукції (турбіни та електричні генератори, залізничні вагони, гірниче та сільськогосподарське обладнання, верстати, авіаційні двигуни, обладнання для легкої та харчової промисловості тощо). Пропонується більше 20 проєктів із інвестиційним потенціалом 16 млрд дол. США.

Джерело: сформовано за [100]

Слід також звернути увагу та ті позитивні фактори, які вже призвели до покращення певних елементів (складових) інвестиційного клімату в країні, наприклад, серед них безумовно слід назвати отримання Україною статусу кандидата на вступ до ЄС, що підвищує довіру європейських інвесторів, а також скасування експортних мит та надання «транспортного безвізу», що полегшує бізнес та зовнішню торгівлю між виробниками, розташованими в Україні, та європейськими покупцями товарів, які можуть бути вироблені на підприємствах із іноземними інвестиціями [101].

Можливими заходами із підтримки інвестиційної активності з боку європейських інвесторів можна назвати (Рис. 3.7):

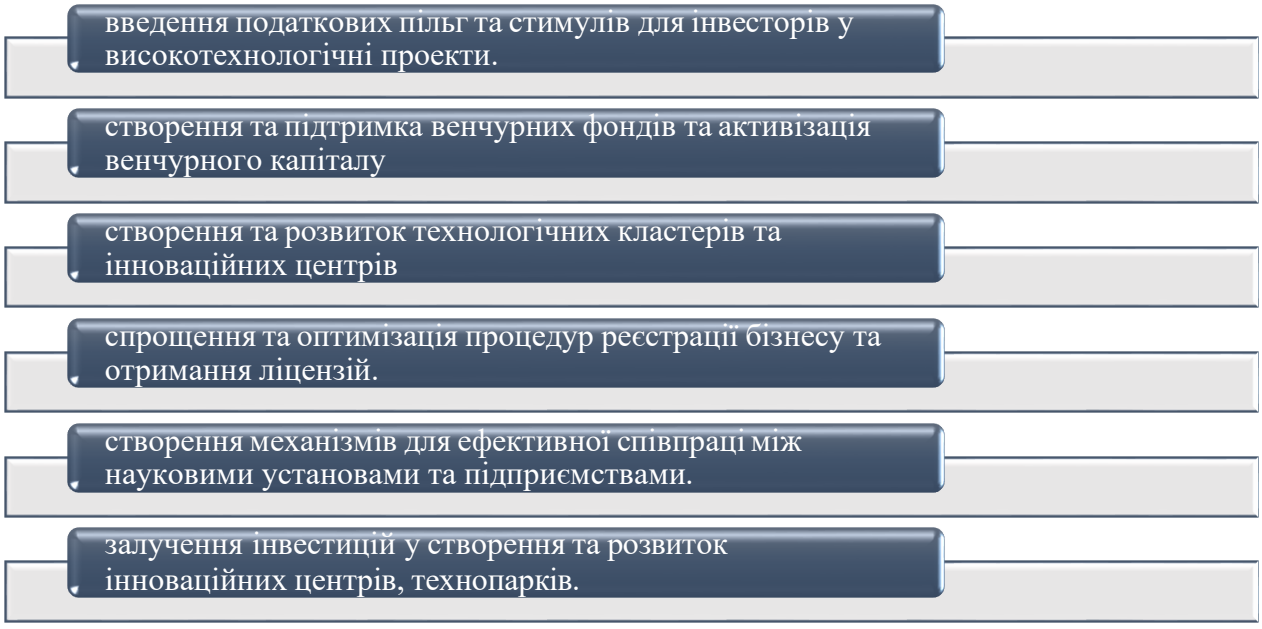

Рис. 3.7. Заходи для підтримки інвестиційної активності європейських інвесторів

Джерело: розроблено за [101]

Необхідним також вважається створити сумісні координаційні структури, які будуть включати як представників українських відомств, так і представників країн-членів ЄС, щоб забезпечити координацію інвестицій. Безумовним пріоритетом має стати інвестиційне планування та визначення пріоритетних галузей для залучення додаткових інвестицій у країну, тому зо інвестиційний капітал має буди спрямований у технологічні, інноваційні

галузі, такі як зелені і цифрові технології для створення бізнесу, спроможного випускати товари, що відповідають стандартам ЄС.

Висновки до розділу 3

Таким чином, основними напрямками для активізації зовнішньоекономічної діяльності між Україною та ЄС можна вважати нарощування виробництва готової продукції, залучення європейських інвесторів у промисловий, обробний, логістичний сектор України, розширення доступу українських компаній на національні ринки послуг країн-членів ЄС, розширення доступу українських підприємців до грантових та кредитних програм ЄС для нарощування потужностей, поглиблення лібералізації торговельних відносин між ЄС та Україною, подальший розвиток інтеграції України в основних сферах економічної взаємодії з ЄС, зокрема, енергетичній, промисловій, цифровій, аграрній, транспортній тощо, забезпечення відповідності промислових товарів вимогам внутрішнього ринку ЄС.

Перспективним товаром українського експорту до ЄС залишається продукція галузі сільського господарства та АПК, однак для підвищення ефективності торгівлі необхідно продовження роботи над оптимізацією логістики, включаючи «лінії солідарності», комунікація уряду з питань секторальної інтеграції України в економічний простір ЄС, приведення політики в сфері розвитку сільського господарства та сільського розвитку до практики, спільних цілей та механізмів Спільної Аграрної Політики ЄС (САП). Також українські виробники мають один із найбільших потенціалів виробництва сонячної та вітрової енергії в Європі та можуть постачати «зелену» енергію на європейські ринки.

Для активізації залучення іноземних інвестицій з ЄС в Україні є значний потенціал та досягнення у галузях аграрних технологій, фармацевтики, IT та енергетики. Іноземні інвестиції мають бути залучені у галузі, які будуть одночасно цікавими для європейських підприємців для отримання прибутку, так і для української економіки з точки зору подальшої розбудови

конкурентоспроможної інноваційної економіки із ефективною інноваційною екосистемою, результати діяльності якої допоможуть подолати наслідки воєнної агресії.

ВИСНОВКИ

Таким чином після проведення у кваліфікаційній роботі бакалавра дослідження розвитку зовнішньоекономічних відносин між Україною та ЄС в умовах повномасштабного вторгнення можна зробити основні висновки.

Тлумачення сутності поняття «зовнішньоекономічна діяльність» розрізняються з точки зору різних авторів та розглядають її з точки зору спеціальної частини теоретичних і практичних знань щодо процесу міжнародного обміну, діяльності із міжнародного обміну та основи для розвитку експортного потенціалу, частини функцій бізнесу, що реалізується на зовнішніх ринках, системи міжнародного співробітництва між державами та їх суб'єктами економіки та як форми, методи та засоби реалізації зовнішньоекономічних зв'язків.

Особливістю сучасних зовнішньоекономічних зав’язків є їх динамічний розвиток і поява нових форм взаємовідносин, що відбувається завдяки концентрації виробництва, спеціалізації, кооперації та глобальній інтеграції економічної діяльності. Сучасні міждержавні економічні відносини відіграють важливу роль у вирішенні глобальних проблем і загальнополітичних цілей, зокрема міжнародних програм розвитку та збереження екологічної рівноваги. На зовнішню економічну політику впливають національні фактори, які зображують особливі умови, труднощі та зміни, з якими нація стикається в національній економіці, іншою важливою частиною економічних міркувань зовнішньої економічної політики при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності є залежність від ресурсів, уявлення про загрози національній безпеці, глобальні тренди, які в цілому впливають як на розвиток зовнішньої торгівлі, так і на переміщення потоків зовнішніх інвестицій.

Економічне співробітництво трансформується в укладення регіональних торговельних угод разом із запровадженням преференційних або вільних режимів торгівлі, регіональна інтеграція веде до створення торгівлі, це призводить до переміщення інвестицій з однієї країни в іншу в пошуках нових

інвестиційних можливостей і через регіональну раціоналізацію міжнародного виробництва.

Важливим елементом Угоди про асоціацію між Україною та ЄС стало створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВ ЗВТ), яке розпочалося з 1 січня 2016 року та передбачає суттєву торговельну лібералізацію (тарифи та квоти усуваються у взаємній торгівлі), гармонізацію законодавчих положень і нормативно-регулятивних документів. Слід зробити висновок, що поступово відзначається зростання експорту та імпорту товарів (за виключенням 2020 року), в середньому зростання експортних поставок складало 14,8% в рік, а імпортних 16,1% на рік. Пандемія відобразилась на експорті та імпорті негативним чином, у 2020 році український експорт до ЄС впав на 10,9%, а імпорт – на 4,9%, але буквально у 2021 році на тлі відновлення світової економіки український експорт товарів в ЄС зріс на 49,4% у порівнянні із 2019 роком, а імпорт товарів з ЄС-27 зріс на 25,2%, тобто відновлення експорту було швидшим, ніж імпорту. За результатами 2022 року питома вага торгівлі товарами з ЄС склала 55,2% всього обсягу зовнішньої торгівлі країни, а у 2023 році цей показник зріс до 56%. Серед держав-членів ЄС найбільше експорт товарів спрямовувався до Польщі, Румунії, Угорщини, Німеччини, Італії та Іспанії. Можна відмітити зростання ПІІ з країн ЄС, яке відбувалось протягом майже всього довоєнного періоду, у 2019 році ПІІ зросли на 17,7%, однак у 2020 році відмічається падіння ПІІ з ЄС на 11,4%, що спричинено негативним впливом пандемії COVID-19, яка в цілому в світі негативно вплинула на глобальні потоки ПІІ, в тому числі й в Україні. Безумовно, слід сказати, що з 2022 по 2024 рік Європа надала Україні допомогу на загальну суму 118,2 мільярда євро у відповідь на російське вторгнення, яке почалося в лютому 2022 року.

Основними напрямками для активізації зовнішньоекономічної діяльності між Україною та ЄС можна вважати нарощування виробництва готової продукції, залучення європейських інвесторів у промисловий, обробний, логістичний сектор України, розширення доступу українських

компаній на національні ринки послуг країн-членів ЄС, розширення доступу українських підприємців до грантових та кредитних програм ЄС для нарощування потужностей, поглиблення лібералізації торговельних відносин між ЄС та Україною, подальший розвиток інтеграції України в основних сферах економічної взаємодії з ЄС, зокрема, енергетичній, промисловій, цифровій, аграрній, транспортній тощо, забезпечення відповідності промислових товарів вимогам внутрішнього ринку ЄС.

Перспективним товаром українського експорту до ЄС залишається продукція галузі сільського господарства та АПК, однак для підвищення ефективності торгівлі необхідно продовження роботи над оптимізацією логістики, включаючи «лінії солідарності», комунікація уряду з питань секторальної інтеграції України в економічний простір ЄС, приведення політики в сфері розвитку сільського господарства та сільського розвитку до практики, спільних цілей та механізмів Спільної Аграрної Політики ЄС (САП). Також українські виробники мають один із найбільших потенціалів виробництва сонячної та вітрової енергії в Європі та можуть постачати «зелену» енергію на європейські ринки.

Для активізації залучення іноземних інвестицій з ЄС в Україні є значний потенціал та досягнення у галузях аграрних технологій, фармацевтики, ІТ та енергетики. Іноземні інвестиції мають бути залучені у галузі, які будуть одночасно цікавими для європейських підприємців для отримання прибутку, так і для української економіки з точки зору подальшої розбудови конкурентоспроможної інноваційної економіки із ефективною інноваційною екосистемою, результати діяльності якої допоможуть подолати наслідки воєнної агресії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Pashko P.V., Pashko D.V. Conditions and factors of investment securityas a decisive force of social and economic development: theoretical and practical aspects. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice. 2018. vol. 3 (26). P. 501-509. URL: https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/1809.

2. Bai X., Liu Y. International Collaboration Patterns and Effecting Factors of Emerging Technologies. PLOS ONE. 2016. 11 (12). URL:https://doi.org/10.1371/journal.pone.0167772

3. Tolpezhnikova T.G. The influence of intercultural factors on the effectiveness of foreign economic activity of the enterprise. Efektyvna ekonomika. 2019. vol. 12 URL: DOI: 10.32702/2307-2105-2019.12.95

4. Polinkevych O. Factors of enterprises' outstripping development in conditions of global economic crisis. Economic Annals-XXI. 2016. Volume 156. Issue 1-2. P. 59-62. URL: http://dx.doi.org/10.21003/ea.V156-0013

5. Agwu M.E., Onwuegbuzie H.N. Effects of international marketing environments on entrepreneurship development. J Innov Entrep. 2018. 7, 12. URL: https://doi.org/10.1186/s13731-018-0093-4

6. Завгородній А.В. Принципи зовнішньоекономічної діяльності: національні та регіональні виміри. Український журнал прикладної економіки. 2019. Том 4. № 1. С. 85–93.

7. Зовнішньоекономічна діяльність: підприємство-регіон [монографія] / Ю.Г. Козак, Н.В. Притула, О.А. Єрмакова та ін. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 240 с.

8. Гаврилюк І. Зовнішньоекономічна діяльність України з країнами Європейського Союзу. Економіка та суспільство. 2024. (59). URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-3

9. Дроздова Г.М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємства : навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2002. 171 с.

10. Шталь Т.В. Вдосконалення розвитку конкурентоспроможності економіки на інноваційно-інвестиційній основі. Технологический аудит и резервы производства. 2015. № 1 (5). С. 85-89

11. Bożyk P. The Concept of Foreign Economic Policy. Book Globalization and the Transformation of Foreign Economic Policy. 1st Edition. Imprint Routledge, 2006.

12. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991. № 959-XII. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/959-12

13. Гребельник О.П. Основи зовнішньоекономічної діяльності : підручник. Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. Т. 128. 410 с.

14. Цивільний Кодекс України. URL: http://rada.gov.ua

15. Шкурупій О.В., Флегантова А.Л. Наукові підходи до обґрунтування методології дослідження інноваційноінвестиційного потенціалу розвитку української економіки. Науковий вісник PUET: Economic Sciences. 2015. № 2 (64). С. 9-16.

16. Проскурніна Н.В., Тимошенко К.В. Проблемні аспекти у зовнішньоторговельній діяльності України в контексті світових рейтингів (на прикладі “Doing business”). Бізнес Інформ. 2018. № 10. С. 63-69.

17. Сай Н.Я. Імплементація міжнародних стандартів домитного законодавства України. Порівняльно-аналітичне право. 2016. № 2. С. 33-37.

18. Коломієць В.В. Експортний потенціал регіону та його зовнішньоекономічна діяльність (на прикладі Черкаського регіону) : автореф. дис… канд. екон. наук : 08.10.01. Черкаси, 2005. 22 с.

19. Кирилов Ю.Є. Вплив процесів глобалізації на розвиток національних економік. Ефективна економіка. 2016. № 12. С. 14-18.

20. International Economic Relations: a textbook. Uzhhorod: Hoverla. 2023. 320 p.

21. Françoise J. Carré, Working Conditions, Editor(s): James D. Wright, International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences (Second Edition).

Elsevier. 2015. Pages 698-702. URL: https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.75056-2.

22. Spohr A.P., Reis da Silva A.L. Foreign Policy's Role in Promoting Development: the Brazilian and Turkish Cases. Contexto Internacional. 2017. vol. 39(1). URL: https://www.scielo.br/j/cint/a/hkFfrLFspg8DqrkynMct9GL/?format=pdf&lang=en

23. Srdelić L., Dávila-Fernández M. J. International trade and economic growth in Croatia. Structural Change and Economic Dynamics. 2024. Volume 68. P. 240-258. URL: https://doi.org/10.1016/j.strueco.2023.10.018. https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0954349X23001492

24. Osano H.M., Koine P.W. Role of foreign direct investment on technology transfer and economic growth in Kenya: a case of the energy sector. J Innov Entrep. 2016. 5, 31. URL: https://doi.org/10.1186/s13731-016-0059-3

25. Alharthi M, Islam MM, Alamoudi H, Murad MW. Determinants that attract and discourage foreign direct investment in GCC countries: Do macroeconomic and environmental factors matter? PLoS One. 2024 Feb 15;19(2):e0298129. URL: doi: 10.1371/journal.pone.0298129. PMID: 38358982; PMCID: PMC10868797.

26. Deardorff A.V. Economic Effects of "Leveling the Playing Field" in International Trade. University of Michigan. Journal of International Trade and Economic Development. 2010. March, No. 19(1). 9–32.

27. Dovgal E., Dovgal G.. General concept and components of fair trade: theory and international practice. International Relations. Economics. Country Studies. Tourism (IRECST). 2020. URL: DOI: 10.26565/2310-9513-2020-12-09

28. Mintodê N. A., Mahoudjro C., De-Dravo H. H. A new index to assess economic diplomacy in emerging countries. Research in Globalization. 2024. Volume 8. URL: https://doi.org/10.1016/j.resglo.2024.100205

29. Bostan I., Toma C., Aevoae G., Robu I. B., Mardiros D. N. & Topliceanu Ș. C. Effects of Internal and External Factors on Economic Growth in Emerging Economies: Evidence from CEE Countries. Eastern European Economics. 2022. 61(1). 66–85. URL: https://doi.org/10.1080/00128775.2022.2109489

30. Cuéllar M.-F., Chivvis C. S. U.S.-China Relations for the 2030s: Toward a Realistic Scenario for Coexistence. Carnegie Endowment for International Peace. 2024. URL: https://carnegieendowment.org/research/2024/10/us-china-relations-for-the-2030s-toward-a-realistic-scenario-for-coexistence?lang=en

31. Barata da Rocha M., Boivin N., Poitiers N. The economic impact of Trump's tariffs on Europe: an initial assessment. 17 April 2025. URL: https://www.bruegel.org/analysis/economic-impact-trumps-tariffs-europe-initial-assessment

32. Imnadze I.N. Component strategies of foreign economic development. Вісник східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2022. № 4 (274). URL: https://doi.org/10.33216/1998-7927-2022-274-4-14-19

33. Fogarty P. 5 Key Factors Influencing the Global Economy According to Munich Re's. Economic Outlook. 2023. URL: https://riskandinsurance.com/5-key-factors-influencing-the-global-economy-according-to-munich-res-2023-economic-outlook/

34. International Monetary Fund. Moderating Inflation and Steady Growth Open Path to Soft Landing. January 2024. URL: https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2024/01/30/world-economic-outlook-update-january-2024

35. Kersten Stamm, Dana Vorisek. The Global Investment Slowdown. Challenges and Policies. World Bank. Development Economics Prospects Group. March 2023. URL: https://documents1.worldbank.org/curated/en/099351003152335049/pdf/IDU0726e2460074a604ccb0be1e003a8396efcce.pdf

36. European Central Bank cuts interest rates, and other economics stories to read this week. World Economic Forum. Published Jun 7, 2024. URL: https://www.weforum.org/stories/2024/06/economy-highlights-7-june/].

37. Семенюк І.Ю. Оцінка впливу факторів на розвиток зовнішньоекономічної діяльності підприємств машинобудівної галузі України.

Współpraca europejska. 2017. NR 4(23) URL: https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/91808.pdf

38. Андришин В. П. Фактори ефективності експортної діяльності підприємства. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2014. Серія «Економічні науки». Випуск 5. с. 11-14.

39. Зовнішньоекономічна діяльність : навчальний посібник. Видання 6-те, перероб. та доп. За ред. Козака Ю. Г. –К.: «Центр учбової літератури». 2019. 292 с.

40. Бабій І.В. Вплив факторів на забезпечення зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств. Економіка і суспільство. 2016. Випуск 3. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/3_ukr/20.pdf

41. Управління ризиками в зовнішньоекономічній діяльності : підручник / А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник, О.В. Генералов ; Київський національний торговельно-економічний університет. Київ : КНТЕУ. 2018. 311 с.

42. Шеремета К.Ю. Фактори, які впливають на зовнішньоекономічну діяльність підприємств. Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. 2013. №17. с. 44-49.

43. Reznikova N., Ivashchenko O. Prospects of signing regional trade agreements in North Eastern Asia and their potential economic effects: Aspects of neo dependency in the context of new regionalism. Investytsiyi: praktyka ta dosvid. 2015. 21. 29–34.

44. World Trade Organization. 2021. Regional trade agreements. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/region_e.htm

45. Tsygankova T., Obolenska T. Y., Yatsenko O., Lyskova L. M., Sovenko O. I. Priority formats of trade integration of countries. Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice. 2020. 3(34). 460–469. URL: https://doi.org/10.18371/fcaptp.v3i34.215601

46. DiCaprio A., Santos-Paulino A. U., Sokolova M. V. Regional trade agreements, integration and development. Research Paper No. 1. UNCTAD. 2017.

47. Canh P. N., Schinckus C., Dinh Thanh S. What are the drivers of shadow economy? A further evidence of economic integration and institutional quality. The Journal of International Trade & Economic Development. 2021. 30(1). 47–67.

48. Trąpczyński P., Gorynia M., Nowak J., Wolniak R. How does economic integration affect progress along the investment development path? A case study of eu member vs. non-member countries from Eastern Europe. Journal of modern science. 2022. 2/49. URL: https://doi.org/10.13166/jms/155315

49. Chakrabarti A. The determinants of Foreign Direct Investments: Sensitivity Analysis of Cross-Country Regression. Kyklos. 2001. 54 (1). 89–114. URL: doi:10.1111/1467- 6435.00142

50. Georgopoulos A. & Preusse H.G. Cross-border Acquisitions vs. Greenfield Investment: A Comparative Performance Analysis in Greece. International Business Review. 2009. 18. 592–605. doi:10.1016/j.ibusrev.2009.07.005

51. Люба О. Еволюція і суть зовнішньоекономічної діяльності як основи соціально-економічного розвитку держави. Вісник економіки. 2021. Вип. 4. С. 87–101. DOI: https://doi.org/10.35774/visnyk2021.04.08

52. Грушевський М. Ілюстрована історія України. Репринтне відтворення видання 1913 р. Київ. 1990. 524 с.

53. Котляр М., Кульчицький С. Шляхами віків: Довідник з історії України. Київ : Україна. 1993. 380 с.

54. Сологуб І. Ukraine's EU Integration: A Long Way Home (part of EU Enlargement in a New Light). Intereconomics. 2022. Volume 57. № 4. С. 218-224 URL: https://www.intereconomics.eu/contents/year/2022/number/4/article/ukraine-s-eu-integration-a-long-way-home.html

55. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, ратифікована Законом N 237/94-ВР (237/94-ВР) від 10.11.94. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text

56. Закон України Про засади внутрішньої і зовнішньої політики (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 40, ст.527). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text

57. Dubenko L., Kravchuk P. Ukrainian Labour Migration to the EU: State of Play, Challenges and Solutions. Analytical Report. 2021. Prague Process

58. European integration portal. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/agreement/

59. Представництво ЄС в Україні, Міністерство закордонних справ України та Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. ЄС-Україна: поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі. URL: https://msu.edu.ua/library/wp-content/uploads/2018/08/jes-ta-ukrajina.pdf

60. Official Journal of the European Union. REGULATION(EU) 2022/870 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL. 30 May 2022. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022R0870

61. Official Journal of the European Union. REGULATION (EU) 2023/1077 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL. 31 May 2023. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022R0870

62. Державний комітет статистики України. Співробітництво між Україною та країнами ЄС у 2016-2021 роках. URL: https://www.ukrstat.gov.ua

63. Аналіз торгівлі товарами між Україною та ЄС в рамках ПВЗВТ: поточний стан та перспективи для лібералізації. Січень 2022. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/05/DCFTA-Commodities-2022-16-05.pdf

64. Співробітництво між Україною та країнами ЄС у 2016-2021 роках. Стат. зб. Київ. 2017–2022. URL: https://www.ukrstat.gov.ua

65. Міністерство економіки України. Департамент економічного співробітництва з Європейським Союзом та країнами світу. Бюлетень стану торговельних відносин між Україною та ЄС у 2023 році. URL: https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=ae131754-36dc-4e6f-9a8f-

89e872b8b451&title=BiuletenPotochnogoStanuTorgovelnikhVidnosinMizhUkrainoiuTas

66. Торгівля з ЄС за 2022-й рік у фактах та цифрах. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/trade/free-area/review/

67. Офіційний сайт Національного банку України. URL: http://bank.gov.ua

68. Інформаційно-аналітичні матеріали щодо інвестиційного клімату в Україні. URL: https://www.me.gov.ua/Documents/ Print?lang=uk-UA&id=93e0fdd8-41bc-4737-a700-75d32c29d885

69. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/web/international-trade-in-goods/database

70. Statista 2025. Ranking of European countries by aid allocation to Ukraine 2022-2024. URL: https://www.statista.com/statistics/1499394/european-aid-to-ukraine-by-country/

71. Economic Support Program. Plan for the implementation 2024 – 2027. URL: https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/en/

72. Зовнішня торгівля товарами України у січні-травні 2022 року. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/zovnishnyatorhivlya-tovaramy-ukrayiny-u-sichni-travni-2022

73. Аналіз торгівлі товарами між Україною та ЄС в рамках ПВЗВТ: поточний стан та перспективи для лібералізації. Січень 2022. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/05/DCFTA-Commodities-2022-16-05.pdf

74. Якушев О.О. Зовнішні та внутрішні загрози зовнішньоекономічної діяльності України. Економічні науки. 2018. С.86-89.

75. Міжнародний фонд «Відродження». Трекер економіки України під час війни. 6 січня 2025. URL: https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/

76. Official website the European Business Association. URL: https://eba.com.ua

77. Чуницька І. І., Нізельська М. А. Прямі іноземні інвестиції в Україну: проблеми та шляхи їх вирішення. Приазовський економічний вісник. 2019. Вип. 3. С. 118–122. URL: http://pev.kpu.zp.ua/jour/- nals/2019/3_14_uk/22.pdf

78. Lyzun M. Transformation of trade flows between the EU and Ukraine in the conditions of increasing security risks. Journal of European Economy. 2024. vol. 23, no. 2. pp. 289. doi:10.35774/jee2024.02.289.

79. Malyarets L. M., Otenko V. I., Otenko I. P., Fatyanov D. Monitoring the development of the export and import potential of the regions. Montenegrin Journal of Economics. 2022. 18(2). 39-50. URL: https://doi.org./10.14254/1800-5845/2022.18-2.4

80. The Impact of Ukraine's Accession on the EU's Economy. The Value Added of Ukraine. 2024. URL: https://cdn.ceps.eu/wp-content/uploads/2024/03/ICDS_Policy_Paper_The_Impact_of_Ukraines_Accession.pdf

81. Statista - The Statistics Portal for Market Data. URL: https://www.statista.com/statistics/1375209/eu-internal-trade-intra-eu-exports-member-state/

82. Мотузка О., Скиба Г. Напрями та інструменти розвитку зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС. Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences. 2023. 320(4). 252-258. URL: https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-320-4-37

83. Deepening EU-Ukrainian relations. Updating and upgrading in the shadow of Covid-19. 2021. URL: https://cdn.ceps.eu/wp-content/uploads/2021/10/EU-Ukraine-relations-3rd-edition.pdf

84. EU-Ukraine Solidarity Lanes. URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/eu-ukraine-solidarity-lanes_en

85. Solidarity Lanes: Latest figures – February 2025. URL: https://transport.ec.europa.eu/news-events/news/solidarity-lanes-latest-figures-february-2025-2025-03-20_en

86. Commission staff working document. Ukraine 2023. Report. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf

87. Commission staff working document. Ukraine 2024. Brussels. 30.10.2024. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine%20Report%202024.pdf

88. Уряд затвердив План заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Пакеті розширення ЄС 2024. 04.04.2025. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/uryad-zatverdyv-plan-zahodiv-z-vykonannya-rekomendatsij-yevropejskoyi-komisiyi-predstavlenyh-u-paketi-rozshyrennya-yes-2024/

89. Наслідки тарифів Трампа будуть жахливими для мільйонів людей, ЄС готує відповідь - глава Єврокомісії. 2025-04-03. URL: https://argumentua.com/novini/naslidki-tarifiv-trampa-budut-zhakhlivimi-dlya-milioniv-lyudei-es-gotue-vidpovid-glava-evroko

90. Economic security: The strategic argument for Ukraine's EU membership. 2024. URL: https://www.epc.eu/en/publications/Economic-security-The-strategic-argument-for-Ukraines-EU-membership~57c2cc

91. Overview - Instrument for Pre-accession Assistance. https://enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/overview-instrument-pre-accession-assistance_en; Інтеграція України до внутрішнього ринку ЄС в умовах війни. Київ, 2023. URL: https://www.kas.de/documents/270026/22934445/UA+2023+UCEP+Ukraine's+integration+into+the+EU+internal+market+in+the+condition+of+war+challenges+and+opportunities+.pdf/ca22c1d7-45ee-3e2c-d874-bd8dfb1a1710?version=1.0&t=1686055086884

92. Радзієвська С. Індустріальна складова торгівлі товарами України з країнами ЄС в умовах функціонування Угоди про поглиблену та всеохоплюючу ЗВТ. Підприємництво та інновації. 2023. (28). 22-29. https://doi.org/10.32782/2415-3583/28.3

93. Перспективи модернізаційних зрушень у промисловості України в процесі євроінтеграції. URL: https://niss.gov.ua/news/komentari-

ekspertiv/perspektyvy-modernizatsiynykh-zrushen-u-promyslovosti-ukrayiny-v-protsesi

94. Net Zero Industry Act. Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on establishing a framework of measures for strengthening Europe's net-zero technology products manufacturing ecosystem (Net Zero Industry Act). 16 March 2023. URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/publications/net-zero-industry-act_en

95. European Critical Raw Materials Act. Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on establishing a framework for ensuring a secure and sustainable supply of critical raw materials and amending Regulations (EU) 168/2013, (EU) 2018/858, 2018/1724 and (EU) 2019/102. 16 March 2023. URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/publications/european-critical-raw-materials-act_en

96. Потенціал сонячної та вітрової енергії України у 150 разів перевищує поточний попит на електроенергію. URL: https://enefcities.org.ua/novyny/potentsial-sonyachno-ta-vitrovo-energi-ukrany-u-150-raziv-perevyschuye-potochnyy-popyt-na-elektroenergiyu/

97. Україна та Європейський Союз поглиблюють партнерство у сфері критичної сировини. URL: https://www.geo.gov.ua/ukrayina-ta-yevropeyskyy-soiuz-pohlybliuiut-partnerstvo-u-sferi-krytychnoyi-syrovyny/

98. Ukraine Plan 2024 – 2027. URL: https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/ukraine-facility-plan.pdf

99. Інвестування в Україну під час війни. URL: https://trans.info/ua/investuvannya-v-ukrayinu-pid-chas-viyny-327240

100. Країна можливостей: чому інвестор прийде в Україну. URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/29/691997/

101. Боковець В.В., Мороз О.О., Краєвська А.С. Перспектива інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні. Innovation and Sustainability. 2024. № 2. URL: https://inns.com.ua/web/uploads/pdf/Bokovets%20et%20al..pdf